

สถาบันนโยบายศึกษา
IPPS INSTITUTE OF PUBLIC POLICY STUDIES

สปสช. สหประชาชาติ

Konrad
Adenauer
Stiftung

มูลนิธิคอน拉ด ออดเนวาร์

ศาสตร์การสอน ความเป็น นักประชาธิปไตย

Pedagogy of the Democrat

วิชัย ตันศิริ

ศาสตร์การสอน
ความเป็นนักประชาธิปไตย
Pedagogy of the Democrat

วิชัย ตันศิริ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

วิชัย ตันศิริ.

ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย Pedagogy of the Democrat.

-- กรุงเทพฯ : สถาบันโยบายศึกษา มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา, 2557.
172 หน้า.

1. ประชาธิปไตย--การศึกษาและการสอน. I. ชื่อเรื่อง.

321.8

ISBN: 978-616-91578-2-3

ชื่อหนังสือ

ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย

ผู้เขียน

วิชัย ตันศิริ

ปีที่พิมพ์

พ.ศ. 2557

จำนวนพิมพ์

1,000 เล่ม

เจ้าของ

สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา

99/146 ถนนรามวงศ์วน แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0 2941 1832-3 โทรสาร 0 2941 1834

e-mail: ipps_fpps@yahoo.com

www.fpps.or.th

ออกแบบปก

ชัยวุฒิ แก้วเรือง

พิมพ์ที่

บริษัท พี.เพรส จำกัด โทร. 0 2742 4754-5

สนับสนุนโดย

มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

ราคา

200.- บาท

ผู้จัดจำหน่าย

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทร. 0 2218 9872 โทรสาร 0 2254 9495

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศไทย) โทร. 0 2255 4433

<http://www.chulabook.com>

คำนิยม

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า วัฒนธรรมการเมืองเป็นรากฐานสำคัญของระบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมการเมืองเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมเป็นหลัก หน่วยสำคัญในการเรียนรู้คือ คน ซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติและค่านิยม ดร.วิชัย ตันศิริ ได้ให้คำอธิบายและวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในทุกแง่มุม นับเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับการศึกษาทางการเมืองที่ครอบคลุมประดิษฐ์สำคัญ ของการเรียนรู้ระบบประชาธิปไตยไว้อย่างครบถ้วน ที่สำคัญก็คือ ดร.วิชัย ซึ่งให้เห็นว่า กระบวนการสร้างแรงบันดาลใจเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้เกิด การเรียนรู้ของพลเมือง โดยได้เสนอให้มีกิจกรรมภาคปฏิบัติไว้ด้วย ดร.วิชัย เน้นว่า การศึกษาด้านนี้ควรกระทำตั้งแต่ในวัยเด็กและวัยรุ่น อีกทั้งยังได้ให้ ความสำคัญต่อการสร้างประชาธิปไตยในระดับราษฎร์ คือ ระดับหมู่บ้าน อีกด้วย

ผู้สนใจและผู้มีหน้าที่โดยตรงในการปฏิรูปการเมืองควรอ่านหนังสือ นี้ ในระยะเวลาที่จะมีการปฏิรูปการเมือง หนังสือนี้จะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจกระบวนการสร้างประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวนิช

2 กันยายน 2557

คำนิยม

หนังสือเรื่อง “ความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมธรรมาธิปไตย”

ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือ ความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมธรรมาธิปไตย ของ ดร.วิชัย ตันศิริ จบลงอย่างรวดเร็วด้วยความชื่นชม ความรู้สึกประการแรก คือ อยากขอบคุณท่านอย่างยิ่งที่เขียนขึ้นมาเพื่อเป็นคู่มือการเรียนการสอนในวิชาธรรมาธิปไตย

ในการเรียนวิชานี้ นักศึกษาทั้งมวลของมหาวิทยาลัยรังสิตนั้น นอกจากจะเป็นผู้บุกเบิก ได้เรียนรู้ก่อนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอื่นๆ กีออบ ทุกมหาวิทยาลัย ในการฝึกฝนตนเองให้เป็นพลเมือง เพื่อจะได้ร่วมสร้างหรือร่วมจัดระบบประชาธิปไตยไทยให้เป็นธรรมาธิปไตยแล้ว ยังจะมีโอกาสได้ใช้หนังสือที่มีคุณค่าของ ดร.วิชัย มาอ่านประกอบ

หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นโดยนักการศึกษาและนักวิชาการ อาจารย์วิชัย ผู้เขียน ยังรับราชการในกระทรวงศึกษาธิการจนดำรงตำแหน่งเลขานุการสถาบันสูงศึกษา แห่งประเทศไทย ไม่เพียงเท่านั้น ดร.วิชัย ผู้เขียน ยังรับราชการในกระทรวงศึกษาธิการ ท่านยังลงสมัครและได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเล่มนี้จึงมีใช้เพียงตำราหรือเอกสารประกอบ การสอนเท่านั้น แต่คิดต่างๆ ที่ผู้อ่านจะได้รับจึงไม่ใช้เพียงทฤษฎีหรือ นามธรรมที่แห้งแล้ง หากยังจะได้ “จับต้อง” ผลลัพธ์ความคิดจากประสบการณ์ และปฏิบัติการจริงกว่าครึ่งศตวรรษของผู้เขียนด้วย

หนังสือเล่มนี้อ่านง่าย มีลำดับ กระชับ ไม่เยินเย้อ ยกย้อน และไม่ว่าท่านจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับผู้เขียนในตอนใด ท่านจะรู้สึกตลอดเวลาว่าได้สัมทนากับสุภาพบุรุษผู้ทรงภูมิ อาวุโส จริงใจ ตรงไปตรงมา แต่มีเสน่ห์ยิ่ง ผู้อ่านจะมีความรู้สึกว่า ดร.วิชัย นำเสนอข้อคิดเห็นโดยไม่บังคับ หรือเรียกร้องให้เราเชื่อ แต่ให้นำไปคิดและวินิจฉัยด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ หนังสือเล่มเล็กนี้จึงเป็นคู่มือดียิ่งสำหรับสร้างพลเมือง

ขอทึ้งเป็นเชิงอรรถในที่สุดว่า ในหนังสือนี้ ตอนที่ข้าพเจ้าอ่านอย่างเพลิดเพลินที่สุด เห็นจะเป็นเมื่อท่านเล่าอย่างง่ายๆ 似ายๆ ว่า ครูของท่านที่อินเดียนนา ซึ่งข้าพเจ้าเองนิยมท่านเหล่านั้นอยู่ด้วย สอนท่านอย่างไร และท่านได้เรียนรู้อย่างไรจากครูเหล่านั้น อดคิดไม่ได้ว่าครูที่ยิ่งใหญ่นั้นเขาสอนนักเรียนให้คิดเองให้เป็น มิใช่ให้เพียงให้ความรู้ และอีกตอนหนึ่งที่ชาบชิ้งอย่างไม่รู้ตัว คือเมื่อท่านพูดถึงนวนิยายและวรรณกรรมทางการเมืองต่างๆ อย่างมีอรรถรส การสร้างพลเมืองนั้น เห็นที่จะต้องสร้างด้วยสุนทรียภาพด้วย นี่คือข้อสรุปอีกข้อที่ผุดขึ้นในใจ

ขอเชิญชวนให้อ่านกันโดยเร็ว ทั้งนักศึกษา ทั้งอาจารย์ ทั้งบุคคลทั่วไปผู้มุ่งมั่นสร้างธรรมาธิปไตยให้เกิดในบ้านเมือง ต่างคนต่างอ่าน ต่างคนต่างสรุป อาจจะตรงกันบ้าง ไม่ตรงกันบ้าง แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันอย่างเป็นประชาธิปไตยและมีธรรมาธิปไตยกันเถิด

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

คำนำจากสถาบันโยบายศึกษา

ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย - The Pedagogy of the Democrat เป็นหนังสือที่สานต่อแนวคิดและการทำงานของผู้เขียน ที่ได้ร่วมทำงานกับสถาบันโยบายศึกษาในเรื่องการปฏิรูปการเมือง-การกระจายอำนาจ โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้เกิดความก้าวหน้าและความต่อเนื่องจากการวางแผนราชการของมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยในตัวของ พลเมืองในประเทศไทย ซึ่งได้ปรากฏในงานตั้งแต่เล่มแรก “วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป” ตีพิมพ์ในปี 2538 เพื่อเป็นคู่มือแก่ครูมัธยมศึกษาทั่วประเทศให้เข้าใจการเมืองประชาธิปไตย และการปฏิรูป เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมืองในปี 2540 ซึ่งผู้เขียนได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรตลอดทั้ง 4 ภูมิภาคทุกครั้ง และเล่มที่ 2 “วัฒนธรรมพลเมือง” ตีพิมพ์ในปี 2551 ภายหลังการปฏิรูปปี 2540 มาครบหศวรรษ เพื่อกระตุ้นสังคมไทย โดยเฉพาะการศึกษาของชาติ ให้มีความเข้าใจต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่คนไทยยังเข้าไม่ถึง และยังไม่มีการสอนในหลักสูตรการศึกษาใดๆ ซึ่งจำเป็นต้องวางแผนราชการตั้งแต่เด็กเล็ก โดยมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสื่อให้การสนับสนุนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่า พลเมืองต้องรู้ทันนักการเมือง การสอนประชาธิปไตยจึงต้องสอนเรื่องการเมืองให้เกิดการ “คิดเป็น” ทางการเมืองด้วย การอาศัยวัฒนธรรมพลเมืองจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตย และทำได้ด้วยการสอนความเป็นพลเมืองซึ่งต้องใช้วิธีการของ การเป็นนักประชาธิปไตย ดังปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ที่จะช่วยให้นักการศึกษา

ได้เข้าใจวิชาการที่นำไปสู่การสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก หรือผู้เรียน ให้เติบโตทางความคิด มีพัฒนาระบบที่เหมาะสมที่จะอยู่ใน พหุสังคม และเป็นพลังสำคัญของสังคม ในหนังสือ “ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย” เล่มนี้ ผู้เขียนได้แสดงจุดยืนและพร้อมจะผลักดัน ให้เกิดพลเมืองในแบบของสังคมไทย เข้าใจหลักคิดและวิธีการประชาธิปไตย โดยมีคุณค่าของธรรมในพุทธศาสนาเป็นสำคัญ อันเป็นรากวัฒนธรรมของ สังคมไทยที่มีพัฒนาการอย่างยาวนาน ดังนั้น ศาสตร์การสอนความเป็น นักประชาธิปไตย จึงเป็นประหนึ่งตั้งคู่มือครูและนักการศึกษาได้เข้าใจ แนวคิด ทัศนะ และแนวทางปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การสร้างพลเมืองให้เกิด สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบในแบบของสังคมไทย คือพลเมืองใน สังคมธรรมาธิปไตย ระหว่างทางของการปฏิรูปประเทศไทย สำนักงานฯ ในปี 2557 นี้เป็นต้นไป

สถาบันฯ ขอขอบคุณ ดร.วิชัย ตันศิริ ที่ได้สร้างความต่อเนื่องอย่าง มุ่งมั่น ด้วยงานคิด งานเขียน และการพูดในโอกาสต่างๆ ร่วมกับสถาบันฯ เพื่อผลักดันแนวคิดนี้ให้เกิดเป็นนโยบายและการยอมรับแก่สาธารณะใน การสร้างการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย สำนักงานฯ ขอขอบคุณมูลนิธิ คุณradee อาเดนาร์ ที่ให้การสนับสนุนการพิมพ์ในครั้งนี้ด้วย

สถาบันนโยบายศึกษา

สิงหาคม 2557

คำนำจากผู้เขียน

ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย

เป็นปณิธานของผมมาหลายปีแล้วที่อยากระเห็นการฝึกหัดครูของไทยมีองค์ประกอบของวิชา “รัฐศึกษา” หรืออาจเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า “Political Literacy” เพื่อที่ครูไทยทั่วประเทศจะได้มีพื้นฐานความรู้ในการที่จะไปอบรมบ่มนิสัยเยาวชนไทยทั่วราชอาณาจักรให้เป็นพลเมืองดีมีวิจารณญาณที่เหมาะสมในการดำรงตนในสังคมประชาธิปไตยในอนาคต

ปณิธานดังกล่าวไม่ปรากฏในความเป็นจริงและแม้แต่การปฏิรูปการศึกษาครั้งสุดท้าย พ.ศ. 2541 – 2542 ซึ่งผมเป็นคนหนึ่งในบรรดาคณะกรรมการธุรัฐสภาพัที่ร่าง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผูก็ไม่สามารถจะกำหนดประเด็นนี้ให้เป็นศูนย์กลางของการปฏิรูปการศึกษาได้ เพราะปัญหาการปรับระบบและโครงสร้างจะต้องดำเนินการแก้ไขเสียก่อน

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ทางการเมืองหลัง พ.ศ. 2544 โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2548 เมื่อเกิดวิกฤติทางการเมืองยืดยาวจนกระทั่งทุกวันนี้ ก็ปรากฏชัดแจ้งว่าสังคมไทยเผชิญกับวิกฤติทางความคิดและแนวประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับระบบประชาธิปไตยหรืออุดมการณ์ประชาธิปไตย สังคมแตกแยกและแบล็คความหมายของประชาธิปไตยไปคนละทิศทาง ขณะที่คนส่วนหนึ่งสนับสนุนแนวทางการบริหารบ้านเมืองไปในทิศทางหนึ่ง ซึ่งคนอีกส่วนหนึ่งเล็งเห็นว่าขัดต่อหลักประชาธิปไตย

และเป็นเผด็จการซ่อนรูป วัฒนธรรมทางความคิดและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันแบบสุดขั้วเช่นนี้ รังแต่จะนำสังคมและประเทศชาติไปสู่ความหายนั่น

จะโยนความล้มเหลวของระบบประชาธิปไตยไปให้ผู้ได้รับผิดชอบถ้ามิใช่ผู้นำของประเทศในแต่ละสมัยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน ผู้นำในแต่ละยุคสมัยคงจะคิดแบบง่ายๆ ว่า ประชาธิปไตยก็เหมือนต้นข้าว หว่านลงไปในนาข้าวแล้วก็ย้อมเงิญเติบโตตามวันเวลา แต่ตามข้อเท็จจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่

ประชาธิปไตยนั้นมิใช่โครงสร้างของระบบกฎหมายที่ร่างเสร็จแล้วประชาธิปไตยก็องกาก แต่ประชาธิปไตยเป็นระบบคิด และแนวทางปฏิบัติ หรือวิถีชีวิต ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมการเมือง” เพียงจุดเริ่มต้นในเรื่องความเป็นผู้นำในระบบประชาธิปไตย ก็แตกต่างจากการเป็นผู้นำในระบบอำนาจนิยมเสียแล้ว กระบวนการนำ กระบวนการตัดสินใจ ก็แตกต่างกันออกไป ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ก็ต่างไปจากระบบราชิปไตย หรือระบบเผด็จการ ที่สำคัญระบบประชาธิปไตยต้องการพลเมืองที่มีวิจารณญาณ และมีความคิดอิสระ ยึดโยงผลประโยชน์ส่วนรวม หรือเข้าใจว่าผลประโยชน์ส่วนรวมคืออะไร

ผู้อ่านคิดหรือครับว่าคุณสมบัติและทักษะความสามารถเหล่านี้จะเจริญงอกงามโดยปราศจากการอบรมบ่มเพาะ โดยปราศจากการกำหนดเป้าหมายและกระบวนการทางการศึกษา วัฒนธรรม และสังคม เพื่อสร้างพลเมืองตามอุดมการณ์ใหม่ และมีรัฐบาลชุดใหม่ในอดีตที่จะตัดสินใจแนวโน้มโดยทุ่มเทงบประมาณและกำลังคนเพื่อจุดประสงค์นี้ คำตอบก็ชัดเจนอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความมีดมิดนี้ ก็ย่อมมีแสงสว่างที่ปลาย อุโมงค์อยู่บ้าง สถาบันอุดมศึกษาบางแห่งเริ่มเห็นความสำคัญของการสอน วิชาพื้นฐานทางวัฒนธรรมการเมือง เพื่อสร้างพลเมืองในระบบของประชาธิปไตย เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนมหาวิทยาลัยรังสิต ท่านอธิการบดี ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ได้กำหนดให้สอนวิชา RSU 101 วิชา ธรรมาธิปไตย เป็นวิชาบังคับทั่วไปให้นักศึกษาปีที่ 1 ทุกคนได้เรียน

การตัดสินใจของท่านอธิการบดี ก็เป็นไปตามแบบฉบับของท่าน ที่มีคุณลักษณะของผู้นำที่ชัดเจน กล้าหาญ ไม่คลุ่มเครือ และไม่ตามอย่างใคร ท่านผู้อ่านคงจะจำกัดติการเมืองเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ได้ดี ที่ท่านประทานรัฐสภา (คือ ดร.อาทิตย์ ผู้นี้) ได้ตัดสินใจอย่างไร ที่ช่วยแก้ไข วิกฤติการเมืองของไทยในช่วงนั้น หากมีใช่การตัดสินใจของท่านในการ กราบบังคมทูล เสนอนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ไม่ทราบว่าวิกฤติการเมืองจะหันเหลือเป็นทิศทางบวกในช่วงต่อมาหรือไม่ นี่คือตัวอย่างของความกล้าหาญเชิงจริยธรรม ซึ่งสังคมประชาธิปไตย ขาดผู้นำที่มีคุณสมบัติเช่นนี้

เมื่อผู้นำของสถาบันอุดมศึกษาได้เปิดเผยแพร่โดยเพื่อนำทางแก่ บรรดาคณาจารย์แล้ว ก็เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของท่านอาจารย์ทุกๆ ท่านในสถาบันแห่งนี้ จะช่วยกันสร้างพลเมืองใหม่วัฒนธรรมและบุคลิกนิสัย สอดรับและส่งเสริมสังคมธรรมาธิปไตย ไม่เฉพาะอาจารย์ที่รับผิดชอบวิชา RSU 101 เท่านั้น ที่มีภาระหน้าที่นี้ แต่อาจารย์ท่านก็ควรจะมีบทบาท ทุกคนจะจึงควรวางยุทธศาสตร์ของคนจะเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ผมในฐานะที่ปรึกษาคณะกรรมการที่ดูแลหลักสูตร RSU 101 ก็ได้ ตระหนักรถึงความจำเป็นที่จะต้องมีคู่มือการเรียนการสอน จึงได้สร้างคู่มือนี้ ใช้ชื่อว่า “ความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมธรรมาธิปไตย” เพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับ

อาจารย์ 100 กว่าคน ที่ทำการสอนวิชานี้ ที่มหาวิทยาลัยรังสิต

ต่อมา สถาบันนโยบายศึกษา ได้เลิ่งเห็นว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในวงกว้าง ควรจะปรับและเพิ่มเติมสาระให้เป็นพื้นฐานทั่วไปในทุกระดับการศึกษา ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ผู้เขียนจึงเห็นสอดคล้องและได้ปรับเพิ่มเติมในบทแรกที่เรียกว่า **บทนำ บทที่ 9 บทที่ 10 และปัจฉิมบท** เพื่อตอบสนองต่อผู้อ่านในวงกว้าง และเรียกเล่มแก้ไขเพิ่มเติมนี้ว่า “ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย” หรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า “**Pedagogy of the Democrat**” จากที่ผู้เขียนเคยได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือ “**Pedagogy of the Oppressed**” โดย Paulo Freire นักคิดทางการศึกษาหัวก้าวหน้าจากประเทศ البرازิล ซึ่งเป็นหนังสือที่ท้าทายแนวคิดกรอบและหลักทางการศึกษาในยุคหลังสงครามเวียดนาม

หากหนังสือเล่มนี้จะสร้างแรงจูงใจให้ครูผู้สอนวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม และ/หรือวิชาวัฒนธรรมการเมืองในระบบประชาธิปไตย และเติมเต็มความรู้ทางรัฐศาสตร์-การเมือง ให้แก่บรรดาครู-อาจารย์ และผู้บริหาร ผู้เขียนก็จะขอถือโอกาสแสดงความขอบคุณแก่ทุกๆ ท่านที่ช่วยกันสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งในสังคมไทยอันเป็นที่รักยิ่งของพวกเราทุกคน

ดร. วิชัย ตันคิริ

สารบัญ

หน้า

คำนิยม ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวนิช	iii
คำนิยม ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์	v
คำนำจากสถาบันโยบายศึกษา	vii
คำนำจากผู้เขียน	ix
บทนำ การปฏิรูปที่สำคัญ คือการปฏิรูปคน	1
บทที่ 1 วัตถุประสงค์และกระบวนการ (Students Centered Approach)	9
บทที่ 2 วัฒนธรรมพลเมืองในระบบประชาธิปไตย (หรือธรรมาธิปไตย)	15
บทที่ 3 แนวคิดพื้นฐานของระบบการเมือง-การปกครองแบบ ประชาธิปไตย	31
บทที่ 4 หลักการสำคัญของประชาธิปไตย	43
บทที่ 5 เหตุของความเสื่อมและปัจจัยของความเข้มแข็ง ของระบบประชาธิปไตย	57
บทที่ 6 กระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ และอุดมการณ์	65
บทที่ 7 กระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ และอุดมการณ์ (ต่อ)	83
บทที่ 8 กิจกรรมภาคปฏิบัติ	101

สารบัญ

หน้า

บทที่ 9 กระบวนการศึกษาอบรมในวัยเด็กและวัยรุ่น	105
บทที่ 10 การสร้างประชาธิปไตยสายตรงระดับหมู่บ้าน	121
ปัจฉิมบท แก่นสาระของการปฏิรูปการเมือง	131
สถาบันโยบายศึกษา	143
ประวัติผู้เขียน	155
An Abstract of the book	159

บทนำ

การปฏิรูปที่สำคัญ คือการปฏิรูปคน

สังคมไทยกับการรัฐประหารดูจะเป็นของคู่กัน นับตั้งแต่เมื่อมีการปฏิวัติ 2475 เป็นต้นมา เป็นเวลา 82 ปีแล้ว การรัฐประหารและการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ก็ยังเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่มีวันที่จะจากไปจากสังคม การเมืองของประเทศไทย การร่างรัฐธรรมนูญซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซึ่งปัจจุบันนี้ ก็กำลังที่จะร่างฉบับที่ 20 ซึ่งไม่มีประเทศไทยในความทรงจำของผู้เขียน ที่จะมีรัฐธรรมนูญถึง 20 ฉบับ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น จะเป็นเพราะว่าระบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่แปลกลปлом หรืออาจจะเป็นเพราะว่าคนไทยไม่เหมาะสมกับประชาธิปไตยแบบตะวันตก แต่ทุกๆ ประเทศทั่วโลกก็มีความปรารถนาที่อยากรู้เป็นประชาธิปไตยตามแบบของตะวันตก ไม่มีกี่ประเทศที่จะปฏิเสธเรื่องนี้ ยกเว้นประเทศไทยที่เคยเป็นคอมมิวนิสต์มาก่อน

ฉะนั้นเรื่องการปฏิรูปการเมืองการปกครอง จึงกลายเป็นปรากฏการณ์ หรือเป็นสิ่งที่สังคมเรียกร้องกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย และจากวิกฤติการณ์ของสังคมไทยในช่วงระยะเวลาสิบปีที่แล้ว ซึ่งดูจะเป็นวิกฤติที่หนักที่สุดในประสบทการณ์ของชาวไทย ความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และ (คงต้องกล่าวด้วยว่า) ทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้เกิดการขัดแย้งที่รุนแรงจนเกือบจะนำไปสู่สงครามกลางเมือง หากไม่มีการยึดอำนาจ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่ผ่านมา ฉะนั้นวิกฤติในปัจจุบันนี้จึงเป็นวิกฤติที่ค่อนข้างลึกซึ้ง จะต้องมีการปฏิรูป และน่าจะถูกต้องแล้วที่คณะ

รักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จะต้องมุ่งมั่นที่จะปฏิรูปประเทศไทยในหลายๆ มิติ โดยเฉพาะในเรื่องปฏิรูปการเมือง ซึ่งปัจจุบัน ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ฉบับที่ 19* และได้กำหนดให้มีการตั้งสภาพปฏิรูปตลอดจนมีการจัดตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรขึ้นมาใหม่ ซึ่งกำหนดว่าควรจะแล้วเสร็จภายใน 1 ปี เป็นฉบับที่ 20 ขณะนี้การกิจของผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ตลอดจนภารกิจสภาพปฏิรูป คงจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปสถาบันทางการเมืองที่สำคัญของประเทศไทย การปฏิรูปดังกล่าวเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ เป็นสิ่งที่ต้องทำเป็นการบ้าน และเป็นโจทย์ที่สำคัญอันดับที่ 1 อย่างไรก็ได้ ตามแนวคิดของผู้เขียนเองนั้น หากการปฏิรูปสถาบันการเมืองไม่ได้คำนึงถึงการปฏิรูปวัฒนธรรมการเมืองของประชาชนแล้วไชร์ หากปฏิรูปเฉพาะตัวบทกฎหมายจะไม่สามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงได้ คงจะนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้อีกในอนาคต ก็เป็นไปได้

ควรจะได้บันทึกไว้ด้วยว่า ในขบวนการที่จะปฏิรูปการเมืองการปกครองของไทยครั้งนี้ เริ่มมีการเคลื่อนไหวของสื่อสารมวลชนไปในทิศทางที่ถูกต้อง เช่น บทความของนายชื่อตระ รักเมืองไทย ที่เขียนในหนังสือพิมพ์แนวหน้า วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 จ่าหัวเรื่องว่า พลเมือง โจทย์ใหญ่ของ คสช. นับว่าเป็นบทความที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และตรงประเด็นที่สุด โดยที่นายชื่อตระได้กล่าวถึงความมุ่งมั่นของคณะ คสช. ที่จะปฏิรูปประเทศไทยในหลายๆ มิติ โดยหยิบยกประชาธิปไตยของประชาชนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง แต่คำถามที่นายชื่อตระ รักเมืองไทย ได้ทิ้งท้ายไว้ก่อนจะจบบทความนั้น ก็คือ ข้อความหรือคำถามที่สำคัญมาก “อย่างไรเสียทุกอย่าง ก็ต้องกลับไปสู่ระบบการเลือกตั้ง เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรให้ประชาชน

---

* ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557

คิดเป็น คิดถูก ไม่ครอบงำ และมีความสามัคคีในทางเดียวกัน” ซึ่งหมายความว่าไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยสถาบันการเมืองอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ออกมาแล้วก็ตาม แต่ถ้าประชาชนไม่เปลี่ยนแปลง ไม่คิดเป็น ไม่คิดถูก ยังถูกครอบงำ ในที่สุดระบบอุปถัมภ์ ระบบการซื้อเสียง ระบบการทุจริตคอร์รัปชั่นก็คงกลับมาอย่างที่เคย และนี่คือข้อสังเกตที่แหลมคมมากของนายชื่อตระ รักเมืองไทย ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องขออนุญาตนำมากล่าวอ้างไว้ ณ ที่นี่

แน่นอนที่สุด ผู้เขียนไม่ได้เห็นขัดแย้งกับนักกรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะนักกรัฐศาสตร์ตระกูลโครงสร้าง ที่เรียกว่า Structuralism ที่มีแนวคิดว่าสรรสิ่งทุกอย่างมีสาเหตุมาจากเรื่องโครงสร้างทางสังคม โดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด แนวคิดดังกล่าวสืบสานมาจากการปรัชญาทางการเมืองเศรษฐกิจของคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งเป็นต้นราชของหลักสังคมวิทยาของตระกูลนี้ ซึ่งก็มีประโยชน์สำหรับการคิดวิเคราะห์สังคมปัจจุบันนี้ในระดับหนึ่งอย่างไรก็ตาม แนวคิดของตระกูลโครงสร้างก็ไม่ใช่ว่าจะสมบูรณ์แบบเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดของนักกรัฐศาสตร์สหรัฐอเมริกาที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ชื่อว่าซีมูร์ มาร์ติน ลิปเซท์ (Seymour Martin Lipset) เขียนเรื่อง Political Man เป็นหนังสือที่ดังมากในสมัยที่ท่านเขียน และโดยย่อแนวคิดของ Seymour Martin Lipset นั้น ก็กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกเจริญเติบโตหรือดำเนินต่อไปได้ หรือมีเสรีภาพความมั่นคง ปัจจัยสำคัญก็คือเรื่องของฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่ โดยสรุป Lipset ก็เขียนว่าหากชนชั้นไม่เปลี่ยนแปลง คือยังมีชนชั้nl่างที่ประกอบด้วยเกษตรกรและกรรมกรจำนวนมาก โดยเฉพาะเกษตรกร ชาวนา ที่อยู่ในชนบท ถ้าหากมีจำนวนมาก เกิน 60% โอกาสที่สังคมจะเป็นประชาธิปไตยนั้น ค่อนข้างยาก Lipset จึงเสนอแนวคิดที่ว่าควรจะต้องมี

การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของประชากรที่จะให้มีชนชั้นกลางมากยิ่งขึ้น และสัดส่วนชนชั้นเกษตรกรให้เหลือเพียงประมาณไม่เกินร้อยละ 21%

นี่คือตัวอย่างหนึ่งของแนวคิดของ Seymour Martin Lipset ที่ใกล้เคียงกับแนวคิดของกลุ่มโครงสร้างนิยม นอกจากการเปลี่ยนแปลงของชนชั้นดังกล่าวแล้ว ก็ยังพูดถึงเรื่องการขยายตัวของเมือง แน่นอนเรื่อง การขยายตัวของเมืองก็มาจากการเปลี่ยนแปลงในชนชั้นนั้นแหล่ง เมื่อเมืองขยายตัวมากขึ้น และชนบทมีพื้นที่น้อยลง ชนชั้นกลางหรือชนชั้นกรรมกรก็ยอมที่จะมีจำนวนมากขึ้น และอาศัยอยู่ในเมืองดังกล่าว หากขาดศูนย์กลางที่เป็นเมือง ทั้งเมืองหลวงและเมืองบริวารทั้งหลายก็ยากที่จะทำให้กระบวนการประชาธิปไตยดำเนินการต่อไปได้สำเร็จ

ประการที่สาม ก็คือ เรื่องการศึกษา ซึ่งหนึ่งในพื้นที่จะต้องยกระดับการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่ ปัจจัยตัวแปรเหล่านี้ผู้เขียนเองก็เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าเป็นพื้นฐานสำคัญมากที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบประชาธิปไตย และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยตัวแปรดังกล่าวนั้นไม่เพียงพอแน่นอนที่จะทำให้เกิดระบบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพและมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องมีวัฒนธรรมการเมืองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้วย ซึ่งวัฒนธรรมการเมืองนี้เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะกำกับความประพฤติ หรือวิถีทางของประชาชนในการที่จะเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกผู้แทนราษฎร หรือแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายสาธารณะ หรือการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ต่างๆ วัฒนธรรมการเมืองเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญมาก และในทางรัฐศาสตร์ก็ได้ชี้ประเด็นดังกล่าวไว้ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ตั้งแต่ยุคทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ผู้เขียนจึงคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเมืองจึง

เป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูป

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนทางวัฒนธรรมการเมือง ซึ่งถ้าหากจะเปลี่ยนแบบถอน根ถอนโคน อย่างที่สาธารณรัฐประชานจีนได้เคยกระทำมาแล้ว ที่มีชื่อว่าการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งที่ท่านเหมาเจ่อตุ้งเป็นใหญ่นั้น ดูจะเป็นเรื่องที่ล้อแหลมและอันตราย เพราะวัฒนธรรมนั้นเปลี่ยนแปลงได้ยาก ยิ่งเป็นการปฏิวัติวัฒนธรรมยิ่งเป็นสิ่งที่นอกจากจะเกิดขึ้นได้ยากแล้ว ยังอาจจะเกิดการต่อต้านจากผู้คนที่นิยมแนวคิดอนุรักษ์นิยมดั้งเดิม ทุกสังคม ยอมรับวัฒนธรรมที่เป็นพื้นฐานของสังคมมาก่อนแล้ว ประเทศจีนก็มีวัฒนธรรมของแข็งจืด ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงคนจีนให้มีแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน การที่จะล้มล้างลัทธิของจีนเป็นสิ่งที่ไม่ง่าย และนำไปสู่ปฏิกริยาในการต่อต้านดังที่เห็นมาแล้ว ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยความระมัดระวัง ขณะเดียวกันถ้าหากเรามีความพอดี ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิมในส่วนที่ดี ส่วนที่เป็นประโยชน์ ส่วนที่ทำให้เกิดความเจริญของสังคม ทำให้เกิดสันติภาพ และความอยู่เย็นเป็นสุขก็จะเป็นส่วนที่ดี ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมที่ทำให้สังคมเราก้าวไปข้างหน้าโดยตามหลักการที่ควรจะยึดถือ เพื่อให้เกิดความสุจริต ยุติธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของการบริหารของงานราชการ และงานการเมือง เพื่อให้เกิดความสุขหรือผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง ฉะนั้น ถ้าหากเรายึดทางสายกลางที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนให้เกิดความเจริญเติบโตของสังคม บนพื้นฐานของความยุติธรรม ถ้าหากเราสามารถตกลงหรือมองเห็นเส้นทางเช่นนั้นได้แล้วก็คิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในระดับหนึ่งย่อมเป็นประโยชน์อย่างมหาศาล ต่อการที่จะปฏิรูปการเมืองการปกครองต่อไป ผู้เขียนยึดทางสายกลางของ

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นรังนำของการกำหนดเป้าหมายก็ย่อมที่จะต้องซุประเด็นที่ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จของการดำเนินงาน จุดยืนของผู้เขียนปัจจุบันนี้ก็คือควรจะร่วมกันพิจารณาต่อรองว่าอะไรคือวัฒนธรรม ระบบคุณค่าที่เหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต โดยตั้งเป้าหมายไว้ว่าเราควรจะได้ระบบการปกครองประชาธิปไตยที่เป็นสายกลาง ที่มีธรรมาภิบาลน้ำ อาจจะเรียกธรรมาธิปไตยก็อาจจะเป็นไปได้ หรืออย่างน้อยกระบวนการเมืองการปกครองของเราก็ควรจะมีการใช้ปัญญา และความรู้ เป็นปัจจัยตัวนำมากกว่าผลประโยชน์อันแคบของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งเป็นหลัก ปัจจุบันในการสอนความเป็นประชาธิปไตยนั้นเราสอนผ่านวิชาที่เรียกว่าหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม อันที่จริงวิชาดังกล่าวเนี้ยอยู่ในวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย ปัจจุบันนี้กระทรวงศึกษาธิการก็จะตอกย้ำให้วิชานี้มีความสำคัญมากขึ้น โดยแยกส่วนออกมากให้เป็นอิสระ แต่จริงๆ แล้วจะแยกส่วนหรือไม่แยกส่วนในความคิดเห็นของผู้เขียน ก็ไม่สำคัญเท่ากับว่าให้การคิดวิเคราะห์เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนวิชาดังกล่าวจะช่วยให้เราสามารถบรรลุเป้าหมายเป็นส่วนสำคัญของทางด้านการพัฒนาประชาธิปไตยได้ และถ้าจะให้ตรงประเด็นควรจะปรับปรุงเป้าหมายของวิชานี้เป็นวิชาที่เรียกว่าวัฒนธรรมผลเมืองเพื่อประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมน้ำ เพราะวัฒนธรรมผลเมืองจะครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่เรื่องขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องระบบคุณค่า อุดมการณ์ ทัศนคติที่ควรจะเกิดขึ้น ตลอดจนเรื่องทักษะภาคปฏิบัติ โดยมีทั้งมิติด้านปัญญา ด้านอารมณ์และจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติ ขณะเดียวกันเป้าหมายก็คือ

เรื่องการทำความเข้าใจให้เกิดขึ้น ให้เกิดความคิดที่ถูกต้อง ที่ควรจะเป็นให้แก่เยาวชน ตลอดจนผู้หลักผู้ใหญ่ที่อยู่นอกโรงเรียน เพราะฉะนั้นเป้าหมายของการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลนี้เป็นรองนำก็ควรจะต้องมุ่งหมายที่จะพัฒนาการศึกษาดังกล่าวนี้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ระดับโรงเรียนนั้นทางศาสตร์การศึกษาเรียกว่า Pedagogy คือการจัดการศึกษา สำหรับเด็กวัยรุ่นและวัยเรียน ตั้งแต่อนุบาลจนกระทั่งถึงอุดมศึกษา ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ก็ซึ่งว่า Andragogy ซึ่งมีวิธีการแตกต่างออกไป แนวคิดของผู้เขียนเห็นว่าควรจะต้องดำเนินการไปทั้ง 2 ยุทธศาสตร์ ทั้งการจัดการศึกษาในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

สำหรับการศึกษานอกโรงเรียนอาจจะมีความสำคัญมากในปัจจุบันนี้ เพราะผู้ใหญ่ในวันนี้จะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง ที่มีอิทธิพล ต่อการศึกษาของลูกหลานของท่านอย่างยิ่ง ถ้าหากผู้ใหญ่ไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงยึดแนวคิดอย่างตั้งเดิมແเน่นอนว่าการเมืองในอีกหนึ่งปีข้างหน้านี้ก็คงจะไม่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน เพราะฉะนั้นเพื่อให้เกิดผลสำเร็จจริงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้ใหญ่ หรือ Andragogy ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งในบทสุดท้ายก็จะได้กล่าวถึงเรื่องนี้เช่นกัน แต่สำหรับบทที่ 1 ถึงบทที่ 9 นั้น เป็นการเขียนคุณมือในการเรียนการสอนสำหรับเด็ก ปีที่ 1 ปีที่ 2 ของ อุดมศึกษา ตลอดจนระดับของ ม.ปลาย ทั้งสองระดับนี้อยู่ในกลุ่mwัยรุ่นที่ใกล้เคียงกัน แนวการสอนก็ไม่น่าจะแตกต่างกันมากนัก อาจจะแตกต่างกัน บ้างในความลึกซึ้ง และในการเน้นย้ำในบางประเด็น เพื่อให้เกิดความ หมายสำคัญ หรือเพศที่แตกต่างกันไป ฉะนั้นที่ยกตัวอย่าง หรือที่เสนอ แนะนำตั้งแต่บทที่ 1 ถึงบทที่ 9 นั้น จึงเป็นการเสนอโดยยึดถือว่าหากจะต้อง สอนวิชานี้จริงๆ ควรจะต้องสอนอย่างไร ในระดับปีที่ 1 ของอุดมศึกษา หรือ

อาจจะนำมาใช้ในระดับ ม.ปลายก็ได้ และเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของ การเสนอแนะของหนังสือเล่มนี้ จึงได้เพิ่มเติมในบทที่ 9 กระบวนการศึกษา อบรมในวัยเด็กและวัยรุ่น และบทที่ 10 การศึกษาผู้ใหญ่ภายใต้ชื่อว่า “การ สร้างประชาธิปไตยสายตรงระดับหมู่บ้าน” ตลอดจนบทสุดท้าย ซึ่งเป็นการ สรุปโดยย่อ แนวคิดและข้อเสนอแนะในการปฏิรูปการเมือง รายละเอียดจะ เป็นอย่างไรนั้น ท่านผู้อ่านก็อาจจะสามารถติดตามได้ตั้งแต่บทที่ 1 จนกระทั่ง ถึงบทสุดท้าย โดยหวังว่าแนวคิดของผู้เขียนจะเป็นประโยชน์อยู่บ้างเพื่อให้ เกิดการพิจารณาร่วมกัน และหากมีประเด็นใดที่เป็นประโยชน์ และตรงใจ กับผู้อ่าน และท่านมีโอกาสที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ก็จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง แก่สังคมไทยตลอดไป

บทที่ 1

วัตถุประสงค์และกระบวนการ (Students Centered Approach)

“การพัฒนาไปสู่ความหมายนั้น” เป็นบทความของผู้ใช้ชื่อมาปากกา ว่า “ลมเปลี่ยนทิศ” ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันเสาร์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2556 เป็นความหมายที่คีบคลานเข้ามาสู่สังคมสมัยใหม่ที่บ้าคลั่งกับการเร่ง การผลิตเพื่อส่งออก ที่บ้าคลั่งกับขนาดความเจริญเติบโตของ “GDP” โดย มีจินผึ่นแแผ่นดินให้ญี่เป็นตัวนำ หมอกควันที่พ่นมลพิษแห่งความหมายเข้า มาปกคลุมมหานครปักกิ่งอย่างที่ไม่เคยปรากฏก่อน กระตุ้นให้ผู้นำจีนนายฯ เหวิน เจีย เปา ต้องออกมากล่าวว่า “ประเทศจะต้องสร้างสมดุล ให้เกิดขึ้นระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการปกป้องสิ่งแวดล้อม”

ความหมายนั้นกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะสารณรัฐประชาชนจีน แต่เกิดขึ้นทั่วโลกและประเทศไทย เป็นความหมายซึ่งลมเปลี่ยนทิศลงความเห็นว่า “เกิดจากการพัฒนาประเทศด้วย ความโลภ หรือ “จี ดี พี” แทนที่ จะเดินทางสายกลางด้วย “ระบบเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ “ในหลวง” ทรงคันพบ โดยถือเอา “ความสุขของประชาชน” เป็นหลัก

สำหรับประเทศไทย “ความหมายนั้น” มิได้จำกัดอยู่เพียงสิ่งแวดล้อม เป็นพิษเท่านั้น แต่เผชิญกับวิกฤติรอบด้าน ที่สำคัญที่สุดคือวิกฤติการณ์ การเมือง ซึ่งเกิดจากความพยายามของบุคคลที่ปราบนาจะได้ครอบ

อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จในสังคมการเมืองไทยด้วยอุดมการณ์ “ประชาธิปไตย” อันjomปлом โดยใช้นโยบาย “ประชาชนนิยม” เป็นเหตุอ่อนล่อและว่าทกรรมของการแบ่งแยกชนชั้นของลัทธิมาร์กซิสต์เป็นตัวเร่งนำไปสู่การขัดแย้งและวิกฤติของการเผชิญหน้าในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ถึงปัจจุบัน

ความอ่อนแอกของสังคมการเมืองที่ขาด “พลเมือง” ซึ่งรู้ทันนักการเมืองและรับผิดชอบต่อผลประโยชน์สาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของความฉ้อฉลเช่นนี้ได้ ความยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา และสื่อสารมวลชนที่ช่วยซึ้งทางสว่างก็เป็นอีกปัญหานึงที่ช่วยซ้ำเติมสภาพของความอ่อนแอกของภาคพลเมือง ซึ่งอยู่ใต้ระบบอุปถัมภ์และการทุจริตคอร์รัปชันที่แพร่สะพัดอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ทางออกที่เป็นประเดิมหลักของวิกฤตินี้คงหนีไม่พ้นยุทธศาสตร์การสร้างพลเมืองที่จะมีอุปนิสัยและระบบคุณค่าสอดคล้องกับระบบและวิถีชีวิตของประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การสร้างพลเมืองดังกล่าว ยังไม่เคยได้รับการพิจารณาอย่างเจริญเจ้าจังจากรัฐบาลชุดต่างๆ นับตั้งแต่การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เพียงการกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 4 ปี หรือต่อมา 6 ปี และปัจจุบัน 9 ปี และการมีวิชาหน้าที่พลเมืองก็ถือว่าเป็นการเพียงพอแล้ว แต่ที่จะมุ่งหน้าหา_yuthศาสตร์การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขสาธารณะ ดูจะใกล้ความเป็นจริง จนกระทั่งเมื่อเกิดวิกฤติการเมืองขึ้นแล้วจากปี พ.ศ. 2548-2551 พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งกลับมาเป็นรัฐบาลอีกครั้งจึงได้พูดถึงมาตรการการสร้างพลเมืองในนโยบายการปฏิรูปการศึกษารอบที่สองในปี พ.ศ. 2551

แต่การกำหนดนโยบายโดยไม่มีyuthศาสตร์ที่เหมาะสม และการระดมสรรพกำลังที่เพียงพอ คงจะไม่นำไปสู่ความสำเร็จเนื่องอน มหาวิทยาลัย

รังสิตด้วยความคิดริเริ่มของท่านอธิการบดี ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ และโดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยได้จัดให้มีวิชาธรรมาริปไตยเป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทุกคน ด้วยความคาดหวังว่าวิชานี้จะเป็นบันไดขึ้นต้นของการสร้างความเป็นพลเมือง และความเป็นผู้นำในระบบประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม

กระบวนการเรียนการสอนวิชาธรรมาริปไตยจะเป็นกระบวนการที่นักศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Students centered pedagogy) โดยจะไม่เน้นการป้อนเนื้อหาสาระเป็นหลัก แต่เนื้อหาสาระจะเป็นองค์ประกอบในการคิดวิเคราะห์ จะไม่มีการประเมินผลเรื่องความรู้, ความจำของนักศึกษา แต่จะประเมินผลงานของนักศึกษาที่เกิดจากการจัดกิจกรรมในชุมชนหรือในแคมปัสและผลงานจากการทำรายงาน และ/หรือการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ของสังคมตามความสนใจและความสนใจของนักศึกษา กล่าวในทางปฏิบัติเป็นรูปธรรม จะแบ่งกิจกรรมเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. จัดให้มี “Thematic lectures” – การบรรยายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีชื่อเสียงระดับชาติ ประมาณ 3-4 ครั้งต่อภาคเรียน (16 สัปดาห์) เช่น อาจเลือกหัวข้อ “เศรษฐกิจพอเพียง ตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” โดย... เป็นหัวข้อหนึ่ง หัวข้ออื่นๆ ก็อาจจะเป็น “การดำเนินชีวิตของนักศึกษา” (หรือการดำเนินงานเพื่อความสำเร็จในอนาคต) เป็นต้น

นักศึกษาปีที่หนึ่งที่ลงทะเบียนเรียนวิชานี้ จะต้องเข้าห้อง “Thematic lectures” นี้ครบทุกประการ และบันทึกความคิดเห็นของตนเองไว้โดยย่อในสมุดรายงาน

2. จัดให้มี “tutorial grouping” โดยมีอาจารย์ประจำกลุ่มแต่ละ

กลุ่มความมีนักศึกษาประมาณ 100 คน ซึ่งจะต้องแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้อีก ภายใต้การดูแลของอาจารย์ผู้ช่วย กลุ่มละ 1 คน

ในกลุ่มนักศึกษากลุ่มละ 100 อาจารย์จะทำหน้าที่เป็นผู้กำกับ และอำนวยการการเรียนของนักศึกษา โดยตั้งประเด็นและ/หรือให้นักศึกษาคิดตั้งประเด็นเพื่อศึกษาค้นคว้า กระบวนการหลักของกลุ่มก็คือการอภิปราย และซักถาม อาจารย์จะช่วยตอบเท่าที่จะสามารถตอบได้ และให้นักศึกษาไปค้นคว้าต่อไป

ข้อสำคัญความมีความต้องเนื่องระหว่างการบรรยายหัวข้อหลัก (Thematic lecture) กับชั่วโมง tutorial ของแต่ละกลุ่ม

นอกจากนี้อาจารย์ประจำกลุ่มสามารถที่จะกำหนดหัวข้อหรือประเด็นที่นักศึกษาควรจะสนใจเพิ่มเติม

อาจารย์และนักศึกษาควรใช้ประโยชน์จากบทความวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาของบ้านเมือง จากหนังสือพิมพ์รายวันเป็นตัวตั้ง รวมทั้งประเด็นหลักที่อาจนำมาจากหนังสือวัฒนธรรมเมือง โดย ดร.วิชัย ตันศิริ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง โดย ทิพย์พาพร ตันติสุนทร ธรรมาริปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ โดย พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ธรรมิกสังคมนิยม โดย พุทธทาส เป็นต้น

3. จัดให้มีการดำเนินการภาค “กิจกรรม” โดยแบ่งนักศึกษาจากกลุ่มละ 100 เป็นกลุ่มละ 20 (5 กลุ่ม) เพื่อจัดกิจกรรมตามที่กลุ่มจะพิจารณาที่สำคัญคือกิจกรรมในชุมชนทั้งด้านการบริการชุมชน (Community service) และการพัฒนาชุมชน เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาของชุมชน ภาคปฏิบัติ เรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน การเสียสละ การตรงต่อเวลา การเป็นผู้นำที่ดี

นอกจากกิจกรรมชุมชนกลุ่มก็อาจพิจารณา กิจกรรมอื่นๆ ภายในแคมปัสของมหาวิทยาลัย เช่น การจัดตั้งชมรม การโตัวที่ การแสดง

ลัคร ชมรมการอ่านหนังสือ ชมรมด้านการศึกษา ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรม
ชมรมสิทธิสตรี เป็นต้น

อาจารย์ประจำกลุ่มขนาดเล็ก (20 คน) นี้จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา
ของกลุ่ม แนะนำการจัดกิจกรรม ตลอดจนประเมินพฤติกรรมและผลงาน
ของนักศึกษา ซึ่งจะต้องทำรายงานเป็นกลุ่ม

จุดมุ่งหมายสำคัญของหลักสูตรธรรมาธิปไตยนี้คือ การสร้างอุปนิสัย
ของเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม ดำรงตนตามหลักของ
ทางสายกลาง มีสติที่จะใช้เวลาให้เหมาะสมกับภารกิจของการเป็น
นักศึกษา ตลอดจนมีนิสัยรักการอ่าน/การค้นคิดค้นหาความจริง มีทักษะ¹
การคิดวิเคราะห์ ตลอดจนเข้าใจปัญหาของมนุษย์และสังคม

ฉะนั้นกระบวนการการศึกษาอบรมหรือ “Socialization” จึง
สมควรผสมผสานระหว่าง Action และ Conceptualization (ภาคปฏิบัติ
และการความนึกคิด) ภาคปฏิบัติเกิดจากการปฏิบัติการในพื้นที่ภาคสนาม
ภาคความนึกถึง เกิดจากการมองอย่างมากให้นักศึกษาได้อ่านหนังสือที่มีคุณค่า²
 เช่น หนังสืออนวนิยายทางการเมือง หรือทางปัญหาของสังคม การนำเสนอ
ปัญหาทางการเมือง หรือปัญหาทางสังคมผ่านรูปแบบของนิยาย เป็นวิธีการ
ที่แยกย่อยที่สุดและได้ผลดีที่สุด ผู้อ่านจะสัมผัสกับปัญหาและวิธีการแก้ไขจาก
เรื่องหนึ่งที่สะท้อนปัญหาของสังคม เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic)
จากตัวอย่างใกล้ๆ ของจริง จากปัญหาที่เกิดขึ้น หนังสืออนวนิยายที่สะท้อน
ปัญหาทางการเมืองหรือของบ้านเมืองมีไม่นานนัก หรือหากมีก็ไม่มี
วัตถุประสงค์ในเชิงอุดมการณ์โดยตรง จึงหาอ่านได้ยาก แต่เท่าที่
ประสบการณ์ของผู้เขียนพอจะมีบ้าง บัญชีที่แบบท้ายบทความนี้เป็นบัญชี
หนังสืออนวนิยายที่อาจารย์ควรจะมอบหมายให้นักศึกษาได้อ่านอย่างน้อย³
คนละ 1 เล่ม ในโอกาสที่ได้เข้ามาเรียนหลักสูตรนี้ รวมทั้งหนังสือสารคดี

(Non-fiction) ที่เสนอชุดความคิดที่ค่อนข้างก้าวหน้า เช่น ธรรมิกสังคมนิยม ของท่านพุทธาสภิกุจ เพชรฆาตเศรษฐกิจ (Economic Hitman) ของ John Perkins ซึ่งได้รับรางวัล Profile in Courage โดย John F.Kennedy

การมอบหมายหนังสือให้นักศึกษาอ่าน ควรเป็นความจำริของอาจารย์ประจำกลุ่มที่จะเลือกหนังสือตามความถนัดและสนใจของแต่ละท่าน แต่ควรจะต้องเป็นหนังสือที่ช่วยให้นักศึกษาเจริญเติบโตทางความคิดที่มีต่อสังคม

บทที่ 2

วัฒนธรรมพลเมืองในระบบประชาธิปไตย (หรือธรรมาธิปไตย)

การสอน “Civic Education” อันที่จริงก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานแล้วในลักษณะต่างๆ กัน บางประเทศก็ให้ความสำคัญ บางประเทศก็มีแนวคิดแตกต่างกันออกไป สำหรับประเทศไทยยังคงมีอัตลักษณ์ของชาติที่มีความสำคัญมาก แต่จุดมุ่งหมายคงจะเป็นคนละเรื่องกับสังคมประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม

สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับ “Civic Education” มาในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 เพราะได้มีการอพยพผู้คนจากยุโรปเข้าไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นต้องหلومรวมผู้คนจากต่างวัฒนธรรม ต่างภาษาให้กล้ายเป็นพลเมืองอเมริกา มีอุดมการณ์ และศรัทธาไปในทิศทางเดียวกัน

อังกฤษค่อนข้างแตกต่างจากสหรัฐฯ หลังจากได้เริ่มจัดการศึกษาภาคบังคับให้พลเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1871 จนกระทั่งถึงปัจจุบันไม่มีการจัดวิชานี้เป็นการเฉพาะ อาจมีวิชาเรียนรู้รัฐธรรมนูญอังกฤษเป็นวิชาเลือกในมัธยมศึกษาตอนปลาย (ระดับ A level) แต่ในโรงเรียนพับบลิคสกูล เช่น อิตัน แอร์โร รักบี้ วินเชสเตอร์ การศึกษาอบรมเยาวชนเหล่านี้จากการครอบครัวของชนชั้นสูงกลับมุ่งหมายเป็นการสร้างผู้นำให้เตรียมตัวไปเป็นนักปกครอง ปัญญาชน ทึ้งในราชอาณาจักร และอาณา尼คิม และเนื่องจากระบบ

ประชาธิปไตยอังกฤษยึดโยงกับชนชั้นสูงมาเป็นเวลานาน การศึกษาอบรมอย่างเป็นทางการของผู้คนระดับล่าง จึงไม่สำคัญ เท่ากับกระบวนการกล่อมเกลาอุปนิสัยและระบบคุณค่า ซึ่งเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติในสังคมชนชั้นของอังกฤษ วัฒนธรรมทางการเมืองของพลเมืองอังกฤษจึงสอดคล้องกับระบบของการปกครองโดยรัฐไม่ต้องออกแรงมากนัก

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน นับตั้งแต่ โทนี แบลร์ เข้ามารับผิดชอบตั้งแต่ ค.ศ. 1997 ถึง ค.ศ. 2006 รัฐบาลพรครเลเบอร์ ได้เริ่มให้มีวิชา Civic Education ในระดับการศึกษาภาคบังคับ

สำหรับสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงมากมายมหาศาลจากสังคมศักดินา (แบบไทย-ซึ่งต่างจากฝรั่ง) มาสู่สังคมสมัยใหม่ แต่เปลี่ยนที่เปลือกนอกมากกว่าเปลี่ยนภายใน เปลี่ยนตามกรอบของกฎหมายและโครงสร้าง แต่จิตวิญญาณ ระบบคุณค่าเกี่ยวกับการสร้างพลเมืองตามระบบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยไม่มีประสิทธิภาพแต่อย่างใด เพราะมุ่งสอนให้เยาวชนเข้าใจบทบาทของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด และแม้ว่าการศึกษาภาคบังคับจะขยายมาถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่การสอนวิชาหน้าที่พลเมืองก็จะสอนให้เข้าใจโครงสร้างการปกครองตามกรอบของรัฐธรรมนูญมากกว่าจะมุ่งสร้างทัศนคติ ทักษะ ความสามารถที่เหมาะสมกับระบบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย นัยหนึ่งเรียกว่าไม่สามารถสอนพุติกรรมให้เยาวชนของเรามาได้ ขณะที่ตัวอย่างของจริงที่เกิดขึ้นในสังคมการเมือง กลับสอนบทเรียนที่เป็นมิจฉาชีวี เช่น สอนให้เยาวชน เชื่อว่า “คนโง่แต่เก่ง” น่าจะยอมรับได้ หรือการรับสินบนก็เป็นเรื่องปกติ ดังนี้เป็นต้น

แนวทางที่น่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนแบบท่องจำ ก็คือแนวทางการปลูกฝังบุคลิกนิสัย ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตประชาธิปไตย หรือที่จะเรียกว่า “สังคมประภกต” – Socialization

หรือกระบวนการกล่อมเกลาและผลลัพธ์ ได้แก่ “วัฒนธรรมการเมือง” Political Culture ซึ่งศาสตราจารย์อัลมอนด์ และศาสตราจารย์เวอร์บा ได้เป็นผู้บุกเบิกในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลงานของท่านทั้งสองเรื่อง “Civic Culture” ได้เป็นต้นแบบของการศึกษาค้นคว้าในแนวทางนี้ เพื่อเปรียบเทียบระบบการเมืองต่างๆ ทั่วโลก

ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์อัลมอนด์ และ เวอร์บा วัฒนธรรม การเมืองก็เป็นเพียง “Subset” หรือ ส่วนย่อยของ วัฒนธรรมทางสังคม วัฒนธรรมทางสังคมมีลักษณะเป็นเช่นไร วัฒนธรรมการเมืองของสังคมนั้นๆ ก็จะสอดรับ เช่น หากสังคมยังคงมีวัฒนธรรมศักดินา มีระบบอุปถัมภ์ แบบศักดินา มีความสัมพันธ์แบบเจ้านายและบ่าวไพร์ จะให้วัฒนธรรมการเมืองปรับเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมอย่างอื่นที่ขัดแย้งกับศักดินาได้อย่างไร ก็เป็นไปได้ยาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อหล่อหลอม วัฒนธรรมการเมืองให้สอดคล้องกับอุดมการณ์และวิถีชีวิตของระบบ ประชาธิปไตย จึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายอย่างที่คิด แต่ก็ไม่สุดวิสัยที่จะทำไม่ได้ เพียงแต่ต้องเข้าใจกระบวนการปรับเปลี่ยนตั้งแต่ A ถึง Z

อัลมอนด์และเวอร์บा กล่าวถึง 3 มิติของการเรียนรู้ ได้แก่

1. มิติของความรู้หรือทางปัญญา ที่ฝรั่งเรียกว่า Cognitive Domain
2. มิติด้านอารมณ์ – ระบบคุณค่า – อุดมการณ์ เรียกว่า Affective Domain
3. มิติด้านการปฏิบัติ เรียกว่า Psycho-motor

ทั้งสามมิตินี้เป็นไปตามหลักการเรียนรู้ของศึกษาศาสตร์ ฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้และกล่อมเกลาด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมการเมือง

ก็คือ กระบวนการเรียนรู้เรื่องระบบการเมือง สถาบันการเมือง กระบวนการทางการเมือง นโยบายทางการเมือง ผู้นำทางการเมือง พรรคการเมือง เป็นต้น ส่วนที่เป็นเรื่องของความรู้/ความเข้าใจคงไม่ยากนักผู้ที่สนใจครรภ์สามารถเรียนรู้ได้ภายในเวลาอันสั้น แต่ **ส่วนที่เป็นวิถีชีวิต ระบบคุณค่า อุปนิสัย จะเป็นส่วนที่ยากที่สุด** ขณะที่ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติก็คงไม่ยากจนเกินไปนัก ตั้งแต่จัดให้มีโอกาสฝึกหัดการกระทำ ในบทความนี้จะกล่าวถึง การสร้างอุปนิสัย ระบบคุณค่า อุดมการณ์เป็นอันดับแรกและจะกล่าวถึงมิติ ทางด้านความรู้ ความคิด หรือปัญญาในอันดับต่อไป

การสร้างอุปนิสัย ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ของเยาวชน

การสร้างอุปนิสัย ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ของพลเมืองเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรมประชาธิปไตย ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสวอล (Harold Lasswell) ตั้งคำถามที่เด็ดไว้อย่างน่าสนใจว่า “Is there a democratic personality?” มีใครบางที่มีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตย? สังคมประชาธิปไตยต้องการพลเมืองที่เป็นนักประชาธิปไตย แต่จะมีพลเมืองมากน้อยแค่ไหนที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย

ศาสตราจารย์ลาสวอล ถามคำถามขึ้นมาในลักษณะท้าทายต่อสังคมอเมริกัน เพราะท่านเชื่อว่า บุคลิกภาพประชาธิปไตยนั้น คือบุคลิกภาพที่ พร้อมที่ให้ผู้อื่นมาส่วนร่วมในการใช้อำนาจ และมิใช่เป็นผู้ต้องการจะเก็บอำนาจไว้ให้แก่ตนเอง มีนักการเมืองสักกี่คนที่เมื่อมีอำนาจแล้วจะยอมสละอำนาจเพื่อให้ผู้อื่นได้มีส่วนใช้อำนาจบ้าง จะมีกี่คนที่เป็นแบบนายพลยอร์จ วอชิงตัน ที่ไม่ยอมรับที่จะเป็นประธานาธิบดีสมัยที่สาม

อำนาจนั้นมีมนต์ขลัง ดังสุภาษิตเก่าของชาวอังกฤษที่ว่า

“Authority intoxicates
 The fume of it invades the brain,
 Makes men proud, giddy and vain (Samuel Butler)
 “อำนาจทำให้คนมีนิมมา
 ใครสัมผัสก็ล้วนอยาจเข้า
 ย่อมลุ่มหลงและหຍิ่งพยอม” (ผู้เขียน)

ในบรรดาระบบคุณค่าทั้งปวงของโลกมนุษย์ เช่น ความรัก ทรัพย์สิน เงินทอง และอำนาจ ไม่มีปัจจัยใดๆ ที่จะมีพลังขับเคลื่อนเท่ากับอำนาจ เพราะเมื่อได้อำนาจแล้ว ก็จะเหมือนได้ทุกสิ่งทุกอย่าง และ อำนาจเป็นศัตรู ตัวสำคัญของวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งต้องการการเปลี่ยนแปลง ความเสมอภาค และเสรีภาพจากการถูกบังคับกดขี่

ศาสตราจารย์ล่าสเวล เป็นนักจิตวิทยาทางการเมือง ท่านจึงมุ่งมั่น ที่จะเสนอวิธีการจัดการศึกษา การกล่อมเกลาบุคลิกนิสัยของเยาวชนให้มี ความเป็นนักประชาธิปไตย ซึ่งท่านคิดว่าควรประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. Open ego (อัตตาเปิด) ไม่ซ่อนเร้น หรือเก็บกด แต่ค่อนข้าง เปิดเผย ให้ความอบอุ่นต่อผู้อื่น
2. Sharing/Caring แบ่งปันคุณค่ากับผู้อื่น
3. มีแนวโน้มที่จะยึดรับระบบคุณค่าที่หลากหลาย นายหนึ่งไม่มีทัศนะ คับแคบ พร้อมที่จะเข้าใจหรือยอมรับระบบคุณค่าของผู้อื่น ที่มา จากต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา
4. ให้ความไว้วางใจ และเชื่อมั่นในสิ่งแวดล้อม (Trust)
5. เป็นอิสระจากความ恐慌ระวายใจ (Anxiety)

จะเห็นได้ว่าผู้เด็จการทั้งหลายมักจะเป็นบุคคลที่มีปมด้อยตั้งแต่เด็ก เช่น อิตเลอร์ เติบโตมาในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เขาไม่ไว้วางใจผู้ใด ระบบการเลี้ยงดูในครอบครัวจึงมีความสำคัญอันดับแรกในการสร้างบุคลิกภาพของเยาวชน ครอบครัวชาวไทยหรือระบบการเลี้ยงดูแบบไทยๆ มีข้อดีข้อเสียอย่างไร น่าจะเป็นประเด็นที่นักจิตวิทยาทางสังคมควรจะได้อภิปรายถกเถียงกัน แต่ที่พожะแนใจบางก็คือระบบที่ดีนั้น พ่อแม่ต้องทำตัวเป็น Role-model ที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ของเด็กน่าจะมีอิทธิพลสำคัญอันหนึ่ง การจัดระเบียบภายในครอบครัวแบบฝรั่งที่รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน ตรงเวลา ดูจะฝึกอบรมอุปนิสัยของการรักษาวินัย และความตระหนักรู้ต่อเวลา ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์บันโถะอาหารก็มีอิทธิพลสำคัญต่อการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลาย สร้างการยอมรับความคิดที่แตกต่างกัน

ระบบอนุบาลการศึกษาที่เฟรเบล นักปรัชญาการศึกษาเยอรมันได้นำเสนอเรียกว่า “Kindergarten” แปลว่า “สวนเด็ก” ในศตวรรษที่ 19 ก็ได้รับความนิยมทั้งในสหรัฐอเมริกาและยุโรป และแพร่มาถึงสังคมไทยดังที่เรารู้จักกันก็ได้นำเอาปรัชญาการศึกษาของนักปรัชญาเมรี ฟังมาเกส์ รุสโซ มาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างบุคลิกนิสัยของเยาวชนให้รู้จัก “Sharing & Caring” และรักธรรมชาติ เรียนจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์

โรงเรียนระดับประถมศึกษาในฝรั่งเศส เท่าที่ผลการวิจัยด้านสังคมวิทยาได้นำเสนอ ก็ส่งเสริมให้เด็กได้เสนอความคิดเห็นและการโต้แย้งตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งนักศึกษาฝรั่งเศสเชื่อว่า การส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออก เช่นนี้จะป้องกันมิให้เด็กใช้ความรุนแรงในการขัดแย้งกัน และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันตั้งแต่วัยเด็ก

ที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างของกระบวนการเรียนการสอนและสังคม ประกิต ที่ส่งเสริมบุคลิกภาพประชาธิไตย ดังที่ศาสตราจารย์ลาสวอล ได้นำเสนอ โรงเรียนในประเทศไทยของเราได้ตั่งตัวในการจัดการศึกษาทั้งระดับอนุบาลและระดับอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กประพฤติดี มีความสุข รักเรียน แต่อาจจะไม่ได้ทุ่มเทกับการสร้างบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยโดยตรง ขณะที่กิจกรรมลูกเสือซึ่งก็เป็นกิจกรรมสำคัญในการสร้างผู้นำก็อาจจะนำมาใช้เพื่อสร้างบุคลิกภาพประชาธิปไตยได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการฝึกให้เยาวชนได้มีประสบการณ์เป็นผู้นำและผู้ตามสลับกันไป ฝึกให้มีวินัย เคราะห์ติกาของกลุ่ม เสียสละเพื่อส่วนรวม สถานศึกษาในประเทศไทยควรจะต้องให้ความสำคัญกับการฝึกลูกเสือและนεตรนารีให้มากยิ่งขึ้น ต้องถือเป็นนโยบายต่อเนื่อง ไม่ว่าจะมารับผิดชอบการเป็นผู้บังคับบัญชา ของกระทรวงศึกษาธิการ

อย่างไรก็ตาม ระบบคุณค่า และบุคลิกนิสัยพื้นฐานของความเป็น พลเมือง ไม่ว่าจะอยู่ในระบบการเมืองใด คงหนีไม่พ้นที่จะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการดังนี้

1. จะต้องมีความเชื่อในวิถีของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Non-violence)
2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐ หรือชุมชนการเมือง (Body politic) เดียวกัน เมื่อมีความขัดแย้งกันก็ควรจะปฏิบัติต่อกัน เยี่ยงสุภาพชน (Politeness)
3. พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะให้ห้าสันติมากกว่าส่วนรวม (Peace-loving)

การดำเนินอยู่ของแต่ละรัฐขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการนี้ พลเมืองของแต่ละรัฐหรือ Body-politics อาจขัดแย้งกันได้เสมอและในเกือบทุกเรื่อง

ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม แต่トラบได้ที่ความขัดแย้ง ไม่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง การใช้อาชญาประหัตประหารกัน ทราบนั้น รู้ก็ยังดำรงอยู่ได้ หรือหากกลุ่มคนใดหรือผู้ใดละเมิดกิจกานี้ โดยใช้ความรุนแรง ก็จะต้องมีการใช้ความรุนแรงของพลเมืองส่วนใหญ่ ซึ่งมอบอำนาจให้แก่ผู้บริหารรัฐ เป็นผู้ใช้แทน

นอกจากนั้น “พลเมือง” ซึ่งโดยนัยเป็นพลเมืองอย่างแท้จริง ก็ควรจะเป็นผู้ที่ประพฤติต่อสมาชิกอื่นๆ ในสังคมเยี่ยงสุภาพชน” ไม่ใช่แบบอันธพาล และที่สำคัญที่สุด “พลเมือง” ควรเป็นผู้ไฝสันติมากกว่า “ฝีส่งคราม” สำหรับความสัมพันธ์ภายในรัฐ ส่วนความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ จะไฝสันติภาพ หรือส่งครามก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง

โดยสรุป คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเบื้องต้นของความเป็น พลเมืองในแต่ละรัฐหรือ Body-politic คือจะต้องไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งกับบุคคลอื่นๆ ภายในรัฐ จะต้องประพฤติปฏิบัติ ต่อผู้อื่นภายในการรัฐแบบสุภาพชน ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของความเอื้ออาทร อื่นๆ และประการสุดท้าย ควรจะต้องไฝสันติภาพและรักความสงบ

คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองดังกล่าว กำลังเป็นปัญหาใน 3 จังหวัดภาคใต้ และอาจเป็นเจตนารมณ์ของกลุ่มคนที่ก่อความรุนแรง ที่จะทำลายความเป็น “รัฐไทย” ส่วนกลุ่มนักเคลื่อนไหวชาวเหตุทางการเมืองและเข้าบุกทำลายการประชุมอาเซียนที่พัทยา ปี พ.ศ. 2552 และบุกทำลายทรัพย์สิน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2552 ก็เป็นเหตุการณ์ที่องค์กรรักษาความสงบของรัฐ จะต้องเข้าไปประจำบุกเหตุ และจับกุม ความไว้ความสามารถของรัฐที่จะจัดการเรื่องนี้เป็นตัวชี้วัด สภาพความล้มเหลวของความเป็น “รัฐไทย” และอาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของ สงครามกลางเมืองในอนาคต หากต้นเหตุของความขัดแย้งยังคงอยู่ และ

รุนแรงขึ้น

ความเป็นพลเมืองนั้น อันที่จริงมีหลายระดับ มีทั้งระดับเบื้องต้น ซึ่งเป็นพลเมืองทั่วไปที่ อัลมอลด์ และเวอร์บा เรียกว่า “Subjects” อาจ แปลว่า “ราษฎร” คือเพียงรับทราบว่ารัฐทำอะไรให้บ้าง และตนเองก็มีหน้า ที่ทำการพกภูหมายและเสียภาษี แต่ก็มี “พลเมือง” ที่มีส่วนร่วมมากขึ้นใน กิจกรรมสาธารณะ อาจเป็นหัวคะแนน เป็นผู้นำระดับชุมชน เข้าร่วมใน องค์กรทางสังคมต่างๆ และร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องเกี่ยวกับกิจการ สาธารณะ

ความเป็นพลเมืองในความหมายที่สองนี้ เป็นยอดพึงประณานใน สังคมประชาธิปไตย หากขาด “พลเมือง” ที่สนใจกิจกรรมสาธารณะ ระบบ ประชาธิปไตยต้องดำเนินต่อไปด้วยความยากลำบาก คติของชาวกรีกโบราณ ไปไกลยิ่งกว่ายุคสมัยของเรา ชาวเอเธนส์ที่เป็น “พลเมือง” นั้นเป็นกลุ่ม บุคคลที่มี “เอกสิทธิ์” หรือ “สิทธิ์” มากกว่าคนทั่วไป เพราะเขาเหล่านี้ จะต้องมีบทบาทในการกิจกรรมบริหารบ้านเมืองในลักษณะได้ลักษณะหนึ่ง เช่น เข้าประชุมสภาประชาชน เป็นกรรมการสาขาห้าร้อยเป็น “ลูกขุน” (Jury) ซึ่งมีหน้าที่ทั้งการบริหารและตุลาการในระดับต่างๆ ชาวกรีกแต่ โบราณถือว่า ชีวิตที่ดี หรืออุดมการณ์ของชีวิตของชาวกรีกคือ การมีชีวิต ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะในครรภ์ เกียรติยศซึ่งօสีียงมิได้มาจากการ มีทรัพย์สมบัติมามาย แต่อยู่ที่บทบาทในกิจกรรมสาธารณะ ชีวิตที่ดีคือ ชีวิตที่มีเวลาแสวงหาสัจธรรม คุณธรรม มีความพอดี (Temperance) ยึดทางสายกลาง

ประเด็นหลักของความเป็นพลเมือง ตามคติของชาวกรีกแต่โบราณ หรือคติธรรมสมัยใหม่ของประชาธิปไตย ก็คือการมีส่วนร่วมในกิจการ สาธารณะและการเลี่ยสละเพื่อส่วนรวม และในการกิจนี้ ดุลยพินิจ ของ

ผลเมืองในประเด็นเรื่อง “ผลประโยชน์ส่วนรวม” (Common interest) กับผลประโยชน์ส่วนตัว (Private interest) คงต้องมีความชัดเจนในระดับหนึ่ง

หลักการสำคัญของมังมากส์ รูสโซ (J.J.Rousseau) นักปรัชญาเมืองในยุคของเหตุผล คือหลักที่ว่า “เจตนาرمณ์ทั่วไป” “General will” ของประชาชนและอำนาจจาริปไตยนั้น เป็นของประชาชน และเป็นอำนาจที่มอบหมายให้แก่คณะบุคคลใดมิได้ ระบบตัวแทนไม่สามารถใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนได้ อำนาจจาริปไตยยังคงอยู่กับประชาชนทั้งปวงอยู่เสมอ ขณะที่เจตนาرمณ์ทั่วไปนี้ ก็มิใช่ผลบวกของเจตนาرمณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่มคน

“General will” ดังกล่าวนี้อันที่จริงก็คือ “Public goods” นั่นเอง หรือผลประโยชน์ส่วนรวมที่มิใช่ผลประโยชน์ส่วนตน/ส่วนกลุ่ม/ส่วนภาคที่นำมาร่วมกัน ผลประโยชน์ส่วนรวมที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Public goods” คืออะไร

Public goods ผลประโยชน์สาธารณะ ครั้งหนึ่งในสังคมอังกฤษเรียกว่า “Common weal” สมัยใหม่ใช้คำว่า “Common wealth” น่าจะแปลว่า ความสมบูรณ์พูนสุขของสังคม และอะไรเล่าคือ ความสมบูรณ์พูนสุขของสังคม คงไม่ใช่เพียงการเพิ่มแต่ GDP ซึ่งมีผลให้คนกลุ่มนี้ (จำนวนน้อย) กลายเป็นผู้มีทรัพย์สมบัติมหาศาล แต่คนส่วนใหญ่กลับอดอยู่หัวโภย หรือนำไปสู่ความขัดแย้งกับธรรมชาติ และการทำลายทรัพยากรทั้งธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทางวัฒนธรรม ความสมบูรณ์พูนสุขคงจะไม่เกิดขึ้นแน่หากชุมชนเต็มไปด้วยขยะ หนองบึงเต็มไปด้วยน้ำเน่า เมืองกลายเป็นสิ่งสกปรก และถนนทางกรุงรังด้วยหาบเร่แพลงลอยซึ่งนับวันจะแผ่ขยายไปทั่วครห้วง

ประโยชน์สาธารณะคืออะไร? คงไม่ใช่น้อยหายหรือมาตราการที่นำเงินภาษีของประชาชนไปช่วยกลุ่มหนึ่ง ขณะที่ก่อให้เกิดผลร้ายต่อสังคมส่วนรวม **ประโยชน์สาธารณะ** คงไม่ใช่น้อยโดยการขยายสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการซื้อขาย เพื่อช่วยค้ำชูอุตสาหกรรมอาชีวะสิ่งแวดล้อมของนายทุน ขณะเดียวกัน ก่อให้เกิดความไม่มั่นคง หรือปลอดภัยต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

การวิเคราะห์ศึกษาประเด็นเรื่องประโยชน์สาธารณะกับประโยชน์เฉพาะกลุ่ม จึงมีความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย และการฝึกให้เป็นพลเมืองมีจิตสาธารณะ คือทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว จึงเป็นการสร้างคุณภาพของพลเมืองในระดับสูง

การวิเคราะห์แยกแยะระหว่าง “ผลประโยชน์สาธารณะ” กับ “ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม” คงต้องการความรู้และสติปัญญาในการศึกษาวิเคราะห์ ส่วนการสร้าง “จิตสาธารณะ” คงต้องการการฝึกฝนอบรม การจัดประสบการณ์ให้เยาวชนได้สัมผัสกับปัญหาชีวิตจริงในชุมชน รวมทั้งการสร้างแรงบันดาลใจผ่านวรรณกรรม (นวนิยายที่มีคติธรรมทางการเมือง) หรือชีวประวัติของบุคคลสำคัญ รวมทั้งดนตรีประเภทชีวิต และคำสอนของพ่อดังจะได้ขยายความต่อไป

ควบคู่ไปกับ “จิตสาธารณะ” และการแยกแยะระหว่าง “ผลประโยชน์ส่วนรวม” กับ “ผลประโยชน์ส่วนตัว/และเฉพาะส่วน” ก็คือคุณธรรม 3 ประการ ซึ่งสังคมในอุดมคติให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ได้แก่

1. **ความพอดี หรือทางสายกลาง (Temperance)** ซึ่งเป็นหัวใจของศาสนาพุทธ และเป็นคุณธรรมของชนชาวกรีกโบราณที่อธิสโตเติลและเพลโตยกย่องว่าเป็นลักษณะนิสัยที่พึงปรารถนาของสังคมประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นวิถีชีวิตของ

ชาวไทย ซึ่งพระองค์ท่านได้พระราชทานชื่อว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือ การดำเนินชีวิตแต่พอเพียงทุกระดับ

ความพอเพียงดังกล่าวจะมีส่วนสำคัญรักษาไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม จะลด ช่องว่างระหว่างกลุ่มคน กระจายทรัพยากรได้ทั่วถึง ลดthonวิกฤติทาง เศรษฐกิจและการเมือง ขณะเดียวกันก็สอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตย ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วในประเด็นเรื่องการแบ่งปันและการอื้ออาทรซึ่งกันและ กัน และการลดอัตตา ตลอดจนความพอดีในการใช้อำนาจและติดยึดกับ อำนาจ

สังคมพุทธ รวมทั้งศาสนาอื่นๆ ควรจะเป็นศูนย์กลางของการศึกษา อบรมในระดับนี้ การศึกษาไทยจึงต้องมีธรรมของศาสนาเป็นหลักสำคัญ การ สร้างวิถีชีวิตที่ยึดทางสายกลาง

2. ความกล้าหาญ (Courage)

เป็นคุณธรรมที่หาได้ยากในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ความกล้าหาญในที่นี้มีใช่ความกล้าหาญในความหมายของการสู้รบใน สงครามเท่านั้น แต่หมายถึง ความกล้าหาญทางจิตวิญญาณที่จะเผชิญกับ วิกฤติด้วยจิตว่างและส่ง่งงาม เรียกว่า “Grace under pressure”

ในทางการเมือง การแสวงหาความนิยมเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ ของนักการเมืองทุกคนในบริบทของการเมืองในระบบเลือกตั้ง นักการเมือง แสวงหาแนวร่วม และต้องการที่จะวางแผนโดย自己ของตนให้เป็นที่นิยมของคน จำนวนมาก ฉะนั้นบ่อยครั้งจึงไม่กล้าพูดความจริง เพราะกลัวจะเสียคะแนน นิยม จุดอ่อนนี้เป็นจุดอ่อนของระบบประชาธิปไตยที่ทำให้การเมืองเป็น เรื่องของนักประชาสัมพันธ์ และผู้มีสติปัญญาปานกลาง

การที่จะยกระดับการเมืองแบบประชาธิปไตยให้สูงขึ้นเป็น ระบบธรรมาธิปไตย ซึ่งได้แก่ ประชาธิปไตย + การตัดสินใจที่ใช้ปัญญา

โดยมีเจตนาที่เป็นธรรม จึงต้องการนักการเมืองและผู้นำที่มีความกล้าหาญ เชิงจริยธรรม ที่กล้าจะพูดความจริง ตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องแม้ว่าจะเสีย คะแนนนิยม

จอห์น เอฟ เคนเนดี้ (J.F. Kennedy) ออดิตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญกับ “ความกล้าหาญเชิงจริยธรรม” เป็นอย่างมาก และก่อน ได้รับการเลือกตั้งได้เขียนหนังสือชื่อ “Profile in Courage” (คุณลักษณะ ของความกล้าหาญ) โดยวิเคราะห์ศึกษาชีวประวัติของนักการเมืองอเมริกา ในอดีตที่แสดงคุณสมบัตินี้ เช่น Quincy Adams, John Calhoun, Daniel Webster เป็นต้น และตัวท่านเองในสมัยที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดี ก.ศ. 1961-1963 ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญในการตัดสินใจ เช่น กรณีวิกฤติการณ์คิวบา เป็นต้น

เราจะสอนบทเรียนดังกล่าวให้เยาวชนของเราได้อย่างไรให้มี จิตสำนึกระบุเรื่องความกล้าหาญเชิงจริยธรรมนี้ การได้สัมผัสกับชีวประวัติของ ผู้ที่มีคุณลักษณะนี้ อาจเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษา เช่น กรณีของ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ สมัยที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภा ช่วงปี พ.ศ. 2535 ที่ได้แสดงความกล้าหาญเชิงจริยธรรม ที่ได้ตัดสินใจเสนอชื่อคุณอันนันท์ ปันยารชุน เพื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อจะขัดต่อความประสงค์ของ พระคริสต์ ที่มีเสียงส่วนใหญ่ในสภาผู้แทนราษฎรขณะนั้น การตัดสินใจ ของท่านอุดิตประธานสภा มีส่วนสำคัญที่แก้ไขวิกฤติการณ์ทางการเมืองใน ช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 และได้รับการเชื่อถือจากสหภาพแรงงาน นักวิชาการ ปัญญาชน และประชาชนโดยทั่วไป

3. ความรอบคอบ (Prudence)

ความรอบคอบ เป็นคุณธรรมที่จะต้องมีควบคู่กับความกล้าหาญ มีฉะนั้นลำพังแต่กล้าหาญ หากปราศจากความรอบคอบ ก็อาจนำไปสู่ความ

หายนะได้ ผู้นำทางการเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมโดยรวมจึงควรที่จะต้องมีคุณธรรมนี้

ความรอบคอบ คือ การพินิจพิจารณาผลได้ผลเสียของการกระทำหรือแผนของการกระทำ และแม้ว่าการตัดสินใจที่จะกระทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่งดูเหมือนจะได้รับแต่ผลดี ก็ไม่ควรละเลยที่จะวางแผนป้องกันไว้ล่วงหน้า หากการดำเนินการไม่สำเร็จตามแผน คือ พิจารณาทางหนึ่งที่ໄລไว้ก่อน นี้คือ ความรอบคอบ

คงเบื้องซึ่งในต้านานสามึก คือ ยอดนักยุทธศาสตร์การสังคրาม และสามารถสร้างอาณาจักรเสนอให้พระเจ้าเล่าปีได้ด้วยสติปัญญาล้วนๆ แต่ในความพยายามที่จะปราบกึกฝ่ายเหนือโดยเฉพาะสุมาอีให้สิ้นซาก คงเบื้องก็ยังผิดพลาดได้ ความผิดพลาดเกิดจากยุทธศาสตร์ที่ดูเหมือนจะสมบูรณ์แบบที่สุด กล่าวคือ หลอกล่อให้กองทัพของสุมาอีเข้ามาติดกับอยู่ในซอกเขา โดยฝ่ายของคงเบื้องได้เตรียมการที่จะปล่อยลูกไฟจากยอดเขาลงมาครองทัพของสุมาอีให้สิ้นซาก และเหตุการณ์เกิดขึ้นตามแผน สุมาอีและแม่ทัพนายกองของเขากำลังเข้าตاجน ถูกล้อมกรอบด้วยไฟรอบด้าน และทหารฝ่ายของคงเบื้องที่ตีกระหนบ แต่แล้วเหมือนฟ้าไม่เต็มใจเกิดฝนห่าใหญ่ “นอกฤดูฝน” ซึ่งคงเบื้องได้คำนวณดวงดาวไว้หมดแล้วว่าไม่มีทางเกิดขึ้นได้แต่ฝนจากสวรรค์ก็ตกลงมาอย่างไม่มีปีมีชลุยช่วยให้สุมาอีและทหารคนสนิทหักห邦แผลกว่าล้มของข้าศึกไปสู่ชีวิตที่ปลอดภัยได้ เหตุการณ์ครั้งสำคัญนี้ เป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้คงเบื้องตัดพ้อต่อโชคชะตาของตนเอง ที่ฟ้าดินไม่เข้าข้าง และเป็นต้นเหตุของการถอยร่นของฝ่ายจีกกึกในที่สุด

ความกล้าหาญและความรอบคอบ จึงควรเป็นคุณธรรมคู่กัน คงเบื้องมีคุณสมบัติทั้งสองประการ ขณะที่สุมาอีจะมีความรอบคอบ แต่ขาดความกล้าหาญ

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในแต่ละยุคสมัยมีความกล้าหาญและความรอบคอบแตกต่างกันไป ในสมัยปัจจุบันที่เกิดปัญหาระหว่างไทยกับกัมพูชาในกรณีเข้าพระวิหาร เพราะฝ่ายไทยขาดความรอบคอบ (จะไม่ขอขยายความ) หรือกรณีปัญหาสามจังหวัดภาคใต้ก็มีส่วนหนึ่งจากความไม่รอบคอบของรัฐบาลไทยนั่นเอง

ในการสร้างพลเมือง โดยเฉพาะผู้นำในสังคมประชาธิปไตยเจึงควรจะให้ความสำคัญต่อคุณสมบัติหรือคุณธรรม 3 ประการดังกล่าว คือความพอเดี๋ยวเรื่องมีข้อมูลมาปฏิบัติ ความกล้าหาญ และความรอบคอบ ประเทศชาติ และแน่นอนแม้แต่มนุษยชาติก็จะเจริญรุ่งเรืองและสงบสุขเท่าที่มนุษย์จะสงบสุขได้ ประชาธิปไตย ซึ่งปกติก็จะอ่อนแอกว่า สับสนรุ่นวาย ก็จะมีความเข้มแข็งและมั่นคง

โดยสรุป วัฒนธรรมการเมืองที่เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับสังคมประชาธิปไตยก็คือ วัฒนธรรมการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง (รวมถึงการไม่ใช้วิถีทางของการรัฐประหาร) วัฒนธรรมของความเป็นสุภาพบุรุษ (politeness) ในความสัมพันธ์กันในสังคมและไฝสันติ สงบสุข ส่วนบุคคลิกภาพของนักประชาธิปไตยซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยได้ก็คือ บุคคลิกภาพ ดังที่ศาสตราจารย์ไฮโรล์ด ลาสเวล ได้กล่าวไว้ 5 ประการ หรือจะเพิ่มมิติอื่นๆ อีก ก็ยังจะสมประโยชน์ ที่สำคัญที่สุดคือการไม่ไฟอำนาจหรือห่วงแห่นอำนาจ “Democratic personality” จึงตรงกันข้ามกับ “Authoritarian personality” และนักจิตวิทยามักจะสนใจครรภ์ว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใด จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างบุคคลิกภาพที่ค่อนข้างตรงกันข้ามดังกล่าว

นอกจากวัฒนธรรมและบุคคลิกลักษณะที่เป็นพื้นฐานสำคัญของสังคม การเมืองแบบประชาธิปไตยดังกล่าวแล้ว คุณธรรมที่สำคัญซึ่งจะส่งเสริมให้

สังคมประชาธิปไตยมีความเจริญรุ่งเรืองสมเป็นสังคมอารยประเทศ การสร้าง “จิตสาธารณะ” และการแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน ส่วนกลุ่ม ส่วนย่อย กับผลประโยชน์สาธารณะที่เป็นองค์รวม ผลประโยชน์ที่เป็น “Common wealth” หรือความมั่งคั่งร่วมกันของทุกคน ซึ่งได้แก่ ความร่มเย็นเป็นสุข ความมั่นคงปลอดภัย ความพอเพียงของชีวิต ตลอดจน ความสมดุลของสภาวะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากผลเมืองและบรรดา กลุ่มผู้นำทางการเมืองสามารถแยกแยะระหว่าง “ผลประโยชน์สาธารณะ” กับ ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เฉพาะตน และดำเนินนโยบายเพื่อรักษาไว้ซึ่ง ผลประโยชน์สาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพระพักสังคมไทย-และรัฐไทยก็คงเจริญรุ่งเรืองอย่างไม่ต้องสงสัย และหากประกอบด้วยผู้รับผิดชอบที่มีคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ Temperance, Courage, และ Prudence แน่นอนที่สุด ประเทศไทยของเราคงจะฟื้นตัวมาอยู่แล้วหน้า ของสังคมอารยประเทศ และไม่น้อยหน้าใคร หรือถูกขนานนามว่า “คนป่วย” ของอุษาคเนย์

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมดังกล่าวตามหลักสูตรจะได้รับยกไป กล่าวไว้ในบทท้ายฯ

แต่ก่อนอื่นจะต้องซึ่งส่วนที่สองของการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตย ที่ว่าด้วยภาคความรู้ ความเข้าใจในความคิดรวบยอดของระบบอนี้เสียก่อน

บทที่ 3

แนวคิดพื้นฐานของระบบการเมือง-การปกครอง แบบประชาธิปไตย

ในการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองตามหลักสูตรการศึกษาไทย เรามักจะสอนตามกรอบของรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจทำให้น่าเบื่อ หรืออาจจำกัด แนวคิด และในที่สุดก็มักจะเรียนแบบท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ นักรัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ในปัจจุบันจึงเสนอให้นำปัญหาของบ้านเมือง เป็นตัวตั้ง และพยายามอธิบายปัญหาเหล่านี้ตามแนวทางและหลักการ ของการเมืองในระบบประชาธิปไตย แนวทางดังกล่าวอาจจะยืดหยุ่นมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการหยิบประเด็นปัญหาในสังคมขึ้นเป็นตัวตั้ง หรือเป็นโจทย์ในเบื้องต้น แต่ครู-อาจารย์ ก็ควรที่จะต้องมีทิศทางของการ ดำเนินการ หรือมีเข้มทิศสำหรับการเดินทาง เพื่อชี้แนะให้นักศึกษาบรรลุถึง เป้าหมาย ฉะนั้นครู-อาจารย์ หรือจะเรียกว่าผู้เป็น facilitators ก็ควรจะมี กรอบของหลักการและความคิดทางรัฐศาสตร์ที่พอจะเป็นมาตรฐานทาง วิชาการได้

เบอร์nard Crick (Bernard Crick) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบาย การสอนความเป็นพลเมืองของอังกฤษเสนอว่า แนวทางของ “Political literacy” น่าจะเป็นคำตอบ โดยซึ่งให้เห็นว่าแนวทาง “Political literacy”

เป็นแนวทางที่จะให้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับระบบการเมือง-การปกครองทั่วไปในยุคสมัยใหม่ การเรียนการสอนตามแนวทางนี้ หมายความว่า เกี่ยวกับเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือแม้แต่ระดับปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัย ส่วนการเรียนรู้ธรรมนูญอังกฤษนั้นยกเกินไปสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมปลาย และอาจจะน่าเบื่อ

แนวทาง “Political literacy” (การอ่านออกเขียนได้ทางรัฐศาสตร์) น่าจะแตกต่างบางจากแนวทาง “Political education” ซึ่งเบอร์นาร์ด คริค เห็นว่าแนวทางหลังนี้อาจกินความกว้างไกล และอาจรวมไปถึงอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งหากผู้สอนขาดคุณธรรม หรือความเป็นกลาง อาจนำไปสู่การ “ล้างสมอง” ได้ หรือสอนเอนเอียงไปทางลัทธินิยมฝ่ายซ้าย หรือฝ่ายขวา ฉะนั้นนักวิชาการบางท่านจึงไม่สนใจใจที่จะใช้แนวทาง “Political education” เป็นแนวทางการสอน แต่จะพอยังกับแนวทาง “Political literacy” ซึ่งในแนวปฏิบัติ จึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และคุณธรรมของครุ-อาจารย์

ในการสอน “Political literacy” เบอร์นาร์ด คริค มีความเห็นว่า น่าจะสอนความคิดรวบยอด (Concepts) เป็นอันดับแรก ความคิดรวบยอดดังกล่าวมักจะเป็นความคิดที่เป็นกรอบของระบบการเมือง และมีทั้งหมด 12 ความคิด แบ่งออกเป็น ความคิดรวบยอด ที่เกี่ยวกับรัฐบาล (ฝ่ายบริหาร) 4 ความคิด เกี่ยวกับพลเมือง 4 ความคิด เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับพลเมืองอีก 4 ความคิด รวมทั้งหมด 12 ความคิด ดัง Diagram ต่อไปนี้

Diagram ความคิดรวบยอดพื้นฐานของระบบการเมือง

<u>รัฐบาล (Government)</u>			
อำนาจ (Power)	พลังอำนาจ (Force)	อำนาจหน้าที่ (Authority)	ระเบียบ (Order)
<u>ความสัมพันธ์ (Relationships)</u>			
กฎหมาย (Law)	ความยุติธรรม (Justice)	การเป็นตัวแทน (Representation)	การกดดัน (Pressure)
<u>พลเมือง (People)</u>			
สิทธิทางธรรมชาติ (Natural Rights)	ปัจเจกชน (Individuality)	เสรีภาพ (Freedom)	สวัสดิการ (Welfare)

ความคิดรวบยอดทั้งหมด 12 หัวข้อนี้แบ่งเป็น 4 หัวข้อ ที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล 4 หัวข้อ ที่เกี่ยวข้องกับพลเมือง และ 4 หัวข้อ ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับพลเมือง นับว่าครอบคลุมระบบการเมืองได้ดี กระนั้นก็ตาม ก็โครงสร้างของความคิดรวบยอดที่เรียกว่า “ชุมชน” (Community) ไว้เป็นอีกความคิดหนึ่ง ดังจะซึ่งจะแจ้งต่อไป

กระบวนการเรียนการสอนความคิดรวบยอดนี้ อาจจะเริ่มต้นที่ปัญหาของบ้านเมืองในปัจจุบัน เช่น อาจจะหยิบยกคำถามขึ้นมาว่า ปัญหาทางการเมืองปัจจุบันน่าจะเป็นปัญหาอะไร ให้นักศึกษาระดมความคิดเห็น สักชั่วครู่หนึ่ง (อาจ 10-15) นาที ซึ่งอาจจะมีหลากหลายประเด็นตามความคิดที่ได้ระดมสมอง เช่น อาจมีปัญหาปากท้องของประชาชน ปัญหา

เรื่องการใช้อ่านจารึก ปัญหาการเดินขบวน ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาเรื่องความยุติธรรม (เรื่องสองมาตรฐานที่มักจะกล่าวกัน) ปัญหาเหล่านี้สามารถนำมาอภิปรายในชั้นเรียน ทั้งระดับห้องเรียน หรือระดับกลุ่มขนาดเล็กได้ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับวิธีการจัดของอาจารย์

สมมติว่าอาจารย์และนักศึกษาตกลงกันว่าจะหยิบยกประเด็น การใช้อ่านจารึกขึ้นมาก่อน ก็คงจะต้องให้เวลาวิเคราะห์และอภิปรายกันอย่างน้อย 45 นาที หรือนานกว่านั้น ขึ้นอยู่กับความสนใจของนักศึกษา

ส่วนที่อาจารย์จะต้องเตรียมการไว้ คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความหมายของคำ 3 คำ ให้พอกับที่ยอมรับของทุกฝ่าย สามคำดังกล่าว คือ อ่าน จำ พลังอ่าน จำ และอ่านจหน้าที่หรืออ่านจที่ประชาชนยอมรับ

จุดเริ่มต้นของการเสวนา (Dialogue) น่าจะเป็นการยิบประเด็น เรื่อง “พลังอ่าน” ขึ้นมาก่อน ให้นักศึกษาทุกคนอภิปราย ซึ่งคงจะไม่ยืดเยื้อ เพราะแทบทุกคนคงจะเห็นตรงกันว่า “พลังอ่าน” น่าจะอยู่ เช้ากับการใช้กำลัง ไม่ว่าจะเป็นกำปั้น อาวุธสังหารทุกชนิด ซึ่งผู้ใช้นำมาข่มขู่ ใครก็ตามที่จะขัดขืนคำสั่งของตน ฉะนั้นการเคลื่อนรถถังออกมายากค่าย ทหาร เพื่อเป็นเครื่องมือบังคับผู้อื่นให้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน ก็คือตัวอย่าง ที่ชัดแจ้งที่สุดของการใช้ “พลังอ่าน” (Force)

ประเด็นสรุป คือ รูปแบบของอ่านจนี้เป็นที่ยอมรับหรือไม่? และ มีกรณีใดที่อาจจะยอมรับกันได้ การอภิปรายในประเด็นหลังนี้ก็น่าสนใจ ไม่ควรจะปล่อยเลยไป เพราะจะสะท้อนให้เห็นถึง “วัฒนธรรมทางความคิด” ของผู้คนในแต่ละสังคม และหากอาจารย์กำกับการอภิปรายได้ดีอาจจะนำไปสู่ประเด็นที่สำคัญในสังคมที่พูดถึง “The end justifies the means” เป้าหมาย (ที่สูงส่ง) ยอมล้างบาปให้แก่วิธีการ (ที่ผิดศีลธรรม) เหมือนเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว เคยมีสโลแกนว่า “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” เฉกเช่น

ในสังคมคริสต์ ศตวรรษที่ 13-14 ที่อัศวินฝ่ายคริสต์ก็เข้าทำหันทหารของชาวมุสลิม หรือตรงกันข้ามทารมย์มุสลิมของกองทัพชา拉ดินก็เข้าทำหันชาวคริสต์ แต่การใช้กำลังเข้าประหัตประหารกันเพื่อบังคับอีกฝ่ายให้ยอมจำนนนั้นอาจจะยอมรับกัน ในปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ แต่ถ้าหากเป็นการขัดแย้งภายในประเทศ การใช้กำลังเช่นนี้ไม่เป็นที่ยอมรับ เมื่อได้อภิปรายและวิเคราะห์ “พลังอำนาจ” แล้ว อาจารย์ผู้กำกับก็จะต้องหยิบยกประเด็น “อำนาจ” (Power) ขึ้นมาเปรียบเทียบ “อำนาจ” (Power) ดังกล่าวหมายความว่าอย่างไร ให้นักศึกษาได้อภิปราย เกิดขึ้นโดยทั่วไปไหม? ทุกระดับในสังคมไหม? มีผลดีหรือผลร้าย ถูกหรือผิด?

อาจารย์ผู้ทำหน้าที่กำกับการอภิปราย ครรศึกษาความหมายของคำนี้ไว้ล่วงหน้า แต่ไม่พึงเปิดเผยให้นักศึกษาจนกว่าจะได้ฟังการถกเถลง รอบด้านเสียก่อน ให้ระดมสมองกันว่า อำนาจที่ไม่ใช้พลัง เกิดขึ้นได้อย่างไร และหมายความว่าอย่างไร

เบอร์ทรัล รัสเซล (Bertrand Russell) นักคณิตศาสตร์ นักปรัชญา อังกฤษเคยกล่าวไว้ว่า อำนาจหมายถึง “The production of intended effects” แปลว่า “การทำให้เกิดผลตามที่คาดหมาย” ท่านคิดแบบนักวิทยาศาสตร์สาขาฟิสิกส์ ท่านเปรียบ “Power” ว่า เมื่อ “Energy” – พลังงาน ในวิชาฟิสิกส์ที่สามารถผลักดันให้เกิดผลต่างๆ ได้

อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของรัฐศาสตร์ “อำนาจ” เกิดจากความสัมพันธ์ 3 เส้า ระหว่าง นาย ก. ผู้มีและสามารถจะบันดาลคุณค่าบางอย่างซึ่งเป็นที่ต้องการของ นาย ข. โดยสั่งการให้ นาย ข. ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของ นาย ก.

ระบบคุณค่าที่มีความสำคัญในความสัมพันธ์ทางอำนาจนั้นก็อาจเริ่มตั้งแต่ทรัพย์สินเงินทอง ความรัก ชื่อเสียงเกียรติยศ สถานภาพ และอำนาจ

เป็นต้น

ฉะนั้น ครู-อาจารย์ จึงมี “อ่านاج” เหนือลูกศิษย์ โดยท่านสามารถส่งให้ลูกศิษย์ทำรายงานเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ เพราะท่านมีระบบคุณค่าบางประการ (เกรด) ที่ลูกศิษย์แสวงหา

และอ่านاجอื่นๆ อีก ครวารให้นักศึกษาได้ยกตัวอย่างและหาคำอธิบายประกอบ เช่น อ่านاجของ “ความรัก” ซึ่งผู้กใจและสยบจอมเผด็จการของโอลามานักต่อนักแล้ว แม้แต่จูเลียส ซีชาาร์ ผู้ตั้งตนเป็นจักรพรรดิคนแรกแห่งกรุงโรม หรือ มาร์ค แอนโนนี ทหารเอกของจูเลียส ซีชาาร์ ก็ต้องมายอมสยอมให้อ่านاجมนต์ขลังของเสน่ห์ของพระนางคลีโอพัตรา แห่งอียิปต์

“อ่านاج” ดังที่กล่าวว่า เป็นปรากฏการณ์ทั่วไปในทุกๆ สังคมและทุกๆ กลุ่มคนในสังคม แม้แต่ในครอบครัว ก็มีการใช้อ่านاجดังกล่าว

แต่ที่น่าสนใจลำดับต่อไปคือ “อ่านاجที่ชอบธรรม” หรือ “อ่านاجหน้าที่” หรือ “อ่านاجตามกฎหมาย” อ่านاجประการหลังนี้แตกต่างจาก 2 ประการแรกอย่างไร? ความเข้าใจเรื่องอ่านاجที่ชอบธรรมเป็นจุดเริ่มต้นของความเข้าใจเรื่องรัฐ และรัฐศาสตร์

อาจารย์ผู้นำการระдумความคิด ก็คงต้องทำหน้าที่หยิบยกประเด็นค่านี้ให้นักศึกษาได้คิดและอภิปรายถกเถียงกันเสียก่อน ข้อถกเถียงเหล่านี้บ่อยครั้งก็อาจจะนำทางไปสู่แสงสว่างได้บ้าง

อาจหยิบยกประเด็น “อ่านاجที่ชอบธรรม” ขึ้นมาถกเถียงกัน เป็นประการแรกก็ได้ หมายความว่าอย่างไร? “อ่านاج” ที่เราได้อธิบายกันไปสักครู่นั้น ไม่ชอบธรรมหรือ? คงตอบไม่ได้ชัดแจ้งแล้วแต่กรณี แต่ “พลังอ่านاج” คงจะไม่ชอบธรรมแน่ เพราะใช้ “พลัง” บังคับ เป็นการข่มขืนอยู่ในนี้

“อ่านاجที่ชอบธรรม” แปลตามความหมายของคำ ก็คงเป็นอ่านاج

ที่สอดคล้องกับหลักการของเหตุผล และมีความเป็นธรรม มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ที่มีเหตุผลและอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ยอมรับการใช้อำนาจนั้น เช่น บิดามารดาเมื่อเห็นบุตรหรือธิดาเจ็บป่วยไม่ยอมรับประทานยาหรืออาหารก็จะต้องบังคับให้บุตรหรือธิดารับประทานยาหรืออาหาร เพราะมีฉะนั้นคงจะต้องเสียชีวิต บิดามารดาดังกล่าวน่าจะมี “อำนาจอันชอบธรรม” ที่จะทำเช่นนั้น เพราะสอดคล้องกับเหตุผลและทำเพื่อผลประโยชน์ของบุตรธิดา

ในทางตรงกันข้าม หากบิดามารดาบังคับให้บุตรต้องขายตัว กลยุทธ์เป็นทางการรับใช้ผู้อื่น อำนาจดังกล่าวไม่น่าจะเป็นอำนาจอันชอบธรรม

ตระรากดังกล่าวนี้ เป็นตระรากที่คล้ายคลึงกับตระรากที่จอห์น ล็อก (John Locke) ได้ใช้ในเหตุผลของการที่ประชาชนจะยอมรับให้มีอำนาจรัฐบาลปกครองสังคม โดยที่การปกครองนั้นเกิดขึ้นตามพันธะสัญญาที่ผู้ปกครองจะต้องประกันความปลอดภัยของชีวิต ทรัพย์สิน และสิทธิเสรีภาพของประชาชน นัยหนึ่ง อำนาจอธิปไตยของรัฐเกิดขึ้นตามพันธะสัญญาดังกล่าว และหากผู้เป็นองค์กริปัตย์ไม่รักษาไว้ซึ่งพันธะสัญญาดังกล่าว ประชาชนก็มีสิทธิที่จะต่อต้านและกบฏได้

ที่ยกตัวอย่างมาเนี้ยก็เป็นกรณีหนึ่งของการสร้าง “อำนาจอันชอบธรรม” หรือที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Legitimate Power”

จากฐานอำนาจอันชอบธรรมดังกล่าว อำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย ที่เรียกว่า “อำนาจหน้าที่” ก็ตามมาและมีการออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้โดยอ้างอำนาจขององค์กริปัตย์เบื้องต้น ฉะนั้นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ก็มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของการพิทักษ์สันติราษฎร์ กระทรวงการคลังก็มีอำนาจหน้าที่เก็บภาษีจากราษฎร โดยอ้างอิงอำนาจขององค์กริปัตย์ดังกล่าว

ปัจจุบันตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐบาลซึ่งได้รับการเลือกตั้งมีสิ่งส่วนใหญ่ในสภาพผู้แทนราษฎร ก็เปรียบเหมือนผู้ที่ได้รับความยินยอมเห็น

ขอบของประชาชนให้มามีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง

อย่างไรก็ตาม หลักของความยินยอมเห็นชอบของประชาชนก็เป็นเงื่อนไขสำคัญอันหนึ่งของระบบการปกครอง หรือการใช้อำนาจที่ชอบธรรมแต่ยังมีหลักการอื่นอีก ที่สำคัญคือหลักของ “Rule of Law” ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในโอกาสต่อไป

กล่าวโดยสรุป ความคิดรวบยอด 12 ตัวนี้ เป็นกรอบหลักของระบบการเมืองและครู-อาจารย์หยิบยกแต่ละตัวขึ้นมาอภิปรายถกเถียงกันได้เสมอ ทั้งในเรื่องความหมายและความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน เช่น กฎหมาย กับความยุติธรรม ระบบการเป็นตัวแทนกับ “การกดดัน” (Pressure) เสรีภาพ (Freedom) กับระเบียบ (Order) ลองตั้งคำถามดูว่าหากไม่มี ระเบียบ (Order) ก็จะมีเสรีภาพได้ไหม? และสิทธิทางธรรมชาติ (Natural Rights) มีความหมายกว้างขวางแค่ไหนโดยเฉพาะที่พูดถึง “ความเสมอภาค” (ในหนังสือ “วัฒนธรรมพลเมือง” ผู้เขียนได้อธิบาย Concept ไว้พอสังเขป ดูหน้า 45)

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ขอบเขตการเรียนการสอนหลักสูตรนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรขอเพิ่มอีกหนึ่งความคิดรวบยอด ได้แก่ “Community” – ชุมชน หรือความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนดูจะมีพลวัตมากกว่า ทำไม่เจ็งควรศึกษาเรื่อง “ความเป็นชุมชน”?

Community ในภาษาอังกฤษมาจากคำว่า “Communication”

- การสื่อสาร มนุษย์จะสื่อสารกันรู้เรื่องก็ เพราะเริ่มต้นด้วยรู้ภาษาเดียวกัน แต่นอกเหนือจากนั้น ยังมีระบบคุณค่าบางประการคล้ายกัน มี “Core values” ร่วมกัน เช่น ชาวคริสเตียนก็นับถือพระเยซู และพระเจ้าองค์เดียวกัน ชาวพุทธก็บูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เชื่อในอริยสัจสี่ เช่นเดียวกัน ตลอดจนกฎแห่งกรรม

เพราจะมี “Shared values” นี้แหลก จึงเกิดมีวัฒนธรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพากเดียวกัน จึงเป็นชุมชน (Community) ชุมชน อธิบายถึงความหมายเชิงนามธรรมของความเป็นหมู่บ้านเดียวกัน แต่ทุกวัน นี่เราอาจอยู่หมู่บ้านเดียวกัน แต่เริ่มจะแตกแยกกันไม่เป็นชุมชนเดียวกันแล้ว ก็ได้ ดังจะเห็นตัวอย่าง 3 จังหวัดภาคใต้ที่มีการใช้ความรุนแรงทำลายกัน หรือหมู่บ้านอื่นๆ ที่ดูจะสงบแต่ก็สงบแต่เพียงผิวเผิน ลึกๆ อาจมีปัญหาที่ สร้างความแตกแยก เช่น มีโครงบ้านอาจก่อตั้งโรงขยายขึ้นมา ทำให้เกิด ปัญหาภายในหมู่บ้าน เป็นต้น หรือเกิดการลักลอบค้าขายเสพติดภายใน หมู่บ้าน ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการล้มสถาบันของชุมชนนั้นๆ

ความเป็นชุมชนเป็นหัวใจของการปกครองตนเอง และการพึ่งตนเอง ของหมู่บ้าน และตำบล รัฐบาลมีนโยบายที่จะกระจายอำนาจไปสู่หมู่บ้าน และตำบล การสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งต้องเริ่มต้นที่หมู่บ้าน ควรต้อง เป็นประชาธิปไตยสายตรง และปัจจัยที่จะทำให้เกิดความสำเร็จก็คือการ สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งหมายความว่า ความเป็นปัจเจกชนจะต้องลดลง บางในระดับหนึ่ง เพื่อให้ประโยชน์ส่วนรวม ประโยชน์สาธารณะ มาก่อน ประโยชน์ส่วนตน ความเป็นปัจเจกชนของเราเพิ่มมากขึ้นในยุคปัจจุบัน เพราะกระแสวัฒนิยมและเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นกระแสที่เขี่ยวกราก หาก ไม่นำทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องความพอเพียง และ ทางสายกลางของชีวิตมาใช้บ้าง ตลอดจนการตอกย้ำประโยชน์สาธารณะ ประโยชน์ส่วนรวม ให้สมดุลกับประโยชน์ของแต่ละบุคคล เราคงไม่สามารถ บรรลุเป้าหมายของการสร้างสังคมที่อุรุยะและเป็นธรรม มีความสันติสุข เมื่อมีความเป็นประชาธิปไตยและที่มีธรรมนำหน้าได้สำเร็จ

ประการสุดท้าย ที่ใครจะกล่าวในบทนี้ก็คือ เป้าหมายของหลักสูตรนี้ คือ “ธรรมาริปไตย” ฉะนั้นเราควรได้พิจารณาประเด็นความหมายของ “ธรรมาริปไตย”

ในหนังสือ ธรรมาริปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ พระพรหมคุณอาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง “ธรรมาริปไตย” ว่าเป็น “หลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น” ธรรมาริปไตยมิใช่ระบบการปกครอง แต่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ และเนื่องจากประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่อำนวยการตัดสินใจเป็นของประชาชน การตัดสินใจของประชาชนจึงมีความสำคัญมาก

การตัดสินใจของประชาชนนั้น หากคำนึงถึงผลประโยชน์ของตัวเอง เป็นหลัก ท่านเรียกว่า “อัตตราธิปไตย”

แต่ถ้าการตัดสินใจนั้นเป็นไปตามกระแส ไม่มีหลักของตัวเองท่านเรียกว่า “โลกริปไตย”

แต่ถ้าหากการตัดสินใจยึดถือประโยชน์ส่วนรวม ยึดถือความถูกต้อง ดีงาม ใช้ปัญญาลั่นกรอง ท่านเรียกว่า “ธรรมาริปไตย”

ฉะนั้น โดยสรุป ธรรมาริปไตย ก็คือ เกณฑ์การตัดสินใจที่ใช้ปัญญาโดยมีเจตนาที่เป็นธรรม และหากเรา�ึดถือประชาธิปไตยเป็นระบบของการปกครองของเรา เราจึงควรจะต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาชน ส่วนใหญ่ให้ใช้ปัญญาในการตัดสินใจ ทั้งในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และในการพิจารณาโยบายที่นำเสนอโดยแต่ละพรรคการเมือง ตลอดจนจะต้องเฝ้าดูการทำงานของรัฐบาลว่า ได้ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมโดยรวม ได้หรือไม่

ธรรมาริปไตยมิใช่ระบบการเมือง แต่เป็นคุณภาพของการตัดสินใจของประชาชนที่ใช้ปัญญาเป็นหลัก และยึดถือธรรมะเป็นเป้าหมาย การพัฒนา “ปัญญา” และ “จิตใจ” เป็นกระบวนการใช้เวลา และเป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานของโครงการนี้ หลักสูตรนี้และบทความนี้ และในจุดเบื้องต้นหรือขั้นตอนต่อไปก็คือ การทำความเข้าใจกับหลักการ และรูปแบบของ “ประชาธิปไตย” พอเป็นสังเขป

บทที่ 4

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของระบบประชาธิปไตย น่าจะประกอบด้วย หลักการต่อไปนี้

1. สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค
2. นิติรัฐ (Rule of Law)
3. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Sovereignty)
4. การปกครองโดยเสียงข้างมาก และสิทธิการค้านของเสียง ส่วนน้อย (Majority Rule and Minority Rights)

นักรัฐศาสตร์ส่วนมากเห็นด้วยกับ 4 หลักการนี้ว่าเป็นหลักการ พื้นฐานของระบบประชาธิปไตย แต่ในกระบวนการเรียนการสอนอาจ นำเสน่ใจกว่า หากครู-อาจารย์ ตั้งคำถามให้นักศึกษาได้พิจารณาและอภิปราย ถกเถียงกันในเบื้องต้นว่า ประชาธิปไตยควรประกอบด้วยหลักการอะไรบ้าง

นักศึกษาอาจหยิบยกหลักการใดหลักการหนึ่งขึ้นมาก่อน และ บางหลักการก็อาจจะอยู่นอกกรอบ 4 ข้อนี้ได้ ยังไม่มีคำตอบได้ผิดหรือถูก ควรให้เกิดการอภิปรายถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ถ้าผู้อ่านสังเกตให้ดี จะเห็นว่าทั้ง 4 หลักการนั้น หลักการที่ 4 เป็นหลักการที่ดูจะแตกต่างไป จาก 3 หลักการแรก หลักการที่ 4 กล่าวถึงการปกครองโดยเสียงข้างมาก หรือการใช้วิธีการตัดสินโดยเสียงข้างมาก (คือลงคะแนน) หลักการนี้ดูจะเป็น

หลักการที่นักวิชาการมักเรียกว่า วิธีการ (Method) หรือ “Procedural rule” เป็นหลักการที่เกี่ยวกับกรรมวิธี แต่หลักการ 3 ประการแรก จะเรียกว่า “Substantive rules” หลักการเบื้องต้น หรือหลักการที่เป็นสาระหลัก ฉะนั้นจึงมักถือว่ามีความสำคัญมากกว่าหลักการ “Procedural” ซึ่งเป็นกรรมวิธีที่อาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ บ่อยครั้งที่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เราไม่จำเป็นต้องลงคะแนนเสียง แต่ใช้วิธีการประเมินร่วมระหว่างความคิดเห็นที่แตกต่าง และหาจุดลงตัวได้ ซึ่งน่าจะทำให้แทนทุกคน “พอใจ” ในภาษา Game theory ก็คือทุกคนได้ Win-Win คือไม่มีผู้แพ้

การตัดสินใจด้วยเสียงส่วนใหญ่โดยไม่ “ยึดระ” หรือคำนึงถึงเสียงส่วนน้อยเลย หากกระทำกันจนเป็นนิสัย ก็จะเกิดความรู้สึกว่าเป็น “เผด็จการของเสียงส่วนใหญ่” และก็จะมีผลเกิดความแตกแยก แตกสามัคคี การต่อสู้ทางการเมืองแบบ Zero-sum game ดังที่เรากำลังเห็นในปัจจุบัน

สำหรับหลักการที่เป็นแก่นของสาระ 3 ประการที่หยิบยกขึ้นมาได้แก่ 1. สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค 2. นิติรัฐ (Rule of Law) และ 3. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน เป็นประเด็นที่ครู-อาจารย์ อาจให้อภิธานศึกษาถกเถียงกันว่าหลักการใดสำคัญกว่าหลักการใด และคงต้องให้นักศึกษานิยามความหมาย หรืออธิบายความหมายของแต่ละหลักการด้วย

นักศึกษาส่วนหนึ่งอาจได้ยินได้ฟังเรื่องเหล่านี้มานำบ้างตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา หรือจากสื่อสารมวลชน แต่ครู-อาจารย์ก็ไม่ควรวิตกันกว่าจะมีผู้ใดเข้าใจเรื่องเหล่านี้ได้ถ่องแท้หรือไม่ เพราะประเด็นเหล่านี้เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบ

ยกตัวอย่างหลักการเรื่อง “สิทธิเสรีภาพความเสมอภาค” ของ

มวลมนุษย์ นักปรัชญาเมธิตรากุล “สัญญาประชาคม” เช่น ณัมมาการ์ส์ รุสโซ จะกล่าวคำคมซึ่งไม่ค่อยจะมีใครเข้าใจว่า “Man is born free, but everywhere he is in chain”

- มนุษย์เกิดมาเป็นอิสระเสรี, แต่ทุกหนทุกแห่งมนุษย์ก็ติดอยู่ในโซ่อิทธิพล คำกล่าวเช่นนั้นกล้ายเป็นคำตามข้ามศตวรรษ แม้ทุกวันนี้ ก็ยังถูกถือกันอยู่ คำตามก็คือ มีประโยชน์อะไรใหม่ที่จะตั้งคำถามเช่นนี้ และถ้ามีประโยชน์จะมีในลักษณะไหน?

หรือที่ จอห์น ล็อค (John Locke) นักปรัชญาเมธิองกฤษรุ่น ก่อนรุสโซ ก็ได้ประกาศก็อกก้องราชอาณาจักรอังกฤษตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 มาแล้วว่า ทุกคนเกิดมาด้วยสิทธิทางธรรมชาติ ที่ไม่มีผู้ใดจะพรากไปจากมนุษย์ได้ สิทธิเหล่านี้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สมบัติ (Life, liberty and property)

สิทธิในทรัพย์สมบัติ ซึ่งในคริสต์ศตวรรษที่ 17 หมายถึง ที่ดิน ส่วนใหญ่นั้น ในสายตาของรุสโซ ก็คงจะไม่ค่อยเห็นด้วยนักว่าเป็นสิทธิทางธรรมชาติ เพราะรุสโซก็พูดในอีกที่หนึ่งว่า มนุษย์คนแรกที่คิดจะล้อมรั้ว ที่ดินผืนหนึ่งไว้และเรียกว่าเป็นของตนเอง มนุษย์ผู้นั้นคือโจคนแรกของโลก

ประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ จึงเป็นประเด็นที่ถูกถือกันมิรู้จบ แต่ กำเนิดของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็กำเนิดมาจากการหลัก เรื่องสิทธิเสรีภาพ

กลุ่มนักปรัชญาเมธิที่เรียกว่า กลุ่มทฤษฎีสัญญาประชาคม (Contract theory) เช่น จอห์น ล็อค โรมัส ซอบส์ และ ณัมมาการ์ส์ รุสโซ เป็นกลุ่มนักคิดที่พูดถึงกำเนิดรัฐและผู้ปกครองรัฐ จากพื้นฐานของการทำสนธิสัญญา (โดยอุปมา) ระหว่างผู้ปกครองและประชาชน รัฐ/ผู้ปกครองรัฐ

หรือที่เรียกว่า องค์ธิปไตย จะประกันชีวิต สิทธิเสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชน และเป็นที่มาของหลักการสำคัญที่ว่า “ระบบการปกครองโดยความเห็นชอบของประชาชน” ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของประชาธิปไตยในยุคสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม หลักสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค มิใช่หลักเดียว ที่เป็นต้นกำเนิดของระบบประชาธิปไตยในยุคสมัยใหม่ ที่สำคัญควบคู่กันคือ หลักอำนาจอธิปไตย ซึ่งในยุโรปตั้งแต่จุดกำเนิดของอาณาจักรต่างๆ ภายหลังจักรวรรดิโรมัน (ตะวันตก) ลั่มสลายในคริสตศตวรรษที่ 5 อิทธิพลของความคิดที่ปกครองยุโรปมีอยู่ 2 กระแสหลัก กระแสแรก คือ หลักของศาสนาคริสต์ ซึ่งสอนให้มนุษย์เคารพในพระผู้เป็นเจ้า อำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงมาจากการเจ้าผู้เป็นเจ้าเบื้องบน จากสรวงศวรรค กษัตริย์ทรงเป็นเพียงตัวแทนบนโลกมนุษย์เท่านั้น กระแสที่สอง คือ หลักการของระบบสังคมดินาที่เจ้าของที่ดินมีอำนาจหน้าที่บางประการบนที่ดินของตนเอง และพระมหากษัตริย์ในฐานะเจ้าของที่ดิน คือ “Lord” หรือเจ้านาย ที่ปกครองผู้คนที่ทำมาหากินบนพื้นที่ดินของท่านในฐานันดรต่างๆ กัน อำนาจการปกครองของกษัตริย์จึงมาจาก 2 แหล่งนี้ ยังไม่เคยมีการอ้างกันเรื่องอำนาจเป็นของประชาชน จนกระทั่งนักคิดในศตวรรษที่ 14 มีเช่นว่า มาเรซิริโอ เดอ ปาดัว (Marsilio de Padua) เป็นชาวอิตาเลี่ยนที่ได้กล่าวถึง อำนาจทั้งปวงมาจากการของประชาชน มิใช่มาจากการของพระเจ้า ต่อมาอีกมั่ง โบแดง นักคิดชาวฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 16 ที่ได้เสนอหลักการสำคัญของอำนาจรัฐที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” ซึ่งเป็นอำนาจเด็ดขาด ครอบคลุมทุกประการ ซึ่งในอดีตไม่มีผู้ใดได้ไปไกลถึงขนาดนี้ อำนาจอธิปไตยตามนิยามของโบแดง เป็นอำนาจสูงสุด ไม่มีอำนาจใดสูงกว่า หากอำนาจนี้หมดไป รัฐก็เสื่อมสลาย ต่อมาในศตวรรษที่ 17 โรมัส ออบส์ นักคิดชาวอังกฤษ

ได้ขยายความว่า อำนาจอธิปไตยดังกล่าวเกิดจากการตกลงระหว่างประชาชน ซึ่งยินยอมมอบอำนาจนี้ให้แก่ผู้ปกครอง เพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์และความมั่นคงที่จะเกิดแก่ประชาชน เป็นลักษณะของสัญญาประชาคมแบบไม่มีเงื่อนไข ส่วนแนวคิดของจอห์น ล็อก จะถือว่า เป็นสัญญาประชาคอมที่มีเงื่อนไขที่ผู้ปกครองต้องเคารพและประกันสิทธิเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน และเงื่อนไขของความยินยอมเห็นชอบของประชาชนอยู่เสมอ

โดยสรุป จากกล่าวได้รرمงว่า หลักสิทธิเสรีภาพ และหลักอำนาจ อธิปไตยเป็นหลักฝาแฝดที่ค้ำชูระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

แต่ก็ยังมีคำถามเกิดขึ้นอีกเช่นเคยว่า เราจะพิจารณาอย่างไรกับหลัก Rule of Law หลักการนี้หมายความว่าอย่างไร บางท่านอาจคิดได้ว่า ถ้าไม่มีหลัก Rule of Law แล้วจะมีประชาธิปไตยได้อย่างไร? นักประชัญ 3-4 ท่าน ที่กล่าวมาแล้วเคยได้คิดในประเด็นนี้หรือไม่?

หลัก “Rule of Law” หรือที่แปลว่า “นิติรัฐ” มีความหมายตรงไปตรงมาว่า มนุษย์ที่อยู่ในสังคม (เดียวกัน) ก็ต้องใช้กฎหมายมาปกครองคนที่อยู่ในสังคมนั้นๆ จะมอบอำนาจให้ครองได้คนหนึ่งมาปกครองโดยไม่มีกฎหมายหรือยึดหลักกฎหมายไม่ได้ เพลโต นักประชัญชาวกรีกแต่โบราณ ผู้ให้กำเนิดวิชาปรัชญาศาสตร์แก่ชาวตะวันตก ได้เสนอทฤษฎีการปกครองโดยกษัตริย์-นักประชัญ (Philosopher-Kings) มาแล้วในหนังสือ “The Republic” (อุตมรัฐ) โดยยึดมั่นว่า นักประชัญผู้ทรงศีลจะสามารถปกครองนครรัฐด้วยความเป็นธรรม และสร้างความสงบร่มเย็นได้ แต่ศิษย์คนหนึ่งของท่าน คือ อริสโตเติล (Aristotle) และแม้แต่บางครั้ง เพลโตเอง ภายหลัง ก็ต้องยอมรับว่า ตามสภาพข้อเท็จจริงและธรรมชาติของสังคมมนุษย์คงจะหนักประชัญ เช่นนั้นไม่ง่ายนัก และตราบใดที่ “มนุษย์ยังคงเป็นมนุษย์”

ไม่ hacit โทสัคติ ภยาคติ ก็มีโอกาสจะครอบงำจิตใจได้เสมอ ฉะนั้น ระบบการปกครองที่ดีเลิศของลงมา แต่ปฏิบัติได้ง่ายกว่า ก็คือระบบการปกครองที่ยึด “กฎหมาย ปกครอง” หรือ “การปกครองภายใต้กฎหมาย” The Rule of Law

ในอังกฤษ ระบบการปกครองที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ อาจจะค่อนข้าง วิวัฒนาการไปตามเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ เช่น การขัดแย้งระหว่างพระเจ้าจอห์น กับขุนนาง นำไปสู่การประท้วงของขุนนาง และการลงนามในกฎหมาย – Magna Carta ปี ค.ศ. 1215 ซึ่งนักกฎหมายรัฐธรรมนูญ อังกฤษมักถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของอังกฤษ กฎหมายฉบับนี้ เป็นสัญญาผูกพันระหว่างพระเจ้าจอห์น กับขุนนางและราษฎร ว่า พระมหาชนชัยจะต้อง เคราพสิทธิ (บางประการตามขอบธรรมเนียมของระบบสักดินา) ของขุนนางและไพร์ และขุนนางและไพร์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติ เช่น ช่วยทำสิ่งครามให้แก่พระเจ้าแผ่นดิน และจ่ายภาษีให้แก่คลังหลวง เป็นต้น

อันที่จริง พันธสัญญาที่ผูกพันระหว่าง Lords (ผู้เป็นนาย) กับ Vassals (ผู้เป็นลูกน้อง) ได้เกิดขึ้นอยู่แล้วตามขอบธรรมเนียมของระบบสักดินา ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 กฎหมายฉบับนี้เป็นการประมวลระเบียบ กฎหมายที่ขอบธรรมเนียมเหล่านี้ให้ชัดเจ้งขึ้น โดยเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ผลของการกระทำเช่นนี้ทำให้ Magna Carta กลายเป็นรัฐธรรมนูญแม่บทของอังกฤษ เพราะภายหลังจะมีการขยายความกฎหมายที่ใน Magna Carta นี้ โดยข้อตกลงอื่นๆ ตามมา

อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายอังกฤษเมื่อกล่าวถึงหลัก “Rule of Law” จะต้องอ้าง “Habeas Corpus Act” ค.ศ. 1679 เป็นหลักเบื้องต้น ซึ่งหมายความว่า “คนอังกฤษทุกคนมีตัวตน” การจะจับกุมคุณขังจะทำไม่ได้หากไม่มีการกระทำผิดตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย และต้องมีหมายจับที่

ออกโดยผู้มีอำนาจตามกฎหมาย

พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน นั่นก็คือ ทุกคนในราชอาณาจักรอังกฤษมีสิทธิจะทำอะไรได้ หากไม่ขัดกับกฎหมาย

หลักประการที่สอง ในความหมายของ “Rule of Law” ก็คือ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในสายตาของกฎหมาย กระบวนการตุลาการ การไต่สวนความผิด จะยกเว้นให้ผู้หนึ่งผู้ใดมีได้ แม้นายกรัฐมนตรีก็ต้องได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป กฎหมาย หรือกระบวนการตุลาการจะยกเว้นให้มีได้ นัยหนึ่ง ทุกคนในสังคมที่ใช้หลัก Rule of Law มีความเสมอภาคกันทางกฎหมายและการพิจารณาโทษ

หลักประการที่สาม ของ Rule of Law ก็คือ ตุลาการหรือผู้พิพากษา จะต้องมีอิสรภาพ จะต้องไม่อยู่ใต้อานัติของผู้หนึ่งผู้ใด หรือจะถูกก้าวกล่ำจากฝ่ายบริหารมีได้ ประวัติศาสตร์ของตุลาการอังกฤษ เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสรภาพของศาล จากอำนาจการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร (กษัตริย์) เป็นระยะเวลานาน จนกระทั่งได้มามีความเป็นอิสรภาพอย่างแท้จริง

ความเป็นอิสรภาพของสถาบันตุลาการจึงเป็นเสาหลักที่สำคัญของระบบประชาธิปไตย หากทำลายความเป็นอิสรภาพนี้ เช่น ฝ่ายบริหารมีอำนาจที่จะโยกย้ายแต่งตั้งผู้พิพากษา ต่อไปผู้พิพากษาก็จะเกรงอกเกรงใจไม่กล้าตัดสินคดีความตามหลักของความยุติธรรม ฉะนั้นระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยทุกระบอบ จึงให้ความสำคัญต่อความเป็นอิสรภาพของผู้พิพากษา

การกดดันศาลรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวมีเดินขวนดำเนินการ จึงเป็นการกระทำที่ทำลายระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การอ้างอำนาจของประชาชนเป็นการอ้างแบบผู้โน้มเอลาเบาปัญญา

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า พื้นฐานสำคัญของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอาจมาจากการหลักการเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค และหลักอำนาจของอธิบดีเป็นของประชาชน แต่ถ้าหากสังคมขาดพื้นฐานของหลักการปกครองภายใต้กฎหมายดังที่อธิบายมานี้ ระบบการปกครองใดๆ ก็ดำรงอยู่ไม่ได้ และระบบประชาธิปไตยแน่นอนจะอ่อนไหวที่สุด หรือล้มลายได้เร็วที่สุดหากขาดหลัก “Rule of Law” เป็นฐานที่มั่นคงแข็งแรง

นอกจากประเด็นเรื่องหลักการของระบบประชาธิปไตยแล้ว ก็อาจจะศึกษาเรื่องรูปแบบของการปกครองซึ่งมีหลากหลาย ที่ต้องเสนอให้เห็นหลากหลายรูปแบบ ก็เพื่อเปิดประเด็นทางความคิด ความเข้าใจของนักศึกษา จะได้ไม่ยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยไม่ได้เห็นภาพรวม และเห็นความหลากหลายของแนวคิด และในที่สุดก็จะต้องถามตนเองว่าทำไม่เจิงเลือกรูปแบบนี้มากกว่ารูปแบบนั้น

รูปแบบที่เป็นที่รู้จักและอ้างอิงกันทั่วไป ก็จะจะมี 2 รูปแบบ และบวกอีก 1 รูปแบบที่เป็นแบบผสมผสานระหว่าง 1 กับ 2 ดังนี้

1. รูปแบบของระบบรัฐสภา (ของอังกฤษ) – Parliamentary Democracy
2. รูปแบบของระบบประธานาธิบดี (ของสหรัฐอเมริกา) – Presidential Democracy
3. รูปแบบผสมผสาน 1 + 2 (แบบสาธารณรัฐที่ 5 ของฝรั่งเศส)

1. ระบบธงชัย (อังกฤษ) เป็นรูปแบบที่อำนาจอธิปไตย รวมศูนย์อยู่ที่ธงชัย

ดังที่นายเบซอฟ กล่าวไว้ เมื่อกษัตริย์ประทับอยู่ในธงชัยซึ่งรวมทั้งสภานุนนาง สภาสามัญ ธงชัยสามารถดำเนินการได้ทุกอย่างของกฎหมาย ไม่มีอำนาจอื่นใดในราชอาณาจักรจะมาคัดค้านได้ ยกเว้นอำนาจทางการเมืองของประชาชน อำนาจอธิปไตยในที่นี้จึงมักหมายถึงอำนาจนิติบัญญัติ

ขณะเดียวกัน ฝ่ายบริหาร คือ คณะรัฐมนตรี ก็ถือกำเนิดมาจากธงชัย สำรองอยู่ได้ด้วยความยินยอมเห็นชอบของธงชัย ฝ่ายบริหารมีได้แยกเด็ดขาดออกจากฝ่ายนิติบัญญัติ เหมือนกับระบบประธานาธิบดีของสหราชอาณาจักร

ส่วนฝ่ายตุลาการของอังกฤษนั้น ก็มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ในแต่ที่ฝ่ายบริหารจะไม่เข้าไปแทรกแซงในกระบวนการตุลาการ แต่ตุลาการกับสภานุนนางกลับมีความเชื่อมโยงกันในแต่ที่ขุนนางประเภท Law Lords (ขุนนางฝ่ายกฎหมาย) มีอำนาจตุลาการด้วย และสามารถพิจารณาคดีความที่ส่งมาจากศาลอุทธรณ์หรือคดีความเกี่ยวกับเครือจักรภพ

แม้ว่าโดยหลักการระบบธงชัยแบบอังกฤษ อำนาจดูจะรวมศูนย์ และการคานอำนาจอาจจะไม่ปรากฏชัดเจนในรูปของสถาบัน แต่อังกฤษเป็นสังคมที่มีการคานอำนาจกันมากตั้งแต่โบราณ คือ การคานอำนาจระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับขุนนาง ระหว่างชนชั้นขุนนางกับสามัญชน และแม้ว่าธงชัยตามกฎหมายมีอำนาจสูงสุด แต่ในภาคปฏิบัติ วัฒนธรรมการเมืองอังกฤษช่วยหนี่ยรังมิให้ธงชัยดำเนินการในทิศทางที่ขัดแย้งกับความประสงค์หรือเจตจำนงหลักของประชาชน อาจเรียกว่ามีบันยะบันยะในการใช้อำนาจ มีความเกรงใจ และไม่ละเมิดต่อศีลธรรมของนักการเมือง ที่มีป้อยครั้งที่นายกรัฐมนตรีลาออก มิใช่เพราะแพ้โหวตในสภา แต่เพราะเล็งเห็นว่า

คณแผนนิยมของตนเริ่มตกลงในนโยบายที่สำคัญที่ตนรับผิดชอบไม่ปรากฏผลสำเร็จดังคาดหวัง

อีกประการหนึ่งในสภาพสามัญ ฝ่ายค้านมีฐานะเป็นฝ่ายค้านในพระประมาภิไธยของพระมหาเซนต์ธิร์ ฉะนั้น กระบวนการในสภาพสามัญ จึงมีการตรวจสอบและการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสม่ำเสมอ

อันที่จริง รูปแบบการปกครองแบบรัฐสภาพอังกฤษเป็นรูปแบบที่เลียนแบบได้ยาก หากไม่มีวัฒนธรรมการเมืองแบบอังกฤษ ประเทศที่ประยุกต์ใช้รูปแบบรัฐสภาพอังกฤษมักไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ

2. ระบบประธานาธิบดี แบบสหรัฐอเมริกา

ระบบการปกครองแบบสหรัฐอเมริกาลักษณะหนึ่งเป็นระบบสหพันธ์รัฐ (Federal System) หมายความว่า มีการแบ่งอำนาจปกครองเป็น 2 ระดับ ระดับมลรัฐ มีอำนาจการบริหารตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ไว้อย่างค่อนข้างชัดแจ้ง เช่น อำนาจการจัดการศึกษา สาธารณสุข การรักษาความสงบเรียบร้อย สิ่งแวดล้อม และการคุ้มครองภายในมลรัฐ เป็นต้น ส่วนอำนาจระดับชาติ หรือระดับสหพันธ์ จะเกี่ยวข้องกับการต่างประเทศ การป้องกันประเทศ การคลัง การพาณิชย์ระหว่างรัฐ ฯลฯ

แต่คุณลักษณะสำคัญของระบบประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาที่แตกต่างจากอังกฤษ (นอกจากความเป็นสหพันธ์) ก็คือ ระบบการแยกอำนาจและการคานอำนาจ การแยกอำนาจ เป็นการแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร คือ ประธานาธิบดี กับฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สภาของเกรส ไว้อย่างชัดแจ้ง ประธานาธิบดีได้รับเลือกตั้งโดยประชาชน เป็นอิสระจากสภาพของเกรส มีระยะเวลาบริหารประเทศสมัยละ 4 ปี สามารถสมัครเลือกตั้งได้อีกเป็นสมัยที่ 2 แต่ไม่เกินนั้น สภาของเกรสไม่มีอำนาจที่จะปลดประธานาธิบดี และประธานาธิบดีก็ไม่มีอำนาจจะยุบสภาพของเกรส

สำหรับการคานอำนาจ มีกลไกที่ซับซ้อนมาก เพื่อให้เกิดการคานอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ กล่าวคือ

1. เมื่อสภาคองเกรสจะมีอำนาจหน้าที่ในการร่างกฎหมาย แต่อำนาจในการให้ความเห็นชอบขึ้นสุดท้าย คือประธานาริบดี
2. 在การแต่งตั้งข้าราชการระดับสูง เช่น ประธานศาลสูงสุด เอกอัครราชทูต อัยการสูงสุด ประธานาริบดีต้องไปขอความเห็นชอบจากสภาคองเกรส (ส่วนที่เป็นวุฒิสมาชิก) รวมทั้งเรื่องการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศและการประกาศสงคราม
3. ประธานาริบดีมีอำนาจในการเสนอแต่งตั้งประธานศาลสูงสุด แต่ศาลสูงสุดก็มีอำนาจ “ทบทวนกฎหมาย” (Judicial Review) ที่สภาคองเกรสได้ให้ความเห็นชอบแล้ว และศาลสามารถวินิจฉัยว่ากฎหมายผิด ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ระบบการแยกอำนาจและการคานอำนาจ ตลอดจนระบบสหพันธ์รัฐ ดังกล่าว ทำให้ระบบสหรัฐฯ ได้รับนานนามอีกประการหนึ่งว่า ระบบประชาธิปไตยพหุนิยม (Pluralist Democracy) ประชาธิปไตยที่ศูนย์อำนาจกระจาย

3. ระบบผสมผสานระหว่าง 1+2 (ฝรั่งเศส)

ฝรั่งเศส สาธารณรัฐที่ 5 นับตั้งแต่ ค.ศ. 1958 ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งปรับระบบการปกครองของฝรั่งเศส เป็นรูปแบบผสมผสานระหว่างรูปแบบประธานาริบดีสหรัฐ กับรูปแบบรัฐสภาอังกฤษ กล่าวคือ ประธานาริบดีได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน มีอำนาจในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ซึ่งต้องมาจากรัฐสภา ซึ่งได้รับเลือกตั้งตามครรลองของการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอชื่อคณารัฐมนตรี

เพื่อให้ประธานาธิบดีเห็นชอบ คณะรัฐมนตรีรับผิดชอบต่อรัฐสภา

อำนาจการบริหารส่วนใหญ่เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี ประธานาธิบดีมีเอกสารสิทธิ์จะเข้ามาดูแลบางเรื่อง เช่น วัฒนธรรมและการต่างประเทศ ตลอดจนมานั่งเป็นประธานในคณะรัฐมนตรีในบางโอกาส

นี่คือระบบสมมพسان ซึ่งคงไม่ค่อยมีปัญหาในช่วงที่ประธานาธิบดีและเสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภาพมาจากการปกครองเมืองเดียวกันหรือกลุ่มเดียวกัน แต่หากประธานาธิบดีมาจากพรรครคนึง ส่วนนายกรัฐมนตรี ซึ่งจำเป็นต้องเลือกจากพรรคที่มีเสียงส่วนใหญ่สนับสนุน ก็อาจมีปัญหานในการบริหาร และการประนีประนอมระหว่างประธานาธิบดีกับนายกรัฐมนตรีจึงเป็นทางออกที่ช่วยแก้ปัญหางานการขัดแย้งนี้ได้

อย่างไรก็ตาม การจำแนกรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอาจจะมีได้หลากหลายความคิด ที่กล่าวมา 3 แบบข้างต้น ก็เป็นเพียงแนวคิดหนึ่ง ผู้อื่นอาจเสนอความคิดที่แตกต่างออกไป บาร์เบอร์ (Barber) คืออีกท่านหนึ่งที่มีแนวคิดค่อนข้างแตกต่างจาก تماماเดิม บาร์เบอร์เรียกระบบรัฐสภาพอังกฤษ ว่า “Authoritative Democracy” – ประชาธิปไตยที่มีอำนาจรวมศูนย์ และเรียกแบบประธานาธิบดีสหรัฐ ว่า “Pluralist Democracy” – ประชาธิปไตยพหุนิยม อำนาจกระจายตัว นอกเหนือนั้นยังได้กล่าวถึง “Juridical Democracy” ซึ่งผู้เขียนไม่แน่ใจว่าหมายถึงประเทศไทยใด แต่ในประเทศไทยซึ่งมีการปรับแก้รัฐธรรมนูญใน พ.ศ. 2540 และต่อมา พ.ศ. 2550 จัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบการทุจริตของฝ่ายบริหารหลายคณะ (ป.ป.ช., ผู้ตรวจการรัฐสภา, ศาลฎีกาแผนกคดีอาญา) นักวิชาการได้ขานนามการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวว่า “ตุลาการภิวัฒน์” ซึ่งน่าจะเข้าเกณฑ์ “Juridical Democracy” – ของบาร์เบอร์

อย่างไรก็ตาม รูปแบบที่บาร์เบอร์ เห็นว่าจะเป็นทางเลือกของผู้รักประชาธิปไตย ก็คือรูปแบบ “Strong Democracy” ซึ่งในคำนิยามของบาร์เบอร์ คือ **ประชาธิปไตยสายตรง** โดยมีการกระจายอำนาจไปถึงชุมชน และให้ความสำคัญต่อการดำเนินการทางการเมืองภาคประชาชน

ที่สำคัญที่สุดในบทความนี้ ก็คือรัฐเสนอรูปแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแบบของเรา และอาจจะเรียกว่า “ธรรมชาติปั้น” รูปแบบนี้ที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทรงมีบทบาทบางประการที่ไม่แตกต่างจากพระมหากษัตริย์ในสหราชอาณาจักร (อังกฤษ) ทรงอยู่เหนือการเมือง และมีบทบาทดังที่เบซอท (Bagehot) ได้กล่าวไว้ว่า “ที่เป็นทั้งศักดิ์ศรี และสัญลักษณ์ ของราชอาณาจักร เป็นส่วนของความส่งงานและศูนย์รวมใจของผู้คนทั้งแผ่นดิน และที่สำคัญ ทรงมีบทบาทซึ่งพระมหากษัตริย์อังกฤษและประเทศอื่นๆ ไม่มี นั่นคือ ทรงเป็นบรมครูของแผ่นดิน บรมครูของพสกนิกรทั่วราชอาณาจักร ทั้งด้านการครองชีวิต การอาชีพ ด้านศีลธรรมและหลักธรรมของชีวิต และยังทรงเป็นที่พึ่งของผู้ยากไร้ทั้งหลาย ทรงเป็นทั้งปัญญาและสติให้แก่สังคมไทยยามวิกฤติลดลง นอกจากนั้น บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยยังผูกโขงกับวิวัฒนาการของความเป็นชาติไทยในแผ่นดินแหนมหนองนี้ และผูกโขงกับศาสนาพุทธนิกายเดรวาท นั้น ทั้งองค์พระมหากษัตริย์หรือสถาบันพระมหากษัตริย์ และสถาบันศาสนาพุทธ เดรavaT เป็นสถาบันที่หล่อหลอมความเป็นไทยที่เรารู้จักกันในปัจจุบัน ความเชื่อมโยงของ 3 สถาบันนี้ คือฐานสำคัญของราชอาณาจักรไทย

ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองอาจเกิดขึ้นได้เสมอ แต่จะต้องไม่กระทบกระทบเทือนถึงความเป็นเอกภาพของสามเสาหลักอันนี้ แต่ถ้าหากสามเสาหลักนี้คลอนเคล้น ระบบการเมืองซึ่งไม่สติเสถียรอยู่แล้ว ก็คงแตกสลายในที่สุด

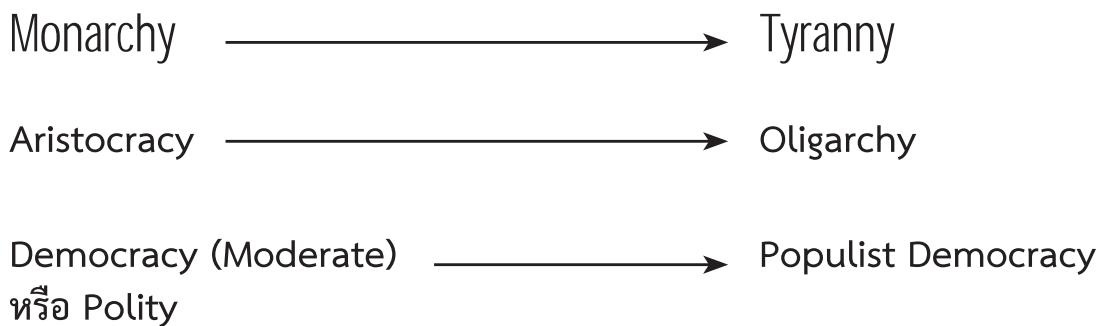
บทที่ 5

เหตุของความเสื่อมและปัจจัยของความเข้มแข็ง ของระบอบประชาธิปไตย

เป็นที่ทราบกันดีในแวดวงวิชาการทั่วอีตและปัจจุบัน ว่า ระบอบการปกครองของประเทศต่างๆ ทั่วโลก มีวัฏจักรของความเจริญรุ่งเรืองและความเสื่อม ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นสัจธรรมของสรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่สามารถหลุดพ้นจากความเป็นอนิจัง

ทั้งเพลโตและอริสโตเตล บรรมครุทางรัฐศาสตร์ของชาวตะวันตก ตรະหนักดีถึงวัฏจักรนี้ และได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของระบอบการเมืองจากการปกครองที่นิยมไปสู่ระบอบทocratic จากทocratic ไปสู่ระบอบอภิชนาริปไตย จากอภิชนาริปไตยไปสู่คณาธิปไตย และไปสู่ประชาธิปไตยแบบสายกลาง และจบลงที่ประชาธิปไตยแบบประชาชนนิยม ดังตาราง ก

ตาราง ก วัฏจักรของระบอบการปกครอง

อริสโตเตล กำหนดรูปแบบการปกครองด้วยเกณฑ์จำนวนผู้คนที่มีอำนาจทางการปกครอง และเป้าหมายของการปกครอง

หากผู้มีอำนาจทางการปกครอง คือบุคคลคนเดียว ท่านเรียกว่ากษัตริย์นิยม (Monarchy) ซึ่งควรมีอุดมคติและเป้าหมายที่จะปกครองเพื่อประโยชน์ของพสกนิกร

แต่ถ้าหากผู้ปกครองหลงเหลื่องในอำนาจมากเกินพอดี และข่มเหงรังแกราษฎร ก็จะเรียกว่า ระบบทรราชย์ (Tyranny)

หากจำนวนผู้มีอำนาจการปกครองมีหลายคน ก็จะเรียกว่าระบบอภิชนาริปไตย และก็จะกล่าวเป็น คณาธิปไตยได้ หากผู้มีอำนาจการปกครองเหล่านี้ทำเพื่อชั้นชั้นของตนเอง และสร้างความไม่ยุติธรรมให้แก่คนหมู่มาก

ในทำนองเดียวกัน หากประชาชนมีส่วนในการปกครอง ก็จะเรียกรูปแบบนี้ว่า ประชาธิปไตย ซึ่งก็อาจจะกล่าวเป็นประชาธิปไตยแบบประชานิยมหรือประชาธิปไตยแบบสุดโต่ง ได้ หากไม่ยึดทางสายกลางและความพอดี

โดยสรุป นักประชัญญ์แต่โบราณได้ค้นพบสภาวะของความเป็นจริงของธรรมชาติการเมืองมาหลายศตวรรษแล้ว อำนาจมักจะทำให้คนเสื่อมผู้มีอำนาจแทบทุกคนจึงมักหลงเหลื่องในอำนาจ และใช้อำนาจเกินขอบเขตของความพอดี ไม่ยึดโยงกับหลักของความยุติธรรมและประโยชน์สุขของประชาชน ระบบการปกครองจึงมักไม่สติ๊กเสถียร แต่จะแปรผันไปตลอดเวลา จากกษัตริย์นิยมสู่ทรราชย์ สู่อภิชนาริปไตย สู่คณาธิปไตย และประชาธิปไตย จนกระทั่งประชาธิปไตยสุดขั้วในที่สุด และอาจจะหวนกลับไปตั้งต้นใหม่ด้วยระบบอภิชัย ซึ่งอาจจะไม่ได้ขานนามเช่นนั้น แต่อาจจะใช้ชื่ออื่น เช่น ผู้พิทักษ์ประชาธิรัฐ ฯลฯ เป็นต้น

ความผันแปรหรือวัฏจักรดังกล่าว อาจสะท้อนภาพของธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านคุณธรรมและอธรรม และนักประชัญญาคคลาสสิกทั้งสองท่าน ได้แก่ โสเครติส และเพลโต จึงไฝ่นถึง การสร้างคุณธรรม ความยุติธรรม ไฝ่นอย่างจะเห็นผู้เป็นประชัญญาได้เป็นผู้ปกครอง และได้สร้างผลงานอันเป็นอมตะ ที่ช่วยໂروبในปัจจุบันยังจะต้องศึกษาในระดับอุดมศึกษา หนังสือดังกล่าวชื่อว่า *The Republic* ซึ่งนักวิชาการไทยได้แปลว่า “อุตมรัฐ” เป็นตำราสำคัญเล่มหนึ่งที่กล่าวถึงรัฐในอุดมคติที่กษัตริย์-นักประชัญญา เป็นผู้ปกครอง และอธิบายถึงหลักการศึกษา และกระบวนการสร้างนักประชัญญา-นักปกครองเหล่านั้น ตลอดจนจัดระเบียบความเป็นอยู่ของชนชั้นผู้ปกครอง ให้ตรงชีพอยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะโดยไม่มีระบบครอบครัว

The Republic หรืออุตมรัฐของเพลโต อาจเป็นภาพของความไฝ่นที่อย่างจะเห็นครรภ์ในอุดมคติ ซึ่งอาจจะไม่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ฉะนั้น เพลโต จึงต้องเขียนตำราอีกเล่มหนึ่งชื่อว่า “*The Law*” ที่กล่าวถึงภาคปฏิบัติ ซึ่งต้องประนีประนอมกับความเป็นจริงของสังคมมนุษย์ ฉะนั้น ระบบที่ใกล้เคียงกับระบบที่ดีที่สุดก็คือ ระบบอรรูหธรรมนูญที่สมผasan ระหว่าง กษัตริย์นิยม อภิชนาริปไตย และประชาธิปไตย อริสโตเตลลิศิษย์ของเพลโต ได้ยึดรูปแบบสมผasanนี้เป็นเป้าหมายสำคัญของหนังสือ *“The Politics”* ซึ่งโดยดังไม่แพ้ *“The Republic”* ของอาจารย์

ในหนังสือ *“The Politics”* อริสโตเตลลิ ได้เสนอรูปแบบการปกครองที่สมผasanระหว่างหลักการและรูปแบบของ “อภิชนาริปไตย” กับหลักการและรูปแบบของ “ประชาธิปไตย” โดยท่านเห็นว่าในระบบ อภิชนาริปไตย กลุ่มบุคคลชั้นสูง (ชุนนาง) ซึ่งมีจำนวนน้อย มักจะมีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ตลอดจนคุณธรรมที่จะเป็นผู้บริหารที่มี

ประสิทธิภาพ ในขณะที่ในระบบประชาธิปไตย คนชั้นล่างที่ขาดการศึกษา และขาดประสบการณ์การบริหารแต่เป็นเสียงส่วนใหญ่ ก็ควรจะเข้ามามีบทบาทในฐานะปากเสียงของคนจำนวนมาก นัยหนึ่ง ทำหน้าที่ในสภาพประชาชน ขณะที่ชนชั้นสูงทำหน้าที่บริหาร นี้คือรัฐธรรมนูญรูปผสม (Mixed Constitution) ซึ่งอริสโตเตลกล่าวถึงและเสนอแนะให้เป็นทางออกในภาคปฏิบัติที่ดีอันดับสอง (Second best) รองจากรัฐธรรมนูญในอุดมคติของเพลโต ผู้เป็นอาจารย์

ข้อเสนอของปรมาร์ยจากยุคคลาสสิก ได้กล่าวมาเป็นข้อเสนอในยุคปัจจุบันในรูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า ระบบการแยกอำนาจและการงานอำนาจ ของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ผู้นำทางความคิดในสภาร่างรัฐธรรมนูญสหรัฐฯ ในช่วงของการร่างปี ค.ศ. 1786 เช่น เจมส์ เมดิสัน (Madison) เจฟ เพอร์สัน และแฮมิลตัน ฯลฯ มักมีความคิดเห็นตรงกันว่า ระบบประชาธิปไตยแบบที่ชาวอเมริกันสมัยนั้นเข้าใจ เป็นระบบที่ส่งเสริมให้เกิดการเดินขวน (Mob) และมักนำไปสู่อนาร์ชีพไตย (Anarchy) จึงไม่ไว้วางใจให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งมีอำนาจ โดยไม่มีการควบคุมจากอีกองค์กรหนึ่ง ดังที่เจมส์ เมดิสัน ได้กล่าวไว้ว่า ความทะเยอทะยานของมนุษย์มิใช่สิ่งสุด และมักจะครอบงำจิตใจสูงและความมีเหตุผลของมนุษย์ เราจึงต้องกำหนดให้มีการสกัดกั้นความทะยานอยากรغبةของมนุษย์ด้วยความทะยานอยากรغبةของมนุษย์ นัยหนึ่ง นำเอาระบบ “อำนาจ” มาควบคุม “อำนาจ” และแบ่งอำนาจเพื่อมิให้สถาบันใดสถาบันหนึ่งรวมอำนาจไว้อย่างเบ็ดเสร็จ เด็ดขาด นี้คือปรัชญาของรัฐธรรมนูญนิยมของสหรัฐฯ ซึ่งกล้ายเป็นหลักปฏิบัติของอีกหลาย ๆ ประเทศในสมัยต่อมา

อย่างไรก็ตาม การออกแบบระบบและโครงสร้างของอำนาจการปกครอง มิใช่เป็นปัจจัยเดียวที่จะทำให้เกิดสังคมประชาธิปไตยที่มั่นคงและ

เจริญรุ่งเรือง ปัจจัยที่สำคัญอื่นๆ ที่จะต้องเกิดขึ้นคือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การขยายตัวของเมือง (urbanization) สื่อมวลชนที่เข้มแข็งและมีอุดมการณ์ ยึดหลักความถูกต้อง ตลอดจน การศึกษาและการพัฒนาวัฒนธรรมการเมือง ดังจะขออธิบายแต่ละหัวข้อ พoSangkhap

1. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของชนชั้นกลาง และการขยายตัวของเมือง เมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) นักสังคมศาสตร์ นามอุzoชชาเยอร์มัน และโจเซฟ ชัมป์เตอร์ (Joseph Schumpeter) นักคิดร่วมสมัยและร่วมชาติ ได้กล่าวเป็นหลักการสำคัญทางสังคมว่า ประชาธิปไตยจะกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่ได้เฉพาะในสังคมอุตสาหกรรม เท่านั้น หากปราศจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม สังคมที่ยังคงเป็นสังคมเกษตรจะไม่สามารถสร้างระบบประชาธิปไตยได้ แนวคิดของเมกซ์ เวเบอร์ และชัมป์เตอร์ ต้นศตวรรษที่ 20 ได้รับการขนรับในปัจจุบัน มาตรติน ซีมูร์ ลิบเช็ท (Martin Seymour Lipset) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้นำหลักคิดนี้มาขยายความในหนังสือ Political Man และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการอเมริกัน ลิบเช็ท ถึงกลับเสนอว่า สังคมจะ เป็นประชาธิปไตยได้ สัดส่วนประชากรในภาคเกษตรจะต้องลดลงเหลือเพียง ร้อยละ 21 ขณะที่ประเทศที่มีความเป็นdemocracy สัดส่วนของแรงงานภาคเกษตรจะยังคงอยู่ที่ร้อยละ 67

แนวคิดของชัมป์เตอร์ อาจจะมีอุปทานเข้าข้างสังคมตะวันตก ซึ่ง กล้ายไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมแบบทึ่งหมด นักวิชาการบางท่านอาจไม่ สนใจใจที่จะเชื่อตามแนวคิดนี้ และยังเห็นว่าสังคมเกษตร หากเกษตรกรมี รายได้ดี มีที่ดินเป็นของตนเอง สังคมเกษตรก็น่าจะเป็นพื้นฐานของการ ปกครองตนเองได้ และประชาธิปไตยก็ไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเหมือนใน

สังคมตะวันตก ในชนบทของประเทศสวิสฯ ชาวนา มีฐานะดี มีการศึกษาดี และประเทศสวิสฯ ก็ใช้ระบบการปกครองแบบสหภาพในระดับหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม ในเมืองของการขยายตัวของเมืองและการขยายตัวของอุตสาหกรรม การค้าพาณิชย์และภาคบริการ จะทำให้เกิดชนชั้นกลางซึ่งจะเป็นชนชั้นที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย ชนชั้นกลาง โดยนิยาม ก็คือ ชนชั้นที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่ไม่ร่ำรวยถึงขนาดชนชั้นสูงที่มีลีลาของชีวิตที่ฟุ่มเฟือย ชนชั้นกลางโดยธรรมชาติมิใช่ชนชั้นที่จะผูกขาดธุรกิจ แต่เป็นชนชั้นที่ต่อสู้ด้วยตนเองเพื่อความอยู่รอดของกิจการของครอบครัว เป็นธุรกิจขนาดย่อม ขนาดย่อย นอกจากนี้ ในนิยามของชนชั้นกลาง ยังรวมถึงมนุษย์ที่กินเงินเดือนทั้งหลาย รวมทั้งนักวิชาการต่างๆ เช่น แพทย์ วิศวกร นักบัญชี นักกฎหมาย ครุภัณฑ์ ข้าราชการ ฯลฯ ชนชั้นนี้แหล่ที่ส่วนหนึ่งเป็นปัญญาชน ส่วนหนึ่งเป็นนักธุรกิจและเป็นเจ้าของโรงงานขนาดเล็ก ชนชั้นกลางจึงเป็นแกนหลักของสังคมประชาธิปไตย

2. สื่อสารมวลชนที่เข้มแข็ง และยึดหลักความจริง ความถูกต้อง
สื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญมากในสังคมประชาธิปไตย การ commu-
นิเคชัน เป็นตัวเชื่อมสังคมให้เป็นระบบเดียวกัน เชื่อมให้ประชาชนภาคเหนือ
รู้อะไรเท่าๆ กับประชาชนภาคใต้และภาคกลาง ทำให้เกิดมติชนชาชนได้ และ
มติชนชาชนคือตัวกำหนดทิศทางของการบริหารประเทศ

ประเด็นปัญหาของสื่อมวลชนปัจจุบัน คือ โอกาสที่จะมีการครอบงำ
สื่อด้วยนายทุนขนาดใหญ่ หรือกลุ่มทุนนิยมผูกขาด ซึ่งอาจเห็นความจำเป็น
ต้องมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐบาลเพื่อรักษาการผูกขาดและการขยาย
จักรวรรดิทางการเงินและเศรษฐกิจของตนเอง และที่ช้าร้ายคือ กลุ่มทุนนิยม
ผูกขาดได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง นัยหนึ่ง ผู้คุมบังเหียนของ
รัฐบาล กับผู้ถือหุ้นใหญ่ของทุนเป็นคนเดียวกัน หรือกลุ่มคนกลุ่มเดียวกัน

ฉะนั้นก็จะต้องก้าวเข้าไปควบคุมสื่อสารมวลชน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ ตนเอง ผลลัพธ์ก็คือ นโยบายที่สร้างผลกำไรให้แก่กลุ่มทุน แต่มีผลทางลบต่อ ประเทศชาติโดยส่วนรวม ก็ยังคงมีสื่อสารมวลชนอุกมาสันบสนุน แสดง ความคิดเห็นกลับเสียงของฝ่ายที่อุกมาปักป้องผลประโยชน์ส่วนรวม

ในสถานการณ์เช่นนี้ การอุกฤษ្សหมายเพื่อป้องกันมิให้พรรค การเมืองเป็นเจ้าของสื่อ ก็อาจจะไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะผู้คุ้มพรรคการเมือง อาจส่ง “Nominee” ไปคุ้มสื่อได้

ทางเลือกปัจจุบันก็คือ ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เกิด “สังคม on line” เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มเพื่อน ซึ่งจะมีผลให้การครอบงำ ทางความคิดโดยสื่อกระแสหลักทำได้ยากขึ้น และที่สำคัญคือ การส่งเสริม ให้จัดการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์อิสระ เช่น IPBS (Independent Public Broadcasting Service) และควรจะมีกองทุนเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ ข่าวสารข้อมูลและวิชาการเพื่อสังคมธรรมชาติปัตตี้ เช่น ที่เยอรมันตะวันตก ภายหลังจากการจัดตั้งสหพันธ์สาธารณรัฐ ค.ศ. 1949 ได้มีนโยบายส่งเสริม ประชาธิปไตย โดยจัดให้เป็นมูลนิธิอิสระจากการครอบงำของรัฐบาล ประชาชน โดยจัดให้เป็นมูลนิธิอิสระจากการครอบงำของรัฐบาล

3. การศึกษา และการสร้างวัฒนธรรมการเมืองในระบบ ประชาธิปไตย

ปัจจัยตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการสร้างระบบประชาธิปไตยให้มี เสถียรภาพ และส่งเสริมความเจริญของสังคม ก็คือ การจัดการศึกษาเพื่อ สร้างวัฒนธรรมการเมืองในระบบประชาธิปไตย ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 – 2 – 3 ผลเมืองที่มีสติปัญญา มีความรู้เท่าทันกัน มีความเป็นอิสระทาง ความคิด รักความจริง ความถูกต้อง ยึดทางสายกลางของการดำเนินชีวิตและ ความพอเพียง รักสันติภาพ เคราะพสิทธิ์ความเสมอภาคและความยุติธรรม

และมีจิตสาธารณะ คือพลเมืองที่ระบบการศึกษาไทยและครอบครัวไทยจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นได้ใน 10 ปีข้างหน้า ด้วยยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาที่ครอบคลุมทุกๆ มิติ ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาของสังคม ทั้งการศึกษาทางวิชาการ การศึกษาผ่านศิลปะตามธรรมและสื่อสารมวลชน ผ่านระบบการอบรมในครอบครัวและโรงเรียนประจำ และการศึกษาในวัด ทุกๆ มิติทางการศึกษาจะต้องระดมสรรพกำลัง เพื่อมาปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยของเยาวชนและผู้ใหญ่ให้มีวิถีชีวิตของสังคมประชาธิปไตย

ด้วยการสร้างคุณลักษณะนิสัย ระบบคุณค่าและอุดมการณ์ในจิตวิญญาณของพลเมืองไทยดังกล่าวนั้น จึงสามารถต่อต้านโรคร้ายที่บ่อนทำลายวิถีชีวิตประชาธิปไตยสังคมไทย ตั้งแต่การผูกขาดอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจ การครอบงำสื่อสารมวลชน และสื่อสารมวลชน การใช้ระบบอุปถัมภ์และนโยบายประชาชนนิยม เพื่อซื้อเสียงในการเลือกตั้ง การสร้างภูมิคุ้มกันดังกล่าว เป็นเป้าหมายเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ

บทที่ 6

กระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ และอุดมการณ์

คงไม่มีสูตรสำเร็จรูปในการกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ และ อุดมการณ์ ส่วนหนึ่งคงจะเกิดจากตัวตนของนักศึกษาแต่ละคนซึ่งแตกต่าง กันและมีปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมที่มากระทบไม่เหมือนกัน แต่กล่าวโดยทั่วไป ในเมื่อมนุษย์ทุกคนเป็นเวไนยสัตว์เหมือนกัน มิจิตใจที่ครอบงำด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนความมีเหตุผลคล้ายๆ กัน มนุษย์ก็มีควรจะแตกต่างกันมากนัก และน่าจะมีปฏิกริยาต่อสิ่งเร้าที่มากระทบไปในทิศทางเดียวกัน เพียงแต่ดีกรีความหนักเบาอาจจะแตกต่างกัน ฉะนั้นในฐานะผู้จัดการศึกษา เราถึงควรจะดำเนินการตามความรู้และหลักคิดเท่าที่เราจะสามารถทำได้ หรือ คิดว่าจะได้ผล

ประการแรก ตัวผู้สอน ควรจะต้องมีบทบาทนำในการสร้าง แรงดลใจ

แม้ว่าสมัยนี้จะพูดกันว่า ครูต้องสอนให้น้อยลง และทำตัวเป็น “facilitator” ให้มากขึ้น แต่บทบาทของ “facilitator” และกิเลียนมิตร นั้นคืออย่างไร?

จริงอยู่ การสอน “แบบป้อนข้อมูล” มีความสำคัญน้อยลง เพราะ การเข้าถึงข้อมูลสมัยนี้เข้าถึงง่าย ตำราและเอกสารมีมากมาย แต่บทบาทในการกระตุนให้คิด และซักนำให้นักศึกษาได้เข้าสู่กระบวนการค้นคิดค้นหาใน สายวิชาที่เรียน ตลอดจนสร้างแรงจูงใจให้อยากจะศึกษาในวิชาดังกล่าวให้

ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เหล่านี้เป็นภาระหน้าที่ของครู-อาจารย์

จะขอยกตัวอย่าง อาจารย์ท่านหนึ่งซึ่งมาสอนในวิชาพัฒนาการเมือง ที่มหาวิทยาลัยอินเดียนนา ซึ่งข้าพเจ้าศึกษาอยู่ระดับปริญญาเอก ท่านมีประสบการณ์การสอนในประเทศอเมริกา เช่น ประเทศบราซิล อายุ ท่านประมาณ 40 เศษๆ เรียกว่าอย่างหนุ่มสำหรับอาจารย์ที่จะมาสอนระดับปริญญาเอก ท่านไว้วนwend เคราแบบ เช่น นักปฏิวัติคิวบา และดูจะเป็นขวัญใจของคนหนุ่มสาวสมัยนั้น ซึ่งมีบรรยายกาศของการต่อต้านสังคม เวียดนาม

อาจารย์เป็นผู้มีพรสวรรค์ในการบรรยาย สามารถเสนอภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย และเสนอทฤษฎีแนวคิดของชาวฝรั่งที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย พร้อมทั้งวิพากษ์วิจารณ์แต่ละแนวคิด ชี้โมงแล้วชี้โมงเล่า อาจารย์ก็มักจะเริ่มต้นด้วยการเสนอภาพกว้างๆ และลงลึกในรายละเอียด และจบลงด้วยการวิพากษ์วิจารณ์และตั้งประเด็นปัญหาให้พากเราได้ขับคิดต่อไป เช่น ตั้งข้อสงสัยว่า การใช้ จีดีพี (GDP) ต่อหัวเป็นตัววัดมาตรฐานระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นสิ่งถูกต้องหรือไม่ เพราะค่าครองชีพแต่ละประเทศแตกต่างกัน ด้วยเงิน 10\$ เราอาจอยู่ได้ด้วยความยากลำบากในนิวยอร์ค แต่คงอยู่อย่างสบายในชนบทของประเทศด้อยพัฒนา

หรือการพัฒนาโดยเลียนแบบตะวันตก ที่เรียกว่า “Modernization” จะสมควรหรือ ในเมื่อกระบวนการ “Modernization” นี้ไม่สามารถแยกแยะจาก “Westernization” ฉะนั้นความเป็นตัวตนของเราอยู่ที่ไหน? ความเป็นเอเชียและมีวัฒนธรรมของชาวตะวันออกจะอยู่ตรงไหน มีหายสาบสูญหมดหรือ?

ทุกวันนี้เราพูดถึงบูรพาภิวัฒน์ (Easternization) และแม้แต่ GDP

ก็ควรเป็น GDH (Gross Domestic Happiness) แต่อาจารย์ Denis Goulet ซึ่งเป็นชื่อของอาจารย์ท่านนี้ได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ไว้แล้วเมื่อ 40 ปี ที่ผ่านมา และท่านยังเสนอกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายใน ที่เรียกว่า “Endogeneous process” มิใช่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า “Exogeneous process” เพราะกระบวนการจากภายนอกย่อมรักษาความ กลมกลืนกับวัฒนธรรมเดิม และประการสำคัญ กระบวนการพัฒนาจะต้อง คำนึงถึงมิติทางจริยธรรมเสมอ (Ethics of Development) เพราะหากเรา พัฒนาทางวัตถุธรรม เช่น เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม แต่จริยธรรมของ มนุษย์ล้มสถาบันจะมีประโยชน์อันใด ในการฟังการบรรยายนั้น ท่านเปิด โอกาสให้ทุกคนยกมือถ้ามีความได้ตลอดเวลา และอาจารย์ก็จะอภิปรายตามความ สนใจของนักศึกษา แต่ท่านก็จะกลับมาสรุป “Theme” ของท่านได้เสมอ ท่าน ไม่ได้ตั้งใจให้นักศึกษามานั่งจดเลคเชอร์ แต่ได้แนะนำหนังสือ 4-5 เล่มให้อ่าน และวิพากษ์วิจารณ์โดยส่งข้อเขียนเป็นผลงานการประเมิน

การแนะนำหนังสือให้นักศึกษาอ่านและวิเคราะห์ เพื่อส่งเป็นผลงาน ให้อาจารย์ประเมินนั้น ดูจะเป็นแนวปฏิบัติของอาจารย์แทนทุกคนในระดับ การศึกษาปริญญาเอก และที่น่าสังเกตคือหนังสือเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็น หนังสือที่มีชื่อ “ตำรา” แต่เป็นหนังสือที่อาจเรียกว่าเป็น “วรรณกรรม” และ “Masterpiece” ของผู้ทรงความรู้ในสาขาวิชานั้น มักเป็นหนังสือที่แสดง จุดยืนทางความคิดที่เฉียบคม ลึกซึ้งและท้าทายต่อปัญหาของสังคมร่วมสมัย

สำหรับอาจารย์ Denis Goulet ได้กำหนดให้นักศึกษาอ่านหลาย เล่ม มีเล่มหนึ่งที่ผู้เขียนเลือกที่จะอ่านและวิเคราะห์ ชื่อว่า “The Worldly Philosophers” โดย Heilbronner

เพียงแต่ชื่อหนังสือก็ชวนให้สงสัยเสียแล้วว่า หมายถึงอะไร ทำไม่ จึงเรียกว่า Worldly Philosophers ซึ่งแปลว่านักปรัชญาโลกีย์ธรรม หรือ

อาจแปลว่า นักปรัชญาพื้นๆ ของมนุษย์ (เดินดิน) แต่พออ่านบทแรกก็จะทราบว่า นี่คือวิชาปรัชญาเศรษฐศาสตร์ สำหรับคนธรรมดางามัญที่ไม่ใช่นักเศรษฐศาสตร์

มีใครสักกี่คนจะอาจหาญเขียนตำราเศรษฐศาสตร์ให้ชาวบ้านอ่าน และที่ไม่ใช่ตำราธรรมด้า แต่เป็นปรัชญา หรือที่ไปที่มาของความคิดทางเศรษฐศาสตร์ ที่บرمครุทางเศรษฐศาสตร์ได้คิดค้นและเผยแพร่ ตั้งแต่สมัยอะเดม สミธ เขียนเรื่อง The Wealth of Nation สืบเนื่องมาถึง Malthus, Ricardo จนกระทั่ง Karl Marx และ Lord Keynes ในศตวรรษที่ 20

Heilbroner ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ แต่ไม่ใช่นักเศรษฐศาสตร์ประเภทที่เรียกว่า “Practitioner” คือ นำหลักเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการวางแผนเศรษฐกิจหรือธุรกิจ แต่เป็นนักคิดทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งสามารถทำให้ผู้อ่านเข่นข้าพเจ้าผู้ไม่รู้เศรษฐศาสตร์มาก่อนเลย ได้รู้ความคิดหลักๆ ทางเศรษฐศาสตร์ และความคิดที่แตกต่างกันของบรมครุเหล่านี้ น่าจะเสียดายมากหากผู้เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ไม่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ และอาจารย์ Denis Goulet ได้เลือกหนังสือที่ดีที่สุดในสาขาวิชานี้มาให้นักศึกษาของท่านได้อ่านและวิเคราะห์

ไม่ใช่อาจารย์ Denis Goulet ท่านเดียวที่กำหนดให้นักศึกษาได้อ่านวิเคราะห์หนังสือประเภทความคิด อาจารย์ท่านอื่นๆ ที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอินเดียนนา ก็มีวัตรปฏิบัติเช่นเดียวกัน และเท่าที่ผู้เขียนเข้าใจ มหาวิทยาลัย/วิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาถือเป็นการกิจสำคัญที่นักศึกษาต้องกระทำ

ศาสตราอาจารย์ Buehrig แห่งแผนกการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผู้สอนวิชา International Politics ซึ่งผู้เขียนได้ลงทะเบียนเรียน ก็อีกท่านหนึ่งที่กำหนดหนังสือประเภทคลาสสิกให้นักเรียนอ่าน

ศาสตราจารย์ Buehrig เป็นอาจารย์อาวุโสมีประสบการณ์ระดับนานาชาติ ด้วยได้เคยเป็นกรรมการไกล์เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างชาติขององค์การสหประชาชาติในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฉะนั้นจึงมีเชื้ออาจารย์ผู้สอนที่จะสอนจากตัวราเท่านั้น แต่มีประสบการณ์จริง ท่านเป็นอาจารย์รุ่นผู้ใหญ่ ฉะนั้นแนวทางการสอนเรื่องการเมืองระหว่างประเทศจึงเป็นแนวเดิม อาจจะเรียกว่าแนวคลาสสิก ขณะที่อาจารย์รุ่นใหม่จะหันมาในทิศทางของการวิเคราะห์เชิงคณิตศาสตร์หรือเชิงปริมาณมากขึ้น

เวลาท่านอาจารย์เข้ามาสอน อาจารย์จะเดินมาตัวเปล่า ไม่มีโน๊ตบุ๊ค หรือตัวรา และท่านก็จะมายืนเด่นเป็นส่วนหนึ่งไม่ และเริ่มบรรยาย ขณะที่บรรยายมีอหนิ่งของท่านจะจับไว้ที่ลูกกระเดือกเสมอ คล้ายๆ กับว่าันนั่นคือจุดที่ทำให้ท่านมีสามารถมากที่สุด

วันหนึ่งท่านเริ่มต้นด้วยการขีดเส้นบนกระดานดำ ท่านเรียกมันว่า “เส้น Spectrum” ของ Fighting Strategy หรือยุทธศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างประเทศ และท่านก็เขียนไว้ด้านขวาสุดว่า “Violence” ดังรูป

Diagram ที่ 1

Fighting Strategy

Violence

ท่านถามนักศึกษาทุกคนว่า หากเส้นตรงนี้เป็นเส้น spectrum ซึ่งจะแสดงยุทธศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างประเทศ และด้านขวาสุดเป็นยุทธศาสตร์ที่รุนแรงที่สุด เรียกว่า “Violence” ซึ่งก็คือการใช้กำลังเข้าประหตประหารกัน ทางซ้ายสุดของเส้นตรง spectrum นี้ นักศึกษาคิดว่าควรจะเป็นยุทธศาสตร์อะไร?

ซ้ายสุดของเส้นスペคตัร์ม ย่อมาตรงกันข้ามกับขวาสุด ซึ่งก็คือ การใช้อาชานุรุณ (ความรุนแรง) ซ้ายสุด ก็ต้องตรงข้ามกับการใช้ความรุนแรง อะไรก็อตตรงกันข้าม

นักศึกษาส่วนใหญ่ รวมทั้งผู้เขียนก็ตอบไม่ได้ ใช้เวลาอยู่นาน ท่านอาจารย์ก็พยายามให้เงื่อนนำ (Clue) เล่าถึงประวัติการทูตระหว่างจีน สมัยห่อองเต็กับประเทศไทยต่างๆ โดยเฉพาะชาวยูโรป ที่เข้ามาติดต่อกับจีนที่ จารีตประเพณีต่างกัน ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องการเข้าเฝ้า ขณะที่ ตามจารีตประเพณีของจีนในสมัยก่อน ผู้เข้าเฝ้าต้องเคารพจักรพรรดิ โดยวิธี ที่เรียกว่า เคอาเทา คือก้มหน้าลงโขกกับพื้นกีรังก์ตาม แต่ชาวยูโรปยังมีแต่ การยืนคำนับ ความแตกต่างหรือเข้าใจผิดนี้นำไปสู่ความขัดใจกันในเบื้องต้น

โดยสรุป วิธีการอะไรที่เป็นเครื่องมือทางการทูต หรือการสร้างความ สัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่ได้ผลลัพธ์ทางบวกโดยไม่ใช้กำลัง

คำตอบในที่สุดก็คือ “มารยาท” (Manners)

เป็นที่ประหลาดใจกันมากในหมู่นักศึกษาอเมริกัน เมื่อคำตอบของ มาเซ่นนี้ เพราะในช่วงเวลานั้น พากอิปปี กำลังขยายแพร่พันธุ์เรื่องการ แต่งกาย มารยาทเป็นเรื่องที่พากอิปปีเห็นว่าสำคัญน้อยที่สุด และค่อนข้าง จะคิดว่า มารยาท (ผู้ดี) เป็นระบบคุณค่าของชนชั้นระบุนพีด้วยซ้ำ แต่ อาจารย์คงจะจงใจสอนอะไรบางอย่างให้นักศึกษาได้คิด

มารยาท คือ ยุทธศาสตร์แรกที่สำคัญที่สุดในการต่อสู้ระหว่าง ประเทศ การชนะใจคู่ต่อสู้ด้วยมารยาทดี เป็นบันไดขั้นแรกทางการทูต ฉะนั้นจึงมีธรรมเนียมการเลี้ยงต้อนรับ การแสดงน้ำใจไมตรี การมอบของที่ ระลึก

ทุกวันนี้ เรายังชี้เสมอว่า ชาวญี่ปุ่นทำไม่ใช่มีมารยาทดี จากการ ทักทายที่ต้องโค้งคำนับหลายครั้งหลายครา ทำไมเราเกลียดชาวญี่ปุ่นไม่ลง

ทั้งๆ ที่ชนชาตินี้เคยเข้ามายึดประเทศไทยในสังคุรกรรมโลกครั้งที่ 2

Diagram ที่ 2

Spectrum of Fighting Strategy for Settlement of conflicts

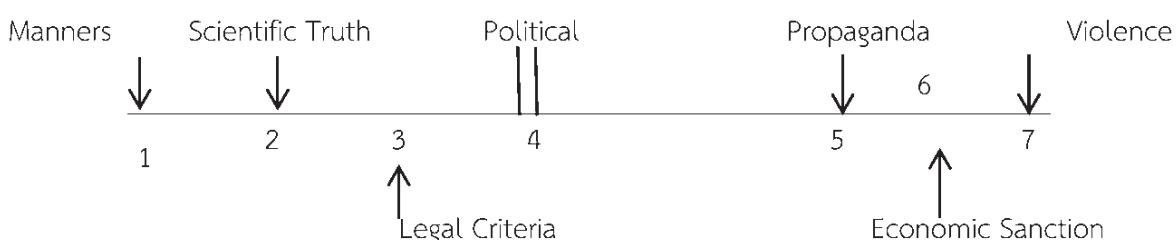
+ Manners Violence –

เมื่อได้ยุทธศาสตร์สุดขั้วทั้งขั่วบากซ้ายสุด และขั่วลบขวาสุดแล้ว
คำรามต่อไปก็คือ อะไรควรจะเป็นยุทธศาสตร์ถัดมาจาก “Manners”

ยุทธศาสตร์ในบริบทนี้หมายถึง การอ้างเหตุผลเพื่อสนับสนุนจุดยืนของตนเองในเกมส์ต่อรองระหว่างประเทศ เช่น ในการนีการขัดแย้งระหว่างไทยกับเขมร กรณีปราสาทบนเขาพระวิหาร (ตัวอย่างนี้ผู้เขียนขยายความเอง) ถึงจะห่วงนักศึกษา ก็เสนอความคิดเห็นกันมากขึ้น จำไม่ได้ว่าเสนอ กันไปว่าอย่างไร แต่ในที่สุดอาจารย์ก็คิดว่า ข้อเท็จจริงตามหลักวิทยาศาสตร์ (หมายถึงข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้) ควรจะเป็นยุทธศาสตร์ที่นำมาสนับสนุนฝ่ายของตน เช่นที่ฝ่ายเขมรอ้างข้อเท็จจริงตามแผนที่ Scale 1 : 200,000 ตารางเมตร และไทยต่อมาโต้แย้งว่า ฝ่ายเขมรผลิตแผนที่ขึ้นมาเอง มิใช่แผนที่ดังเดิม

เมื่ออ้างข้อเท็จจริงตามหลักวิทยาศาสตร์แล้ว ก็ยังคงลงกันไม่ได้ ก็อาจจะอ้าง Jarvis ประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เก่าก่อน และในที่สุดก็ต้องหันไปพึ่งกฎหมาย มีสนธิสัญญาหรือไม่ เรื่องของเขตแดน จนในที่สุดก็ต้องให้กระบวนการตุลาการเข้ามายัดสิน เอียนบนเส้น Spectrum ได้ดังนี้

Diagram ที่ 3

เมื่อใช้กระบวนการกฎหมายและตุลาการไม่สำเร็จ ตกลงกันไม่ได้ ก็คงต้องใช้หลักการของการเมืองเข้าตัดสิน และหากยังหาข้อยุติไม่ได้ ก็คงเริ่มใช้ความรุนแรงด้วยวิชาจารคือการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) และถัดไปก็คือการแข่งชั้นทางเศรษฐกิจ และหากการแข่งชั้นทางเศรษฐกิจล้มเหลว ก็คงต้องใช้กำลังอาวุธเข้าตัดสินข้อพิพาท

นี่คือกรอบหลักของยุทธศาสตร์ การต่อสู้ระหว่างประเทศตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่วิธีการที่มุ่นナルีสุด คือ “มารยาท” ด้วยการแสดงออกซึ่งไม่ตรึงตัวด้วยกับบุญะวิชา ซึ่งเป็นอาวุธสำคัญของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ดังบทกลอนที่ว่า “เป็นมนุษย์สุดนิยมที่ล่มปาก จะได้ยกหอยหิว เพราะชีวหา” และ “ทาน ปิยะวิชา” เป็นสองหลักธรรมแรกของสังคมตะวัตตุ 4 ซึ่งชาวพุทธทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษา ในวงการทูตจะต้องระมัดระวังเป็นที่สุดเรื่อง “Etiquette” ทางการทูตระหว่างประเทศ แม้แต่การจัดที่นั่งบนโต๊ะอาหารก็พิจารณาแล้วพิจารณาอีก เพื่อรักษาไว้ใจไม่ตรีของแขกผู้มามาเยือน

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหรือเกณฑ์การตัดสินข้อพิพาทที่สำคัญที่สุดหรือเกือบที่สุด ซึ่งอยู่ตรงกลางของเส้น spectrum นี้ก็คือ “ปัจจัยทางการเมือง” หรือข้อคิดคำนึงด้านการเมือง “Political Consideration” ตัวแปรนี้จัดไว้ให้อยู่กึ่งกลางพอดี ระหว่างซีกซ้ายซึ่งเป็นมาตรการนุ่มนวล-สันติ กับซีกขวาซึ่งเป็นมาตรการแข็งกร้าวและรุนแรง การเมืองอยู่ตรงกลาง ท่านอาจารย์บุริคส์ อธิบายว่า เมื่อพิจารณาทางด้านซ้ายไว้ผล ตกลงกันไม่ได้ในที่สุด ก็ต้องต่อรองกัน (ทางการเมือง) การต่อรองทางการเมืองที่เรียกว่า “การเมืองล้วนๆ” ที่ไม่มีข้อพิจารณาอื่นใด เช่น เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม เชื้อชาติ กฎหมาย ฯลฯ เป็นเกณฑ์แห่งอำนาจ ผู้มีอำนาจมากย่อมมีเสียงดัง เช่น ประเทศเล็กต่อรองกับประเทศใหญ่ย่อมเสียเปรียบ **ปัจจัยทางการเมือง**

ล้วนๆ จึงเป็นปัจจัยของอำนาจ เหมือนที่ไทยต่อรองกับฝรั่งเศสเรื่อง ดินแดน ต้องยอมรับข้อเสนอของฝรั่งเศสโดยยกดินแดนเสียมราช พระตะบอง ศรีโภณ ให้ฝรั่งเศส ทั้งๆ ที่ไทยปกครองดินแดนเหล่านี้ก่อนฝรั่งเศส ขยายอาณาจักรามายังแหลมอินโดจีน ปัจจัยการเมืองบีบบังคับให้รายยอมรับ เช่นนั้น

กรอบแนวคิดยุทธศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างชาติดังที่ได้สรุปมาได้ เป็นการสรุปจากความทรงจำของผู้เขียนเอง ซึ่งอาจจะผิดพลาด หรือหลงลืมบางประเด็นไปบ้าง แต่สาระยังคงดำเนินอยู่ และกรอบแนวคิดนี้ ทำให้ผู้ศึกษาทางการเมืองระหว่างประเทศได้มีเครื่องมือเพื่อช่วยให้เคราะห์ปัญหาข้อพิพาท หรือช่วยเป็นหลักของการเจรจาระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ไม่มีวันลืม ที่สำคัญ กระบวนการที่ได้มาซึ่งกรอบแนวคิด เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการระดมสมองทั้งห้องเรียน ทุกคน มีส่วนแสดงความคิดเห็น ทุกคนมีส่วนสร้างองค์ความรู้ของตนเอง (Construction of your own knowledge) ตามหลักของวิธีการสอนแบบใหม่ ซึ่ง 40 ปีก่อนยังไม่มีครูพูดถึง

บทเรียนเรื่อง spectrum of fighting strategy อยู่ในความทรงจำของผู้เขียนมาจนทุกวันนี้ ทั้งนี้ เพราะอาจารย์ผู้สอนมีกลวิธีสร้างแรงจูงใจให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมการสร้างองค์ความรู้

อาจารย์บูริคส์ ได้กำหนดให้นักศึกษาได้อ่านและทำรายงานหนังสือ 3-4 เล่ม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็น “classic” ในสมัยนั้น เช่น สงครามกรีกที่เรียกว่า Peloponnesian Wars ระหว่างเอเธนส์และพัณฑมิตร กับสปาร์ต้า และพัณฑมิตร ในช่วง 400 ปีก่อนคริสต์วรรษ ผู้เขียนคือ Thucidides ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นนักประวัติศาสตร์คนแรก ที่เขียนประวัติศาสตร์ได้อย่างมีอาชีพ มีความเป็น “วัตถุวิสัย” คือ ไม่ลำเอียงเข้าข้างเอเธนส์หรือ

สปาร์ต้า และซีให้เห็นถึงสาเหตุที่แท้จริงของสังคมคืออะไร

สรุปก็คือ แยกความเป็นใหญ่ระหว่างครรช์เอเรนส์กับนครรช์ สปาร์ตานั่นเอง และทั้งสองก็มีวิถีชีวิต ประชญา การปกครองแตกต่างกันอย่างขาดด้วย ก็ตัวอย่างเช่นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 อย่างชาวกับคำ คล้ายๆ กับบุคคลสังคมเย็นหลัง ค.ศ. 1945 ระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยอเมริกา กับค่ายคอมมิวนิสต์ของโซเวียตและจีน

การขับเคี่ยวระหว่างอยรยา กับ หงสาวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงศตวรรษที่ 24 ก็เป็นการขับเคี่ยวเพื่อความเป็นใหญ่ในภูมิภาคนี้ ไม่ใช่เพราการแยกดินแดนหรือเหตุผลทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

โดยสรุป บทเรียนจากการศึกษาการเมืองระหว่างประเทศ หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตส่วนตัวของแต่ละคนได้เสมอ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน หรือความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน ที่ต้องรักษาภาระทางสปirtual ของการทำงาน ที่จะไม่ทำสังคมเบิดเสร็จ เช่น การกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามให้สิ้นซาก หรือก่อกรรมทำเข็ญให้เกิดการอาฆาตมาตราด้วยอย่างไม่มีวันสิ้นสุด ฉะนั้นจึงมีคำเตือนไว้เสมอว่า “ให้กล่อมตนยามชนะ และท้าทายเมื่อพ่ายแพ้ (Be humble in victory, and defiant in defeat) ประชาธิปไตยจะมีเสถียรภาพมากขึ้นหากเราไม่ลืมบทเรียนนี้

การสอนโดยใช้ชีวประวัติของบุคคลสำคัญเป็นสื่อ

การสร้างแรงบันดาลใจ และอุดมการณ์ (ทางการเมือง) นั้นปฏิบัติใช้ชีวประวัติบุคคลสำคัญเป็นสื่อ ปกติหากนักศึกษาได้ทำงานใกล้ชิดกับบุคคลสาธารณะซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้นำ โอกาสที่จะซึมซับอุปนิสัยใจคอ หรืออุดมการณ์ของบุคคลดังกล่าวก็คงจะเกิดขึ้นได้บ้างแต่ก็ไม่แน่นอน แม้像 Emile Durkheim ในหนังสือ ชีวประวัติการให้การอบรมเด็กหนุ่ม

เด็กสาว ได้พูดถึงบทบาทที่สำคัญของชีวประวัติบุคคลสำคัญ ในการสร้างคุณภาพและบุคลิกนิสัย ส่วนการสอนคุณธรรมโดยตรงนั้น รุสโซ่มีความเห็นว่าไม่ได้ผล แต่ควรให้นักเรียนอ่านชีวประวัติของบุคคลจะได้ผลมากกว่า ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวทางนี้

กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการในอดีต ก็ต้องการส่งเสริมแนวทางนี้ และในช่วงภายหลังระลอกแรกของการปฏิรูปการศึกษา (หลัง พ.ศ. 2521) ได้มีโครงการผลิตหนังสือประเกทชีวประวัติบุคคลสำคัญที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้เขียนได้เขียนให้ส่วนหนึ่ง แต่ดูเหมือนโครงการนี้ไม่ค่อยจะประสบผลสำเร็จ เพราะขาดการส่งเสริมจริงจังให้นักเรียนได้อ่านหนังสือเพิ่มเติมจากตำราเรียน

โดยส่วนตัว ผู้เขียนจะอ่านหนังสือชีวประวัติทั้งหลายเท่าที่จะผ่านเข้ามาในชีวิต ตั้งแต่ชีวประวัติของประธานาริบดีลินคอล์น, ยอร์จ วอชิงตัน, เชอร์วินสตัน เชอร์ซิล. เลดี้ มาร์กาเรต แทตเชอร์ และล่าสุด อัตชีวประวัติของ บิล คลินตัน ซึ่งเล่นนี้เขียนรายละเอียดของชีวิตท่านเอง ผู้ที่อยากร้าบว่าการสร้างตัวเองเพื่อเป็นผู้นำทางการเมืองนั้นสร้างอย่างไร ก็ต้องอ่าน “My Life” ของอดีตประธานาริบดีคลินตัน และจะมีรายละเอียดมากมายที่พอกจะเป็นบทเรียนให้แก่ผู้ที่ฝึกนจะเป็นผู้นำทางการเมือง ทั้งเรื่องการจัดตั้งทีมทำงานของฝ่ายบริหาร การกำหนดนโยบายของประเทศ และการเจรจาทางการทูตเรื่องปาเลสไตน์

ส่วนประวัติของอดีตประธานาริบดีลินคอล์นนี้ อาจจะถือว่าเป็นตำราบังคับของเด็กหนุ่มเด็กสาวอเมริกัน ผู้มีความทะเยอทะยานจะประสบผลสำเร็จในชีวิต หนังสือชีวประวัติของมหาบุรุษผู้นี้อาจมีการเขียนไว้หลายสำนวน แต่ล่าสุด дорิส กูดวิน (Doris Goodwin) ได้เสนอผลงานยอดเยี่ยม ซึ่งว่า “A Team of Rivals : The Political Genius of Abraham

Lincoln." ซึ่งประทับใจนักอ่านทั่วโลก โดยเฉพาะประธานาธิบดีバラค โอบามา ซึ่งยึดถือว่าเป็นดวงประทีปส่องทางของท่านเอง

“A Team of Rivals” หรือภาษาไทย อาจแปลว่า “ทีมงานที่ประกอบด้วยคู่แข่งขัน” เป็นหนังสือชีวประวัติที่เขียนในลีลาคล้ายนวนิยาย วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่นำไปสู่ชัยชนะของลินคอล์น ในสนามเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนที่ 16 ปี ค.ศ. 1860 และลีลาการบริหารงานของอดีตประธานาธิบดีผู้ยิ่งใหญ่ผู้นี้ โดยนำเอาคู่แข่งทั้งหมดจากภายในประเทศเดียวกัน และอดีตสมาชิกพรรคร่วมกันข้ามเข้ามาร่วมทีมงาน จะมีนักการเมืองสัก กี่คนที่เปิดใจกว้างได้เช่นนั้น ส่วนใหญ่เมื่อชนะเลือกตั้ง ก็จะสรรหาแต่ พรรคร่วมของตน หรือบุคคลประเภท “เยส แมน” (yes man) เข้ามาร่วม ทีมงานโดยไม่ให้เกียรติแก่คู่แข่งผู้สามารถ เข้ามาร่วมทีม เพื่อความสามัคคี ปrongalong และสร้างความเข้มแข็งในการบริหาร และผลสำเร็จโดยเฉพาะใน กรณีของท่านประธานาธิบดีลินคอล์น ก็คือ การทำงานร่วมกับมาร์ลอน รูดูฟฟาร์ด และการรักษาไว้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวแก่ของสหรัฐอเมริกา

การขึ้นมาดำรงตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองของสหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1861 และการทำส่วนราชการเด็กทาส ซึ่งจบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายเหนือ และ การกลับมาร่วมกันใหม่ ใน ค.ศ. 1864 เป็นผลงานมหัศจรรย์ของบุรุษที่ชื่อ อับราฮัม ลินคอล์น ซึ่งไม่愧เป็นหน้านั้นยังเป็นที่รู้จักกันในฐานะนักกฎหมาย จากทุ่งหญ้าแพรริ จำกัดนั้นแต่ละวันตก

อับราฮัม ลินคอล์น เกิดมาในครอบครัวที่ยากจนในมาร์ลอน เคนตัค基 เมื่อ ค.ศ. 1809 ครอบครัวลินคอล์น ต้องย้ายออกจากรัฐนี้เพื่อไปทำนาหกิน ในมาร์ลอนเดียนนา เมื่อ ค.ศ. 1816 อับราฮัม จึงมีชีวิตในวัยเด็กที่แสนจะ ลำบากยากเข็น มีกระท่อมไม้ชุ่งเป็นที่อยู่อาศัย เด็กน้อยลินคอล์นต้องจับ ด้วยความเพื่อหกร่างกาย พากเพียรและตัดฟืนมาตั้งแต่อายุยังน้อย อีกทั้งไม่มีโอกาส

ได้รับการศึกษาเหมือนเด็กอื่นที่อาศัยอยู่ในเมือง ตามทำงานบวกกว่า ในชีวิตของอัตราสัม ลินคอร์น ได้เข้าไปเรียนในโรงเรียนได้เพียง 1 ปี กับ 8 เดือนเท่านั้น นอกนั้น ลินคอร์นเรียนอ่านออกเขียนได้จากคุณแม่ ซึ่งพอจะมีความรู้อ่านพระคัมภีร์ได้ ลินคอร์นจึงห้องพระคัมภีร์ได้เป็นส่วนมาก ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อวิธีคิดของเขาในอนาคต

ด้วยจุดเริ่มต้นที่ดูจะเป็นลบไปทุกๆ อย่างทั้งด้านครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม การศึกษา แต่ลินคอร์นก็อาชนาะอุปสรรคเหล่านี้ได้ด้วยการมองโลกในแง่ดี มีความเป็นมิตรกับทุกๆ คน มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตลอดจนการหมั่นศึกษาหาความรู้จากการอ่านหนังสือที่มีคุณค่าทางวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ และเรียนกฎหมายด้วยตนเอง จนได้เป็นทนายความ และที่สำคัญ ลินคอร์น มีพรสวรรค์ในการเป็นนักเล่านิทาน และการแสดงสุนทรพจน์ด้วยชั้นเสียงที่กังวาล และมีไหวารที่จับใจ ทำให้ลินคอร์นได้กล่าวเป็นผู้มีชื่อเสียงชั้นนำคืนในช่วงก่อนการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนที่ 16 ปี ค.ศ. 1860

แต่คุณสมบัติเหล่านี้ยังจะไม่สามารถอธิบายได้ว่า เหตุใดลินคอร์นจึงประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำ ในช่วงวิกฤติที่สุดในประวัติศาสตร์ของชนชาติอเมริกัน เพราะปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดผลสำเร็จคือ “Moral Character” ซึ่งอาจแปลว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมของลินคอร์น ซึ่งสามารถเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตรได้ มีความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งเป็นที่เลื่องลือ ตั้งแต่ลินคอร์นยังเป็นเด็กหนุ่ม มีความกล้าหาญที่จะเผชิญกับวิกฤติอย่างไม่ระย่อห้อถอย ดังตัวแทนที่เล่าขานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของท่านประธานาธิบดีกับนายพลของท่าน ซึ่งท่านประธานาธิบดีอยู่เบื้องหลังของการต่อสู้ และการผลักดันให้เกิดสมรภูมิต่างๆ และจำเป็นต้องปลดนายพลเหล่านี้แบบทุก 3 เดือน 6 เดือน จนกระทั่งท่านได้ nationality ตาม

ความประสงค์

และที่สำคัญเท่าๆ กับการเป็นผู้กำกับการทำสังคมดังกล่าว ก็คือ การเป็นผู้นำทางการเมือง และการเป็นนักการเมือง การเป็นผู้นำทางการเมืองก็คือ ความเข้าใจเบื้องต้นว่า ปัจจัยที่จะทำให้ชนะสังคมกลางเมืองครั้งนี้คืออะไร และการตัดสินใจทางนโยบายการเมืองมีความสำคัญอย่างไร เช่น เรื่องการประกาศสังคม ลินคอล์น พยายามอย่างยิ่งที่จะสร้างภาพว่าผู้ก่อสังคมคือมาร์ชฝ่ายใต้ มิใช่ฝ่ายเหนือ และที่ฝ่ายเหนือ ซึ่งท่านเรียกว่าสหรัฐอเมริกาดังเดิมนั้น ต้องการเพียงจะรักษาสถานภาพความเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ได้ยึดถือประเด็นเรื่องท่าสเป็นสำคัญ

หรือในอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญมาก คือ การปลดปล่อยทาส ลินคอล์นได้วางนโยบายว่า Marlboro ที่มีระบบทาส หากยังคงอยู่กับสหรัฐอเมริกา (ฝ่ายเหนือ) คือ ไม่เข้าสู่สังคมร่วมกับฝ่ายใต้ หากปลดปล่อยทาส จะได้เงินชดเชย ขณะที่มาร์ชที่เข้าสู่สังคมต่อต้านฝ่ายเหนือ ประธานาธิบดี ลินคอล์นจะถือว่า การปลดปล่อยทาสจะไม่มีการชดเชยใดๆ ทั้งสิ้น ฝ่ายเหนือ จึงสนับสนุนให้ทาสหลบหนีจากมาร์ชภาคใต้ไปสู่ภาคเหนือ ขณะที่ฝ่ายเหนือ ต่อมาก็ยอมรับให้พวกริวด์ (อดีตทาส) อาสาสมัครเข้าเป็นทหารในกองทัพฝ่ายเหนือได้

การกำหนดนโยบายดังกล่าว นี้ ส่วนหนึ่งคือความพยายามจะลดจำนวนมาร์ชที่จะไปเข้าข้างฝ่ายใต้ ซึ่งในที่สุดมาร์ชที่แยกตัวออกไปก็มี 11 Marlboro ได้แก่ จอร์เจีย เช้าท์คาร์โรไลนา นอร์ทแคโรไลนา หลุยเซียน่า เทนเนสซี ฟลอริดา เวอร์จิเนีย อาลาบاما เท็กซัส มิสซิสซิปปี้ และ อาร์คันซอส

เวอร์จิเนีย (Virginia) เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุด เพราะอยู่ติดกับวอชิงตัน ดี.ซี. เมืองหลวงของสหรัฐฯ และอดีตเป็นศูนย์กลางของชนชั้นผู้นำของสหรัฐฯ เป็นบ้านเกิดของอดีตประธานาธิบดี นายพล 约瑟夫 วอชิงตัน และประธานาธิบดีโทมัส เจฟเฟอร์สัน ขณะนั้น ประธานาธิบดีลินคอล์น จึงพยายามอย่างที่สุดที่จะรักษาเวอร์จิเนียไว้ให้อยู่กับฝ่ายสหภาพ แต่ทำไม่สำเร็จ เวอร์จิเนียจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการต่อสู้ของพวกใต้ ริช蒙ด์ (Richmond) กลายเป็นเมืองหลวงของฝ่ายใต้ และนายพลลี นักรบที่สามารถและมีประสบการณ์สูง จึงเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของฝ่ายใต้ ด้วยเหตุฉะนี้ สงครามกลางเมืองจึงยืดเยื้อถึง 4 ปี เพราะฝ่ายใต้ได้มีเวอร์จิเนียเป็นหัวหอกสำคัญ ที่สามารถริบบทพิสูจน์ว่าชิงตันภายในเวลาไม่เกี่ยวโมง

ที่สำคัญที่สุด คุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นรัฐบุรุษหรือมหาบุรุษของลินคอล์น ก็คือ เมื่อฝ่ายใต้ยอมจำนนในที่สุด ในฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. 1865 ประธานาธิบดีลินคอล์น ไม่มีมาตรการลงโทษใดๆ ทั้งสิ้น ต่อนายทหารฝ่ายใต้ เพียงแต่ให้ปลดอาวุธสงคราม แต่ยังคงให้มีม้าและปืนพกเป็นอาวุธป้องกันตัว และเพื่อเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนาของตน ส่วนเจฟเฟอร์สัน เดวิส ประธานาธิบดีของสมาพันธ์รัฐฝ่ายใต้ ลินคอล์นก็ไม่คิดจะเอาโทษ เช่นกัน นับว่าเป็นการให้อภัยกันอย่างที่สุด และนี่คือความมีเมตตาธรรมอันสูงส่งของท่านลินคอล์น ที่สมแล้วจะได้ชื่อว่าเป็นมหาบุรุษอีกคนหนึ่งของโลก

ประธานาธิบดีลินคอล์นนั้น มีความไฟแรงตั้งแต่ยังหนุ่มหรืออย่างน้อย เมื่อครั้งแรกที่ sangสมัครรับเลือกตั้งที่จะเป็นสมาชิกสภาของมลรัฐอิลลินอยส์ ว่าอย่างจะได้เป็นที่รักนับถือของเพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย จึงอย่างจะทำงานเพื่อให้ได้เป็นที่รักและนับถือดังกล่าว นับว่าเป็นคำสารภาพที่ตรงไปตรงมา และตรงกับทฤษฎีเรื่อง “Basic Needs” ของ Maslow ซึ่งประกอบด้วย

Hierarchy of Needs จากขั้นต่ำ คือ ปัจจัย 4 จนถึงขั้นสูง คือ Esteem ของเพื่อนมนุษย์ และขั้นสูงสุดคือ Self-Realization ซึ่งท่านลินคอล์นได้พูดอยู่เสมอว่า บิดาผู้ก่อตั้งสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ที่ได้วางรากฐานอันยิ่งใหญ่ให้แก่สหรัฐฯ ผู้นำรุ่นหลังๆ ไม่มีวันจะเทียบได้กับผู้นำรุ่นก่อตั้ง เพราะเขาเหล่านั้นล้วนแล้วแต่กำเนิดมาจากเพ้าพันธุ์ของราชสีห์ และอินทรีย์ผู้แต่ผู้นำรุ่นของท่านลินคอล์น ก็เป็นเพียงมนุษย์แคระที่เทียบไม่ได้กับรุ่นบิดาแต่ในความเป็นจริง ลินคอล์น คงจะได้สถิตอยู่ในดวงใจของชาวอเมริกันอย่างมีรู้สึก เพราะประชญาการปกครองและการเป็นผู้นำของท่านเป็นประชญาที่ชาวอเมริกันแทบทุกคนเหติทุนมานจนกระทั่งทุกวันนี้ ทั้งนี้เพราะการกระทำและสุนทรพจน์ในโอกาสต่างๆ ที่ปลูกจิตสำนึกของชาวอเมริกันสมัยนั้นและสมัยต่อมา ที่สำคัญที่สุดก็คือ สุนทรพจน์ที่หลุมฝังศพทหารหาญที่เก็ตติสเบอร์ก (Gettysburg Address) เมษายน ค.ศ. 1863

เป็นธรรมเนียมของชาวฝรั่งที่จะต้องกล่าวสุนทรพจน์ในพิธีฝังศพส่วนใหญ่พระบาทหลวงเป็นผู้กล่าว หรือไม่ก็ญาติสนิท ไม่ทราบว่าประเพณีเช่นนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ในประวัติศาสตร์ของชาวยุโรป จะมีการกล่าวถึงคำสุนทรพจน์อันเป็นอมตะของ Pericles (佩奧瑞克利斯) ผู้นำของชาวเอเธนส์ในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสต์ศักราช 佩อเริคลีส กล่าวสุนทรพจน์ในพิธีฝังศพทหารหาญของชาวเอเธนส์ ซึ่งล้มตายในสงครามกับชาวสparta โอกาสนี้佩อเริคลีสได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของนครรัฐเอเธนส์ วิถีชีวิตของอารยชน์ซึ่งเชิดชูระบบประชาธิปไตยและศิลปวัฒนธรรม ไม่มีหลักฐานว่าลินคอล์นทราบเรื่องของ佩อเริคลีสหรือไม่ และในวันนัดหมายนั้น ผู้จัดได้เชิญ เอฟเวอร์เรท (Everett) นักพูดที่มีชื่อเสียงมาเป็นผู้กล่าวสุนทรพจน์หลัก และเชิญประธานาริบดีลินคอล์นเป็นผู้กล่าวเสริม (ในฐานะประมุข) เอฟเวอร์เรทเตรียมมาเพรียบ ได้กล่าวถึง 2 ชั่วโมง จนถึงทุกวันนี้ยังไม่มีใครจดจำได้ แต่

ประธานาริบดีลินคอล์น กล่าวไม่ถึง 5 นาที ด้วยคำกล่าวไม่ถึง 10 ประโยค กลับกลายเป็นอมตะว่าชาติผู้คนจำได้กระทั้งถึงบัดนี้

ท่านกล่าวถึงบิดาผู้ก่อตั้งสหรัฐฯ ได้ก่อตั้งด้วยจิตวิญญาณของเสรีภาพ เพื่อตอบสนองหลักการที่ว่า มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน ขณะนี้ เรากำลังทำสังคมกันเพื่อทดสอบหลักการนี้ว่าจะดำรงอยู่ต่อไปหรือไม่ ทหารหาญผู้หลังเลือดในสมรภูมิที่เก็ตติสเบอร์ก ได้ทำหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ในการสร้างอนุสรณ์สถานแห่งนี้ จึงเป็นหน้าที่ของพวกเราที่จะสืบทอดเจตนา湿润นี้ และพยายามอย่างที่สุดที่จะรำรงรักษาไว้ซึ่งระบบออบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งอำนาจอยู่ในมือประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน จะไม่สูญสิ้นไปจากผืนแผ่นดินนี้ (That the government of the people, by the people and for the people, shall not perish from the earth”

อมตะว่าชาดังกล่าว ยังคงก้องอยู่ในจิตสำนึกของชาวอเมริกันและชาวโลกจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และนี่คือสภาพผู้นำที่แท้จริง เพราะเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำในยามวิกฤติ และผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งจะหล่อหลอมให้มวลมนุษยชาติอยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติสุข

บทที่ 7

กระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ และอุดมการณ์ (ต่อ)

ในบทที่ 6 ได้กล่าวถึงบทบาทการสอนของครูอาจมีผลในการสร้างแรงบันดาลใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคการสอน ซึ่งมีหลากหลายวิธี อาจารย์เดนนิส กูเล็ท ใช้วิธีการแนะนำให้นักศึกษาได้รู้จักรูปแบบต่างๆ ของการพัฒนา แต่ทุกรูปแบบก็มักจะลง Evelyn ด้วยปัญหาและความกังขาของเราว่า ใช่หรือไม่? ในที่สุดก็เปิดทางให้นักศึกษาได้ใช้จินตนาการ และสติปัญญาของตนเองในการที่จะคิดค้นด้วยตนเอง โดยการอ่านหนังสือเพิ่มเติมตามที่อาจารย์ได้แนะนำ

ความสำเร็จของอาจารย์เดนนิส กูเล็ท ก็อยู่ที่ว่า สามารถซักซ่อนให้นักศึกษา เช่นข้าพเจ้าได้เลือกที่จะเรียนวิชา Political Development เป็นวิชา Major แทนที่จะเป็นวิชา American Government ตามที่ตั้งใจไว้ เมื่อสมัครมาเรียนที่อินเดียนนา จากรุงเทพฯ

ส่วนอาจารย์บุลลิก ก็มีเทคนิควิธีสอนการเมืองระหว่างประเทศด้วยการแสดงไดอะแกรมง่ายๆ ซึ่งอธิบายปรากฏการณ์ของการเมืองระหว่างประเทศ และยุทธศาสตร์การแก้ไขข้อขัดแย้งซึ่งสำคัญรับผู้เขียนใช้เป็นบทเรียนให้แก่ชีวิตจริงของเราได้ เช่น ในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ มารยาท และไมตรีจิตเป็นปัจจัยสำคัญที่เรามักจะมองข้าม ผู้คนในสังคมปัจจุบัน มักคิดว่าการแสดงความก้าวร้าว หรือการเจรจาแบบมานะไม่มีน้ำ หรือเฉียบขาด เป็นสิ่งที่ควรกระทำ อาจจะคิดว่าเป็นวิธีการปกป้องผลประโยชน์

ตนเองที่ได้ผล แต่อันที่จริงมารยาทและไมตรีจิต กลับได้ผลมากกว่า ดังสุภาษิตฝรั่งกล่าวว่า “A drop of honey catches a fly” (น้ำผึ้งหยดเดียวอาจจับแมลงได้) หรือที่สุนทรภู่ท่านสอนไว้ว่า “เป็นมนุษย์สุดนิยมที่ลงปาก จะได้ยากให้หิวเพราะชิวหา”

นอกจากนั้น ที่อาจารย์บุลิก ต้องการจะสื่อสารกับนักศึกษา ก็คือ ประเด็นปัญหาของ “Politics” (การเมือง) ซึ่งหมายถึง การแสวงหาอำนาจ นั้นก็คือ การเมืองหรือการแสวงหาอำนาจ หรือข้อได้เปรียบต่างๆ นั้นมักไปพัวพัน หรือบิดเบือน หรือแทรกแซง เหตุผลทางเศรษฐกิจ และหลักการทางกฎหมาย ตลอดจนข้อเท็จจริงที่น่าจะเป็นฐานการคิดแบบนักวิทยาศาสตร์ (ตรงไปตรงมา มีความเป็นวัตถุวิสัย) แต่การเมืองหรือข้อคิดเพื่อชิงความได้เปรียบทางด้านอำนาจมักจะไปแทรกแซงประเด็นต่างๆ ทางซีกซ้ายของสเปกตรัม ซึ่งทำให้ปัญหาการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างประเทศไม่จบลงง่ายๆ นอกจากนั้น ทางซีกขวาของ “การเมือง” ได้แก่ การโฆษณาชวนเชื่อ การแซงซึ่นทางเศรษฐกิจและการสังคม แหนนอนล้วนแล้วแต่ถูกปัจจัยทางการเมืองกำกับทั้งสิ้น

สงคราม ดังที่ Clausewitz กล่าวออมตะวจากไว้ คือ การเล่นการเมืองโดยอีก维ธีหนึ่ง สงครามคือ เครื่องมือทางการเมือง ผู้ที่ศึกษาเรื่องการเมือง จึงมักจะลงเอยโดยข้อสรุปว่า การเมืองคือ ปฐมเหตุของปรากฏการณ์ทั้งปวง ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า The Primacy of Politics และประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายด้วยอุปถัมภ์ภายใต้กฎนี้ ชัดเจนกว่าประเทศที่เจริญกว่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง หรือนัยหนึ่ง เป้าหมายหรือตัวชี้วัดระดับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ คือ การลดระดับของปัจจัยอำนาจ และปัจจัยทางการเมือง หากความสัมพันธ์ของมวลมนุษย์ในสังคม มีอิทธิพลเรื่อง “อำนาจ” ครอบงำได้น้อยเท่าไหร่ ก็ยิ่งเป็นการ

ยกระดับความเป็นอารยะของสังคมมากขึ้นเท่านั้น ข้อคิดหลังนี้เป็นของผู้เขียนเอง อาจเรียกว่าเป็นทฤษฎีของผู้เขียน

อย่างไรก็ตาม การสอนเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ คงจะมีหลากหลายวิธี เท่าที่บรรดาครู-อาจารย์แต่ละท่านจะคิดวิธีการขึ้นมา การมอบหนังสือให้อ่านมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการสร้างอุปสินัย และเป็นการให้การศึกษาที่ถาวร การนำเอาประวัติบุคคลสำคัญมาเล่าสู่กันฟังในห้องเรียน หรือประกอบคำอธิบายทางวิชาการ ก็มีความสำคัญมิใช่น้อย แม้มากส์รูสโซ นักปรัชญาเมธิยุคเหตุผลนิยมของฝรั่งเศส ยึดถือเป็นหลักการของ การสอนจริยธรรมของมนุษย์ ขณะที่ชาวคริสต์ ชาวพุทธ ชาวมุสลิม ก็อาจ จะเริ่มต้นด้วยการอธิบายหลักธรรมของศาสนาตนเอง และการวางแผน ปฏิบัติในชีวิต หากนำหัวส่องแหนทางมาประกอบกัน ก็จะได้รูปแบบของการ พัฒนาจริยธรรม และอุดมการณ์ของเยาวชน

นอกจากนี้ ที่จะนำเสนอในบทนี้ คือ การส่งเสริมการอ่าน นวนิยาย หรือบทละคร โดยเฉพาะสำหรับการสร้างเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำในสังคม ประชาธิปไตย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างแรงดลใจและอุดมการณ์ของ เยาวชนไว้ตั้งแต่วัยรุ่น เพราะวัยนี้เป็นวัยที่มีความใฝ่ฝัน เป็นวัยที่มองโลก ด้วยสายตาของผู้มากับความหวัง หากผู้ใหญ่ไม่สร้างแรงดลใจและอุดมการณ์ ให้คนรุ่นหลังเลย เมื่อพ้นวัยนี้แล้วก็คงยากยิ่งขึ้น

เครื่องมือที่สำคัญเครื่องมือหนึ่ง คือ การซักชวนให้เยาวชนได้สัมผัส กับ ชีวิตสมீอ่อนจริงในนิยาย ซึ่งมีบริบทของสังคมปัจจุบัน และมีบทเรียนของ การแก้ไขปัญหาของชีวิตและการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ นวนิยายที่เกี่ยวกับ การเมืองนั้นหาได้ค่อนข้างยากมากในสังคมไทย ที่เป็นภาษาอังกฤษอาจจะ มีมากกว่า แต่นักเขียนไทยหลงเลี่ยงการแต่งนวนิยายที่อิงสังคมการเมือง เพราะในยุคสมัยก่อนเป็นอันตรายมากที่จะเขียนนวนิยายประเภทนั้น

อย่างไรก็ตาม เท่าที่ผู้เขียนพอจะนึกได้ก็มีหนังสือที่พอจะให้บทเรียนแก่เยาวชนหลายเล่ม เช่น เมืองนิมิตร โดย ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวัตตน ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาพงศ์ ปีศาจ โดย เสนีย์ เสาพงศ์ พรหมเดน โดย วสิษฐ์ เดชกุญชร กองทัพธรรม โดย สุชีพ ปุณณานุภาพ และ เพชรฆาตทางเศรษฐกิจ แปลมาจากหนังสือ Confessions of an Economic Hit Man โดย John Perkins, ผู้แปลคือ ไพรัตน์ พงศ์พาณิชย์ เล่มสุดท้ายนี้ไม่ใช่นวนิยาย แต่เป็นหนังสือสารภาพของอดีตผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจของ World Bank แต่เดินเรื่องคล้ายนิยาย

หนังสือเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องการจะวิพากษ์วิจารณ์ สภาพการณ์ของการเมืองในสังคมสมัยของตน และพระเอกหรือนางเอกในเรื่องคือผู้มีอุดมคติ และอุดมการณ์ ต้องการเห็นสังคมที่ศิริไลซ์ และผู้คนได้รับความเป็นธรรม จะเป็นความไฟฝันที่มีโอกาสจะเป็นจริงหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผู้ที่ได้อ่านจะคิดเห็นแตกต่างออกไปหรืออาจจะมีความคิดที่ดีกว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้มากกว่า ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง แต่การที่ได้สัมผัสกับแนวคิดเชิงจริยธรรมเช่นนี้ ผ่านนวนิยายเริงรมย์ ย่อมมีผลกระทบทางจิตใจ และอารมณ์มากกว่าการคร่ำเคร่งวิเคราะห์ศึกษาจากตำราจริยธรรม จะขอยกตัวอย่างสัก 3 เรื่องพอคร่าว ๆ

- 1. เมืองนิมิตร = ความผันของนักอุดมคติ** โดย ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวัตตน

เป็นหนังสือนวนิยายเล่มแรกๆ ที่ผู้กรีงเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง ในสมัยหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ผู้ประพันธ์ประสบปัญหาโดยตนเอง เพราะเป็นเหยื่อของการกดล้างของรัฐบาลสมัยนั้น โดยมี พ.อ.พิบูลสงคราม เป็นหัวหอกสำคัญในการปราบกบฏบวรเดช พ.ศ. 2476 การถูกจับติดคุก เป็นสถานการณ์ที่ผลักดันให้ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวัตตน ได้กลับไปเป็น

นักคิดนักประพันธ์ ที่วิพากษ์วิจารณ์การเมืองสมัยนั้น รวมทั้งเสนอรูปแบบ การปกครองที่ยึดหลักชีววิทยาและจิตวิทยา เพื่อสร้างสังคมสันติสุข ปราศจากการกดขี่ข่มเหง

การเสนอแนวคิดและอุดมคตินี้ เสนอในรูปนวนิยาย ตัวพระเอกคือ รุ่ง จิตราเกษม เป็นตัวหลักของการเล่าเรื่องและดำเนินเรื่อง โดยเริ่มต้นที่รุ่ง มีสถานะเป็นนักโทษ และกำลังจะได้รับการปล่อยตัวหลังจากได้รับโทษมา ได้ 4 ปีเศษ

รุ่ง ผู้นี้ ในอดีตเป็นข้าราชการในกระทรวงธรรมการ แต่ลาออกจากราชการ เพราะไม่อยากจะเป็นเครื่องมือของนักการเมือง ต่อมาเกิดภูมิ บวรเดช เดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 รุ่งได้มาปราศรัยที่จังหวัดนครราชสีมา จึงถูกจับในฐานะเข้าร่วมการกบฏ และขณะนี้กำลังจะได้รับการอภัยโทษ ผู้มีอำนาจตัวจริงขณะนั้นคือ พ.อ.พิบูลสงคราม (ต่อมาเมียศเป็นจอมพล) รัฐมนตรีกีฬาใหม่ ต้องการจะสร้างบารมี และอย่างได้บุคคลเช่นรุ่งเป็นพวกรับสนับสนุน แต่รุ่งไม่สนใจจะรับใช้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ ต้องการจะไปทำการค้าเพื่อหาโภคทรัพย์ มิใช่เพื่อความสุขทางโลกีย์วิสัย แต่เพื่อจะได้เป็นทุนวิจัยสำหรับโครงการในอุดมคติของรุ่ง นั้นคือ การวิจัยด้านมั่นคงและการวิจัยทางชีววิทยา

รุ่ง เติบโตมาจากการครอบครัวของสามัญชนจากจังหวัดลพบุรี เข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ กรุงเทพมหานคร และได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ ด้านชีววิทยา และเมื่อกลับมาคุณพ่อเสียชีวิตไปแล้ว คุณแม่พิการ และต่อมาเกิดเสียชีวิตในระหว่างที่รุ่งถูกจองจำอยู่ที่คุกบางขวาง ฉะนั้น เมื่อพ้นโทษจึงมีเพียงคุณน้าสาวาด ญาติคนเดียวที่เหลืออยู่มารับไปอยู่ด้วย

แต่ก่อนที่จะดำเนินเรื่องต่อไป ผู้ประพันธ์ได้วาดภาพของตัวเอกของเรื่องและปรัชญาแนวคิด ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นนักอุดมการณ์ ผู้คงแก่เรียนและจริงจังกับชีวิต ด้วยลีลาการเล่าเรื่องเพียง 2 บทแรก ฉากคือที่ห้องทำงานของผู้อำนวยการคุกบางขวาง รุ่ง คือชายหนุ่มในเครื่องแต่งกายนักโทษนั่งเรียบร้อยในกิริยาสำรวม มีได้แสดงความยินดีในโอกาสซึ่งคนทั้งหลายเห็นเป็นบุญประเสริฐ ร่วกับตายไปแล้วเกิดใหม่ อายุของเขาระมาณ 32 ปี ภูร่างค่อนข้างสูง ลีบเล็ก ผอมบาง คิ้วdark หน้าแห้งคล้ายคนอดอาหาร และอ่อนนอน แต่สีหน้าของเขางบอกชัดลงไปอีกขั้นหนึ่งว่า สิ่งที่เขาอุดจริงๆ คือความพอใจ เวลาเข็งกร้าวซึ่งมองพุ่งเข้าใส่ผู้อำนวยการรัวกับเลึงด้วยปืนนั้น ทำให้ความสุภาพแห่งน้ำเสียงและท่าทางดูเป็นของเคลือบแฝงและเป็นสัญญาณแห่งอันตราย เช่นเดียวกับความเคลื่อนไหวอันเชื่องช้า และสีสลับมันขลับสายสดยิ่งกว่าสีแพร เป็นสิ่งลวงและปกปิดพิษร้ายของงูทับสมิงคลา หนุ่มนักโทษผู้นี้มีลักษณะอย่างเดียวกับอับรา罕์ม ลินคอล์น ผู้ทำสังคมมาเลิกหาส หรือ ชาโวนารова ผู้เขย่าบลังก์ของสังฆราชแห่งคริสตจักร หรือ โรเบสท์เบย์ ผู้จุดเทียนแห่งเสรีภาพ สมภาพและภารดรภาพ หรือ คัสซิอุสผู้ก่อการล้มซีพกเซ็ตติรี่แห่งสังคมจูเลียส ซีザร์ ซึ่งเช็คสเปียร์ชี้ลักษณะไว้ว่า “คนเช่นนี้สิน่ากลัว”

และก็สมจริงดังรูปลักษณ์ของเขารุ่ง เป็นชายหนุ่มที่เต็มไปด้วยความนึกคิด และความเยอทะยานที่จะใช้มันสมองของตนเข้าช่วยแก้ปัญหาของชาติ ซึ่งในขั้นแรกก็คิดฝันแบบคนหนุ่มทั้งหลายว่า “โชคชะตาของชาติย่อมอยู่ในกำมือของคนไทยทุกคน

แต่รุ่งก็เริ่มแสดงสัญต่อมาหลังจากที่ได้ผ่านชะตากรรมร้ายๆ มาในช่วง 4-5 ปีที่แล้ว และในฐานะนักวิทยาศาสตร์ว่า “อนาคตของเรารอยู่ในมือเราจริงหรือ?” จากรรถนคดีกรีกและอินเดีย รุ่งรู้ว่าในโบราณกาลมนุษย์ถือว่า

โชคชะตาของมนุษย์ถูกเจ้ารีกไว้ล่วงหน้า กษัตริย์ได้เป็นกษัตริย์ เพราะถูกเจาจงให้เกิดมาเป็นกษัตริย์ เรายุดกันติดปากว่า “จะแข่งเรือกีแข่งเติดเพื่อนเอ่ย แต่เวลาอย่างแข่งกับเขาเลย” แต่ปัจจุบันคนรุ่นใหม่นั้นท้าทายว่าตามอย่างรุสโซว่า มนุษย์มิได้ถูกเจาจงให้มาเกิดเป็นกษัตริย์หรือจากมนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน แล้วภายหลังจึงถูกจัดสรรให้เหลือมล้ำต่ำสูงผิดกันไป เราจึงต้องดื่นرنต่อสู้เพื่อแข่งว่าสนา

แต่นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน เสนอความจริงหลายประการที่ตรงข้ามกับความเชื่อของรุสโซ ขณะเดียวกันโชคชะตาที่เจ้ารีกล่วงหน้าก็ไม่จริงเช่นเดียวกัน ศาสตร์ทางจิตวิทยายืนยันว่า อำนาจในการตกลงใจเป็นของมนุษย์ แต่อำนาจในการควบคุมอนาคตของตนเองถึงหากมีกัน้อยเต็มที่ เพราะธรรมชาติยังมีอำนาจเหนือนมนุษย์อยู่ เช่น ความหนาว ความร้อน ๆ ฯ ซึ่งบังคับให้มนุษย์ต้องดัดแปลงตนเองตามไป นัยหนึ่งมนุษย์ยอมมีชีวิตภายในใจ อำนาจสิ่งแวดล้อม

รู้ทราบว่า ตนเองมีความรู้เหล่านี้ก่อนติดคุก “แต่ความรู้เป็นเพียงอุปกรณ์และมิใช่เป็นที่เกิดแห่งปัญญา โยคีสาวกองค์หนึ่งของอุทกดาสได้ทูลเจ้าชายสิทธัตถะ ก่อนจะเสด็จออกแสวงหาอริยสัจจว่า “ที่อยู่ของอาทมาก็คือป่าหิมพานต์โน้น ในที่วิเวกแห่งหุบเขารามาไพรอันเป็นที่สักितของปัญญา” แต่ที่วิเวกแห่งแคน 6 บางขวาง ก็ได้นำปัญญามาสู่รุ่งได้เหมือนกัน สมาริอันมีขึ้นจากความบังคับ ได้กล้ายเป็นเครื่องมือส่องความจริงแก่รุ่งว่า การที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการกบฏนั้นเป็นความเขลา สิ่งที่เรียกว่ารัฐบาลนั้นไม่ว่าจะเป็นแบบกษัตริราช หรือ แบบโกรธิราช เป็นรัฐบาลรักชาติหรือลังชาติ เป็นรัฐบาลเพื่อประชาชนหรือเพื่อตนเองก็ได้ มิใช่ว่าคณะรัฐบาลตั้งตัวของเขาก็เป็นรัฐบาลโดยปราศจากอิทธิพลอื่น ความคิดเหล่านี้เป็นความจริงเพียงด้านเดียว ถ้าจะกล่าวให้มีส่วนถูกมากที่สุดก็ต้องว่า รัฐบาล

ยอมเกิดขึ้น และจะเป็นแบบใดนักสุดแต่อำนาจสิ่งแวดล้อม

การพرونนາและอุปมาอุปมัยอ้างอิงตัวละครในประวัติศาสตร์และสอดแทรกด้วยแนวคิดต่างๆ ทางการเมืองเป็นการซักนำให้ผู้อ่านให้เกิดจินตนาการด้วย แต่เนื่องจากเรื่องนี้เป็นนวนิยายจึงต้องมีเรื่องของความรักของหนุ่มสาวเข้ามาเป็นแกนหลักของการเดินเรื่อง ผู้ประพันธ์ก็ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องย้อนหลังถึง สมส่วน ซึ่งเป็นผู้ที่รุ่ง烺รัก ก่อนจะถูกจับ

สมส่วน เป็นธิดาของเจ้าพระยาเรืองฤทธิ์ และคุณหญิงเรืองฤทธิ์ รุ่งได้พบริโภคในงานเลี้ยงและเต้นรำที่บ้านสวนแก้ว รุ่ง烺รักหล่อนทันทีและได้เข้าไปทำความรู้จัก นับแต่นั้นทั้งสองก็ได้ออก “เดท” กัน และประกาศความรักซึ่งกันและกัน กระทั่งรุ่งได้พาเธอไปกระทำสัตย์ปฏิญาณที่วัดพระแก้ว แต่แล้วเมื่อจะตกรอมผันแปร รุ่งถูกจับ ไม่นานสมส่วนก็มีจดหมายมาขอโทษ ที่จะต้องเข้าพิธีแต่งงานกับหนุ่มคนใหม่ หัวอกของชายหนุ่มผู้เต็มไปด้วยอุดมคติ ก็กลัดหนอง แต่ก็ให้อภัยเพราเข้าใจถึงสัญชาตญาณของสตรีที่ต้องมีสามัญสำนึก หรือสัญชาตญาณของการมีชีวิตเพื่อการอยู่รอด

แต่เมื่อรุ่งกำลังจะถูกปล่อยตัว ทั้งสมศักดิ์ พี่ชายสมส่วน และสมทรงน้องสาวได้มายับ นำเอาจดหมายของสมส่วนมาให้พร้อมอธิบายว่าสมส่วนไม่ได้แต่งงาน เพราเกิดป่วยเป็นวัณโรค ชายคนใหม่ก็ขอถอนหมั้นไปแล้ว ขณะนี้สมส่วนอยากพบคุณรุ่ง เพื่อขอให้ยกโทษให้และขอลาจาก

จากที่สำคัญต่อไป ก็คือ จากของการพบปะระหว่างรุ่งกับสมส่วน หลังจากที่รุ่งออกจากการคุกบางขวางแล้ว เป็นการบรรยายที่ผู้ประพันธ์ได้เข้าถึงบทได้อย่างไม่มีที่ติ การสนทนาระหว่างหญิงผู้รู้สึกผิดอย่างเต็มอก กับชายผู้พร้อมจะให้อภัย การบรรยายถึงความรู้สึกของฝ่ายชายและหญิงสมจริงโดยเฉพาะการบรรยายถึงการจุมพิตครั้งแรก และครั้งสุดท้ายของเขา ทำให้เกิดอารมณ์ประหลาด “ความรักอย่างที่รู้สึกเมื่อห้าปีก่อนได้กลับเข้ามาสู่ดวงจิต

ความรักนั้นได้พาเข้าข้ามหัวงแห่งเวลา และมองผ่านธรรมชาติแห่งความเสื่อมโหงของสังขาร ความรักเกิดจากอะไร ความรักของรุ่งมีลักษณะอย่างที่กวีขอบยกมารำพัน เช็คสเปียร์กล่าวไว้ในโคลงบทหนึ่งว่า

“Love is not love
Which alters when it alteration finds
Or bends with the remover to remove
O no! it is ever fixed mark:
That looks on tempests, and is never shaken.”

รักมิใช่แท้ ก็ปรวนแปรเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง
หรือร้าวран เมื่อกระทบกระเทือนถึง
อ้อ แน่! รักแท้เป็นที่หมายเช่นถูกตอกตรึง
ฟันฝ่าพายุซึ่งร้ายแรงได้ไม่โคลงคลอน

เมื่อรุ่งได้ออกจากคุกบางขวางแล้ว ก็มีนาส唆อดที่เป็นที่พึ่ง น้ำไม่มีบุตรของตนเอง จึงพอใจจะได้ดูแลรุ่งเหมือนบุตรบุญธรรม ได้จัดแจงให้รุ่งได้ไปพบคนใหญ่คนโต เพื่อจะได้ให้ความคุ้มครองหลานชาย รวมทั้งให้ไปพบคุณอุไรวรรณด้วย อุไรวรรณกับพี่ชายชื่อวีระพันธ์ ได้มาหารุ่ง 2 ครั้งแล้ว อยากรู้เรื่องใดๆ ก็ได้ รุ่งจึงนึกได้ว่าเป็นเพื่อนกัน ทั้งสองเป็นบุตรและบุตรีเจ้าพระยามหาเทวา อดีตเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม บ้านอยู่ศาลาแดง แต่ก่อนที่รุ่งจะไปพบกับวีระพันธ์ และอุไรวรรณ ที่ศาลาแดง รุ่งกับผ่องเพื่อนที่ออกจากการคุกมาด้วยกัน ก็เขียนจดหมายเพื่อสมัครงาน รุ่งไม่ยอมกลับไปรับราชการอีกตามคำชวนของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล แต่ต้องการจะหาเงินไว้เพื่อทำการวิจัยทางสมอง และเมื่อบริษัทสยามเครื่องเขียนได้ตอบรับจดหมายของผ่อง และอีกบริษัทนี้ได้ตอบรับรุ่ง ทั้งสองได้แลกจดหมายกัน เพราะรุ่งต้องการไปทำงานในบริษัทสยามเครื่องเขียน เพื่อเรียนรู้งานด้านนี้

เรื่องราวของรุ่งกับนายห้างบริษัทเครื่องเขียน ก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่มีด้วย เพื่อแสดง “ความซื่อบริสุทธิ์” ของนักอุดมคติเช่นรุ่ง เขาไม่เคยถามໄลเลยว่า นายอาลาบัด นายห้างจะให้เงินเดือนเท่าไร และรุ่งต้องทำงานไปถึง 6 เดือนแล้วถึงได้เงินเดือน ซึ่งปรากฏว่า แยกหน้าเลือดพวงนี้ให้เพียงเดือนละ 30 บาท ซึ่งเท่าๆ กับที่น้าสะอาดให้เป็น pocket money แก่ylan ชายอยู่แล้ว

เรื่องราวของการชูดรีดของเจ้าของซึ่งชื่อ ซัลวาล จึงได้กลายเป็นอีกบทหนึ่งของการวิเคราะห์ระบบนายทุนที่ชูดรีด และเอาเปรียบชนชั้นกรรมมกร ที่กลายเป็นเหตุปัจจัยของความเจริญเติบโตของลัทธิคอมมิวนิสต์ และเป็นอีกแองคิดหนึ่งที่นำไปสู่การเสนอแนวคิดของการจัดสังคมในอุดมคติ ซึ่งรุ่งจะนำเสนอในบทความของเขารอไป ตลอดจนการเขียนเรื่อง “The Sight of Future Siam”

แต่ก่อนจะนำไปถึงการลาออกจากรุ่งจากบริษัทเครื่องเขียนใน 6 เดือนข้างหน้า รุ่งมักจะประสบกับเหตุการณ์ และความรักอีกเป็นครั้งที่ 2 ตามที่น้าสะอาดบอกไว้ว่า วีระพันธ์ และอุรุวรรณ มาหาเขาขอให้รุ่งไปเยี่ยม รุ่งจึงจับรถรางไปศala แดง จากสามแยกถนนเยาวราช

การผจญภัยบนรถรางสายศala แดง ก็เป็นอีกฉากหนึ่งที่น่าสนใจ แต่จะขอสรุปรวมยอดว่า รุ่งได้พบสตรีในฝันอีกครั้งหนึ่งบนรถรางสายนี้ และรุ่งอยากจะตามสตรีผู้นี้ไปให้ถึงบ้าน แต่ก็มีนัดหมายที่ไปพบกับเพื่อน คือ วีระพันธ์ ที่ศala แดง แต่ขณะที่เดินไปตามซอยเพื่อไปบ้านของเพื่อน รุ่งก็พบสตรีผู้นี้อีกด้วยไม่รู้ว่าสตรีผู้นี้เลือโฉมนี้ก็คือน้องสาวของวีระพันธ์นั่นเอง

ปิดของวีระพันธ์และอุรุวรรณ คือท่านเจ้าคุณมหาเทวा อดีต เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม วีระพันธ์เป็นข้าราชการกำลังรุ่งเรือง และอย่างให้รุ่งเข้ารับราชการเช่นตน แต่รุ่งต้องการทำงานเอกสาร และไปสมัครงาน

ตามห้างต่างๆ ไว้ ส่วนอุ่นวรรณ เป็นนักดนตรีชอบอ่านหนังสือและมีความที่เยอรมาน รุ่งและอุ่นวรรณ พูดคุยกันถูกคอกันตั้งแต่ต้น การสนทนาระหว่างรุ่งกับวีระพันธ์และอุ่นวรรณในเรื่องต่างๆ จึงเป็นแกนหลักของนวนิยาย ผู้ประพันธ์แสดงทัศนะทางด้านการเมืองและสังคม ตลอดจนอุดมการณ์ของตนผ่านการโต้แย้งระหว่างรุ่งกับอุ่นวรรณและวีระพันธ์ เป็นหลัก

ขณะเดียวกันก็มีเรื่องของรุ่งกับบริษัท สยามเครื่องเขียนที่มีนายทุน (แขก) หน้าเลือดเป็นเจ้าของและขุนศรีดค่าแรงงานของพนักงานโดยเฉพาะของรุ่งซึ่งเป็นพนักงานโต้ตอบ (เป็นภาษาไทย และติดต่อกับลูกค้าทั่วประเทศ) แต่นายชัลวาล กีดรากาค่าจ้างให้เพียง 30 บาทต่อเดือน ซึ่งเท่าๆ กับ pocket money ที่น้าสะอาดของรุ่งได้ให้รุ่งอยู่แล้ว

เรื่องของนายทุน (แขก) หน้าเลือดก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งของการอธิบายถึงระบบทุนนิยมผูกขาด และความเลวทรามของระบบนี้ ซึ่งทำให้รุ่งคิดต่อไปถึงเรื่องการเมือง การปกครอง และเปิดโอกาสให้รุ่งได้เคราะห์หลักของการปกครองตามแบบอย่างขององค์อินทรีย์ทั้งหลาย ที่มีแต่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เคยขัดแย้งหรือทำลายกัน ทำไม่จะจัดระเบียบของสังคมมนุษย์โดยใช้หลักชีววิทยาและจิตวิทยาไม่ได้ โดยเฉพาะหลักของอาจารย์วัตสัน และท่านนักประชญ์ เอช จี เวลส์ ผู้ประพันธ์เรื่อง The Science of Life และ The Work Wealth and Happiness of Mankind. ซึ่งต้องการเห็นประเทศไทยต่างๆ ทั่วโลกไม่ทำสังคมกัน แต่แบ่งงานกันทำตามความถนัด เลิกใช้ทองคำเป็นมาตรฐาน แต่ควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นมาตรฐาน ตลอดจนการใช้คนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพและความสามารถของเข้า แต่รัฐต้องประกันมิให้ครอบครัว จัดสวัสดิการของรัฐให้ทั่วถึง

ต่อมาเมื่อรุ่งต้องลาออกจากบริษัท สยามเครื่องเขียน วีระพันธ์ได้

แนะนำให้รู้สึกเขียนหนังสือส่งโรงพิมพ์ เพื่อหาเลี้ยงชีพ รุ่งจึงได้เขียนเรื่อง The Sight of Future Siam เป็นภาษาอังกฤษ และส่งให้บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ผดุงวิทยา ซึ่งมุ่งหมายจะส่งไปพิมพ์ต่างประเทศ เพราะหากพิมพ์ในประเทศไทยว่ารัฐบาลจะเพ่งเล็ง ทาง บก.หนังสือพิมพ์ ได้สัญญาจะให้เงินค่าตอบแทนรุ่ง 10,000 บาท โดยไทยอยู่ให้เป็นรายเดือนฯ ละ 1,000 บาท ฐานะของรุ่งจึงเปลี่ยนจากความยากจนไปสู่ผู้มีฐานะดีชั่วข้ามคืน

ฐานะที่ดีขึ้นทางการเงินนี้ ทำให้รุ่งมั่นใจที่จะไปประกอบความสนใจให้แก่ อุ่รวรรณได้ทราบ อย่างจะขอแต่งงาน แต่เมื่อหันมองพบกัน การกลับตาลปัตร อุ่รวรรณปฏิเสธรุ่ง ด้วยเหตุผลที่ว่า ตอนที่รุ่งยังยากจนอยู่ อุ่รวรรณนึกชอบรุ่ง ถ้ารุ่งขอแต่งงานช่วงนั้น อุ่รวรรณคงจะยอม แต่ขณะนี้รุ่งร่ำรวยแล้ว อุ่รวรรณไม่ต้องการแต่งงานกับคนรวย เพราะอุ่รวรรณมีฐานะทางการเงินดีแล้ว แต่ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และจะได้嫁มีสามีที่ยากจนแต่เป็นนักประพันธ์ ความคิดนี้ดูประหลาดสำหรับรุ่ง จึงเกิดการต่อว่าต่อขานกันและแตกหักในความสัมพันธ์

รุ่งจึงคิดจะหนีไปจากรัฐบาล ไปอยู่อยุธยา ก็พอดีต่อมาอุ่รวรรณก็มีหนังสือมาสารภาพความคิดที่ผิดของตัวเอง จึงพร้อมจะแต่งงานด้วยแต่รุ่งปฏิเสธ อย่างไรก็ตามวันรุ่งขึ้น รุ่งก็ถูกตัดรวมจับข้อหาคือการกบฏอีกเรื่องเมืองนิมิตรจึงจับลงด้วยโศกนาฏกรรม ดังกล่าว

เสนอของเรื่องอยู่ที่การสนทนารถีปรัชญาชีวิต สังคม และการเมือง และการใช้ภาษา ซึ่งผู้ประพันธ์มีพิรสาคร์อย่างมาก

โดยสรุป เมืองนิมิตร แม้ว่าจะได้ประพันธ์ไว้เกือบ 70 ปีมาแล้ว ก็ยังคงเป็นนวนิยายที่เป็นอมตะ ที่ผสมผสานระหว่างความรัก อุดมการณ์ หลักวิชา และสะท้อนภาพของการเมืองสมัยหลังจากปฏิวัติ 2475 ผู้สนใจประวัติศาสตร์การเมืองหรือสนใจแนวคิดเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง

ตลอดจนนักลงทางภาษาและวรรณคดีจะไม่มีวันผิดหวังกับนวนิยายเรื่องนี้ และคงจะได้ข้อคิดหลายประการ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ชีวิตของตนเอง

2. ความรักของวัลยา โดย เสนีย์ เสาพงศ์

นวนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นที่นิยมของคนรุ่นหลัง รุ่นสุดท้าย 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 คือ ความรักของวัลยา ซึ่งเสนีย์ เสาพงศ์ เป็นผู้ประพันธ์ แغانหลักของนวนิยายเรื่องนี้คือ อุดมการณ์ของหนุ่มสาวรุ่นใหม่ ที่มุ่งมั่นจะทำงานเพื่อสังคม ความรักดังกล่าวของวัลยาและเพื่อนชาย ซึ่งหล่อันได้พบปะที่ปารีส ซื้อ ยง อญุ่บ้างย่าง จึงเป็นความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ และความคิดคำนึงที่อยากจะไปทำงานในชนบทมากกว่าจะทำงานตามประเพณีนิยมของชนชั้นกลาง

เสน่ห์ของเรื่องอญุ่ที่จากหรือบริบทของนวนิยายที่นครปารีส เป็นศูนย์กลาง และตัวละครก็คือ เจ้าหน้าที่สถานทูตและนักศึกษาที่ปารีส เสนีย์ เสาพงศ์ ผู้มีประสบการณ์ตรงในฐานะที่เคยทำงานที่สถานทูต กรุงปารีส จึง vad ภาพนครปารีสได้อย่างจับใจ สามารถดึงจิตวิญญาณของมหานครแห่งนี้ให้ปรากฏแก่สายตาของผู้อ่านได้อย่างเหมาะสมเจาะ

วัลยา เป็นนักประวัติศาสตร์ศิลป์ และเป็นนักดนตรีที่ได้ทุนรัฐบาลไทยมาศึกษาอยู่ที่ปารีสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นผู้มีความนึกคิดที่มีอุดมการณ์ของการเสียสละเพื่อสังคม สนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และประชญาการเมือง ขณะที่ เรเวต ผู้มาติดพันวัลยา มีพื้นฐานจากครอบครัวของคนมั่งมี ศึกษาอยู่ที่อังกฤษ และข้ามมาเวลาเยี่ยมวัลยา ก่อนเดินทางกลับกรุงเทพฯ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองก็ต้องล่มสลาย เพราะต่างคนต่างมีทัศนะต่อชีวิตไม่เหมือนกัน

ผู้ประพันธ์ คงจะต้องการวาดภาพของสังคมสมัยนั้น โดยมีมหาคร

ปารีสและประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวปารีส เพื่อความเป็นอิสรภาพ ตลอดจนแนวโน้มของแนวคิดทางสังคมการเมือง และศิลปวัฒนธรรมของชาวฝรั่งเศสเป็นจากพื้นฐาน ขณะที่นำเสนอแก่นแท้ของธรรมชาติของมนุษย์ ในเรื่องความเห็นแก่ตัว การเอารัดเอาเปรียบ และความไม่จริงใจต่อกัน ผ่านตัวละครคือ ไฟจิตรา สามีของเตือนตา ผู้มีตำแหน่งเลขานุการเอกแห่งสถานทูตไทยในปารีส ไฟจิตรา แต่งงานกับเตือนตา เพราะหวังพึงปิดของเตือนตา ซึ่งขณะนั้นมีอำนาจทางการเมือง แต่ต่อมามีอหันตกออำนาจ ไฟจิตรา ก็หmagic เตือนตา จนกระทั่งทั้งสองต้องหย่าขาดจากกัน

ส่วนวัลยา ต่อมาก็ได้พบกับชายหนุ่มจากชนชั้นกรรมมาชีพ อยู่บ้างบ้าง อดีตกะลาสีเรือผู้ท่องโลก จากประเทศญี่ปุ่นมาถึงปารีส อุดมการณ์ของยังกับวัลยา เพื่อัญญาติรังกัน ที่จะอุทิศชีวิตให้แก่สังคม และนิยายฉบับ “Pocket book” นี้ก็จด้วยปณิธานของคนหนุ่มสาวที่จะทำงานเพื่อสังคมและมนุษยชาติ

เรื่องของวัลยา จึงเป็นการจุดประกายของความคิด ซึ่งผู้ประพันธ์ ต่อมาก็ได้เขียนเรื่อง “ปีศาจ” ซึ่งมีแก่นสาระต่อเนื่องจาก “ความรักของวัลยา” แต่เป็นเรื่องชายหนุ่มทนายความ ผู้ยินดีว่าความให้แก่ชวนาผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ และได้หลงรักธิดาของตระกูลชุนนางข้าราชการไทย ความขัดแย้งทางชนชั้นและการลงเอยด้วยอำนาจของความรักจึงเป็นท่วงทำนองของเรื่อง

3. กองทัพธรรม โดย สุชีพ ปุณณานุภาพ

หากเรื่อง เมืองนิมิต และ ความรักของวัลยา เป็นนวนิยายที่แฝงคติทางการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมือง และดูจะเป็นเรื่องสมัยใหม่ เรื่อง “กองทัพธรรม” ซึ่ง สุชีพ ปุณณานุภาพ เป็นผู้ประพันธ์ เป็นนิยายที่นำเอา

ธรรมของศาสนาพุทธ มาเป็นแก่นสาระของเรื่องการเมืองตลอดเรื่องเป็นครั้งแรกที่เคยเห็นมีการนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาเป็นแก่นของ การเมือง ซึ่งในเรื่องเป็นการเมืองระหว่างแคว้นต่างๆ ในอินเดียสมัย พุทธกาล โดยมีตัวเอก คือ พระสารีบุตร อัครสาวกเบื้องขวาขององค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้หนึ่งในเรื่อง และ สุรเสนาะ บุตรของธนิยะ ก็เป็นตัวเอกสำคัญของฝ่ายชาวราษฎร ผู้ปกครองอยุธยา และใช้กุศโลบายของ พุทธธรรมเพื่อปราบศัตรูของอยุธยา

ความสำคัญและเสน่ห์ของเรื่อง จึงอยู่ที่ผู้ประพันธ์สามารถนำเอา หลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในทางการเมืองได้อย่างเหมาะสมเจ้าทำให้ เกิดความเข้าใจว่าหลักธรรมนั้น สามารถนำมาใช้ได้ผลจริง มิใช่เป็นเพียง คำสอนเชิงนามธรรม

นอกจากนั้น เสน่ห์ของเรื่องยังอยู่ที่ผู้ประพันธ์ได้พาให้ผู้อ่านได้ไป ชมมหานครในยุคสมัยโบราณ ที่ชุมพูทวิปρุ่งเรืองด้วยอารยธรรมสมัย พุทธกาล ได้เห็นภูมิประเทศตั้งแต่แคว้นกาสี ที่มีเมืองพาราณสีเป็นศูนย์กลาง แคว้นมคอร ซึ่งมีกรุงราชคฤห์ เป็นศูนย์กลาง แคว้นวัชชี ซึ่งได้ดังด้วยตำนาน ของกษัตริย์ลิจฉวี และแคว้นโกศล อยู่ทางเหนือ มีสาวัตถีเป็นราชธานี และที่เมืองสาวัตถีนี้แหล่งที่สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงมาประทับอยู่ ณ เชตวาราม พร้อมด้วยอัครสาวกเบื้องขวาของพระองค์ ได้แก่ พระสารีบุตร ซึ่งจะเป็นผู้แสดงธรรมโดยแบ่งกับปริพากษาสาว ผู้ได้ดังและท้าทาย สมณชีพราหมณ์ทุกท่านที่ผ่านมายังแคว้นโกศล

สาวัตถีในสมัยนั้นคือ ศูนย์กลางของพุทธศาสนา ประชาชนเกื้อบ ทั้งสิ้นนับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นศาสดาแห่งตน ประชาชนจึงเข้าเฝ้าสมเด็จ พระบรมศาสดาเทบทุกเวลาเย็น รวมทั้งตัวเอกของเรื่องคือ ธนิยะ และ สุรเสนาะ บุตรชาย

มนิษย์ โดยแท้จริง คือผู้มีสิทธิจะได้ขึ้นครองราช座วันสุรเสนาแต่โดยที่เกิดความพวยยามย่างซิงบัลลังก์จากราชบุตรองค์รอง มนิษย์ผู้เจนจบศิลปะของการสังคราม แต่ไม่มีความมักใหญ่ไฟ้สูง จึงออกอุบายนับตัวพระอนุชา และเหล่าขุนนางที่คบคิดการกบฏ และสถาปนาพระอนุชาอีกองค์หนึ่งซึ่งมีคุณธรรมให้ขึ้นครองราชย์ ขณะที่เจ้าชายมนิษย์เองได้สละราชสมบัติ และปลอมแปลงเป็นพ่อค้า นายกองเกวียน ทำมาค้าขายระหว่างมหานครในเว่นแคว้นต่างๆ โดยปกปิดราชตระกูลของตน

จากการเดินทางโดยขบวนเกวียนจากนครหนึ่งไปอีกนครหนึ่งทำให้มนิษย์ได้ประสบเหตุการณ์ต่างๆ เช่น การปล้มสะเดมภ์ จากหน่วยกองโจร ซึ่งด้วยความชำนาญการศึกษาความของมนิษย์ ทำให้อาชนะหมู่โจรมีได้โดยไม่ต้องเสียชีวิต ขณะเดียวกัน มนิษย์ผู้เป็นบิดาถือโอกาสอสอบรมสั่งสอนสุรเสนาให้เข้าใจชีวิตและนำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชีวิต การเดินทางเพื่อค้าขายระหว่างเว่นแคว้นต่างๆ ทางภาคเหนือของชมพูทวีป ดังกล่าว ทำให้สุรเสนาได้สัมผัสกับอารยธรรมและวัฒนธรรมของเว่นแคว้นต่างๆ ได้รู้จักภูมิประเทศ และอุปนิสัยใจคอของผู้คนต่างแคว้น ตลอดจนการเมืองระหว่างแคว้น ซึ่งแคว้นวัชชีซึ่งติดกับแคว้นมครนั้น มีความเป็นศัตรูกันและกลัวเกรงว่า มคร จึงจะทำร้ายวัชชี มหาเสนาบดีแห่งแคว้นวัชชีจึงพยายามหนักหนาที่จะได้สุรเสนา บุตรชายมนิษย์ ผู้เป็นมิตรสหายให้มาเป็นเสนาบดีของแคว้นวัชชี ด้วยหวังผลว่ามนิษย์ผู้มีอิทธิพลกับมครจะช่วยบรรเทาความก้าวร้าวของมครไปได้บ้าง แต่ในที่สุดวัชชีซึ่งเคยเข้มแข็งด้วยระบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม ก็แตกแยกจากภายในโดยอุบายของวัสดุธรรมณ์ที่มครส่งเข้ามายุ่งให้ขุนนางวัชชีผิดพ้องมองใจกัน

ส่วนมนิษย์ และสุรเสนา เมื่อเดินทางถึงอยรยา ซึ่งเป็นเว่นแคว้นทางตอนใต้ของแคว้นโกศล ก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด กษัตริย์แห่งอยรยา

สรรคต ขาดรัชทายาท และมีกระบวนการแสวงหารัชทายาทโดยปล่อยราชรถซึ่งไม่มีสารถี ให้วิ่งไปตามยถากรรม และราชรถดังกล่าวก็มายุตต่อหน้าสูรเสนาที 2 ครั้งด้วยกัน ทำให้ชาวเมืองอโยธยาปักใจกราชบลลังก์ให้สูรเสนาขึ้นครอง

ด้วยข้อแนะนำและคำสั่งสอนในการปกครองตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่ง ชนิยะพระบิดา ได้เพียรอบรมสั่งสอนพระราชโอรส กษัตริย์หนุ่มผู้ทรงมีความกตัญญูต่อพระราชบิดา ต่อมาก็ได้ทรงมีพระราโชบายที่จะสร้างอโยธยาให้รุ่งเรืองด้วยศิลธรรม โบกสะบัดไปด้วยธงชัยแห่งพระพุทธศาสนา ตลอดจนทำนุบำรุงการทำค้าขายและการเกษตรของประชาชนชาวภูร ทำให้อโยธยาลับมารุ่งเรืองอีกรัชสมัยนั้น และเป็นที่หมายปองของทรราชย์ ที่สำคัญคือกษัตริย์แห่งแคว้นปัญจาลา ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของอโยธยา

สังความระหว่างปัญจาลาและอโยธยา ก็อุบัติขึ้น แต่ด้วยอุบายและยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่แยกชายของสูรเสนา ทำให้ปัญจาลาต้องล่าถอยและพ่ายแพ้ในที่สุด เรื่องราวของสังความและการอุบายนอกษัตริย์หนุ่มสูรเสนา ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่น่ารู้น่าศึกษา เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่าธรรมะสามารถชนะอธรรมได้ด้วยกลยุทธ์ที่แนบเนียน และต้องตามหลักวัชราศาสตร์และการทูตระหว่างประเทศ ผู้ที่สนใจวิธีการแห่งสันติเพื่อนำหน้าการเมือง หากได้อ่านเรื่องราวดอนท้ายของนิยายเรื่อง “กองทัพธรรม” จะได้ทราบด้วยตนเองว่ามีศิลปะของการชนะศัตรูด้วยอุบายที่แยกยล แบบไม่ก่อให้เกิดการเสียเลือดเสียเนื้อ และหากสนใจครรภ์เปรียบเทียบกับแม็กเดย์ เวลลี เรื่อง “ผู้ปกครอง” (The Prince) ซึ่งเป็นต้นแบบของปรัชญาการเมืองตระกูล “สัจنيยม” (Realism) ที่ชาวตะวันตกชื่นชมหนักหนา และเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดสังคมในยุโรปตะวันตก นับครั้งไม่ถ้วน จนกระทั่งเกิดสังคมโลก

ขึ้น 2 ครั้ง และปริมจะเกิดสังคมนิวเคลียร์ใน ค.ศ. 1963 หากมีการเบรียบเทียบวิถีของชาวตะวันตกกับวิถีของชาวพุทธ ซึ่ง “กองทัพธรรม” ได้ประมวลไว้อย่างเป็นรูปธรรม ก็จะเห็นได้ว่าวิถีแห่งพุทธธรรม ย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่า ก่อให้เกิดผลดีและสันติสุขที่แท้จริงมากกว่าวิถีทางของอำนาจนิยมและวัตถุนิยม

ผู้คนส่วนมากมักคิดว่า วิถีทางของธรรมะเป็นวิถีทางของผู้แพ้และมีผู้ชนะใจปลาชิว จะถูกข่มเหงรังแกไม่มีที่สิ้นสุด หากลองได้สัมผัสกับหนังสือเรื่อง “กองทัพธรรม” ของ สุจิพ บุญญาณุภาพ จะตระหนักและเข้มแข็งว่าวิถีทางแห่งพุทธ มีใช่วิถีทางของผู้ยอมแพ้ แต่เป็นวิถีของผู้เข้มแข็งที่มีสติปัญญา ความฉลาดหลักแหลม และความรู้ทางยุทธศาสตร์และการเมือง ที่จะเอาชนะคู่ต่อสู้ได้เสมอ เพราะหลักของธรรมะมีได้สอนคนให้โง่เขลา และยินยอมสยบอยู่ภายใต้เอกสารที่ผู้ลุแก่อำนาจจะมาหยิบยื่นให้ แต่สอนให้ชนะศัตรुด้วยอุบาย และการทําความดี คือมีหั้งอุบาย (สติปัญญาและความฉลาด) และความดีควบคู่กันไป จะเข้าใจวิถีทางนี้ได้ ควรจะได้อ่าน “กองทัพธรรม” จึงจะเข้าใจแจ่มแจ้ง

บทที่ 8

กิจกรรมภาคปฏิบัติ

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมการเมืองและบุคลิกภาพ ตามเป้าหมายของหลักสูตรธรรมาธิปไตย ดังที่ได้บรรยายมา นี้ ได้แก่ ล่าวนึง มิติด้านทัศนคติ ระบบคุณค่า อุดมการณ์ และมิติด้านความรู้ ความคิดเป็นส่วนใหญ่ที่ยังไม่ได้แก่ ล่าวนึง ให้ชัดเจน คือ **มิติด้านการปฏิบัติ** ซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่า ส่องมิติแรก แต่มิติด้านการปฏิบัติ มีขอบเขตกว้างขวางและวิเคราะห์ค่อนข้างมาก แต่มีผลแน่นอนต่อบทเรียนของชีวิต

มิติด้านการปฏิบัติ ดังกล่าว แท้ที่จริง ก็ต้องรวมถึงสภาพแวดล้อม และบริบทของการปฏิบัติงาน เช่น การลงพื้นที่ เช่น ชุมชน (สลัม หรือ หมู่บ้านชนบทที่ห่างไกล หรือชุมชนตลาด) สภาพแวดล้อมและงานที่ปฏิบัติ รวมทั้งบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ยอมมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของนักศึกษาที่เข้าไปสัมผัสและปฏิบัติการในชุมชนนั้นๆ ฉะนั้นการวางแผนระหว่างทีมของนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาจึงมีความสำคัญในเบื้องต้น การได้รับความร่วมมือจากประธานชุมชน หรือผู้ใหญ่บ้าน กำหนด ในเบื้องต้น ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ในคลังข้อมูลของสถาบันการศึกษา (ของเรา) จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี

ประการต่อไปที่ต้องพิจารณาคือ เป้าหมายของการเข้าไปในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญมาก จะเข้าไปเพื่อให้บริการทั่วไป หรือเพื่อรับใช้ชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อม การบริการ

สาธารณสุข การบริการด้านอาชีพ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับทรัพยากร และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของสถาบันการศึกษาและกลุ่มนักศึกษา การจัดกลุ่มนักศึกษาตามสายอาชีพหรือตามความสามารถเฉพาะทาง หรือ ผสมผสานหลายๆ อาชีพ ก็จะขึ้นอยู่กับเป้าหมายของโครงการที่นักศึกษาจะต้องวางแผนก่อนเข้าไปในชุมชน

สำหรับอาจารย์ผู้ควบคุมดูแล ก็จะต้องมีจุดประสงค์ หรือความคาดหวังบางประการ ซึ่งคณาจารย์อาจจะอภิปรายถกเถียงกันล่วงหน้า เช่น ความคาดหวังว่า�ักศึกษาจะเกิดความเข้าใจในปัญหาของชุมชนมากยิ่งขึ้น เข้าใจปัญหาของการอยู่ร่วมกันมากยิ่งขึ้น เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมากระบทต่อระบบการเมืองการปกครอง ตลอดจนเข้าใจตนเองและข้อจำกัดของตนเอง

กิจกรรมภาคปฏิบัติย่อมมีมากกว่าการบริการชุมชน การจัดตั้งชุมรมของนักศึกษา ก็เป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติ อาจเรียกว่าปฏิบัติการแบบจำลอง เช่น การจัดชุมรมโดยว่าที่ ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ ชมรมศาสนា ชมรมการละคร ชมรมดนตรี ชมรมการอ่าน ชมรมนักคิดเชิงปรัชญา

ชมรมดังกล่าว นัยหนึ่งก็คือการจำลองชีวิตจริงมาไว้ในกิจการของชมรม เช่น ชมรมการโดยว่าที่ก็อาจจะเลียนแบบการโต้แย้งในรัฐสภา มีฝ่ายรัฐบาล/ฝ่ายค้าน ตั้งทีมศึกษาค้นคว้าประเด็นต่าง ๆ สมาชิกมีหัวผู้ตั้งคำถาม (แทนประชาชน) และผู้ตอบคำถาม (แทนรัฐบาล) อาจให้มีการจัดตั้งพรรครัฐ (สมมุติ) และแข่งขันเลือกตั้ง ใครเป็นรัฐบาลหรือฝ่ายค้านโดยสมาชิกลงคะแนนก็คือนักศึกษาผู้มาลงทะเบียนล่วงหน้า

อาจจัดชมรมการอ่าน โดยแต่ละสัปดาห์ให้มีการเสนอหนังสือที่นักศึกษาได้อ่านมา และนำมาวิเคราะห์ อาจจัดให้มีการนำเสนอสัปดาห์ละ 6 คน (หรือตามแต่จะเหมาะสม) ให้ผู้ฟังให้คะแนน หรืออาจจะมีการเลือก

กรรมการให้คะแนน

นอกจากกิจกรรมด้านชุมชนแล้ว การออกแบบหรือการจัดทัศนศึกษา ก็เป็นส่วนสำคัญของงานภาคปฏิบัติเช่นกัน การออกแบบ (ลูกเสือ) หรือ เลียนแบบลูกเสือภายในได้กำกับของผู้ชำนาญการ ก็มีประโยชน์ต่อการทำงาน เป็นทีมของนักศึกษา การจัดทัศนศึกษาไปดูงานศิลปะโบราณสถาน เพื่อ ศึกษาประวัติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ศิลป์มีคุณค่าในตัว แต่จัดยากขึ้น และต้องการใช้เวลา

โดยสรุปกิจกรรมของนักศึกษา ควรให้นักศึกษามีโอกาสได้เสนอและ คิด ขณะที่อาจารย์ครรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

จากการสุดท้าย ครรคำนึงไว้ด้วยว่า การสร้างบุคลิกภาพ อุปนิสัย และระบบคุณค่า อุดมการณ์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องมีการวางแผน และยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ต้องมีทั้งการสร้างบรรยากาศ เช่น ดนตรี ดังที่ทางกองทัพมักใช้ Marching Band แต่เราอาจใช้ดนตรีอื่นๆ เช่น Classic เพื่อสร้างอารมณ์ยิ่งเหมือน หรือ อารมณ์สุนทรีย์ – สงบ เป็นหนึ่งเดียว กับธรรมชาติ หรือ โลเกียสุข ซึ่งเป็นธรรมดางามมัณฑ์ที่จะได้รับรู้อยู่เสมอ เพลงพระคุณของคุณพ่อ (เทิดทูนในหลวง) เรื่องเกี่ยวกับคำสั่งสอนของ พระองค์ท่าน ก็เหมาะสมที่จะนำมาเป็นเบื้องกราวน์

นอกจากดนตรี การจัดงานพิธีทางศาสนาและสังคม โดยให้มีสาระ ของวิชาและมิติทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนผสมก็มีความสำคัญ พิธีกรรม ของชีวิตและสังคม ซึ่งบรรพบุรุษรู้จักการทำกันมาเป็นร้อยๆ พันๆ ปี เพราะมีภูมิปัญญาชาวบ้านว่าสิ่งเหล่านี้ช่วยบรรลุให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข แต่ปัจจุบันเราได้ทอดทิ้งไปมาก เช่น วันพระ ซึ่งสมัยก่อนเรายุ่งงานเพื่อไปทำบุญ แต่ปัจจุบันก็เลิกล้มแนวปฏิบัติ เพราะไปยึดวันเสาร์ – วันอาทิตย์ เป็นวันหยุดตามอย่างชาติจะวันตก การที่พ่อแม่ไม่พาลูกไปวัด

ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเสื่อมคลายของสังคมพุทธ และไม่มีแนวปฏิบัติ อื่นๆ มาแทนที่ สถานศึกษาไม่สามารถจะทำหน้าที่แทนครอบครัวได้ใน หลายๆ มิติ ของกระบวนการสร้างวัฒนธรรมของชีวิต

ประการสุดท้าย เพื่อให้เกิดพลังในสังคม นักศึกษาควรจัดทีม วิเคราะห์ศึกษาบทบาทของครอบครัวในการสร้างวัฒนธรรมพลเมือง บทบาทของสื่อสารมวลชนทั้งด้านบวก ด้านลบ ต่อการพัฒนา ประชาธิปไตย และมีการจัดทีมไปเยี่ยมเยียนสำนักงานของสื่อสารมวลชน เหล่านั้น โครงการนี้จะมีความสำคัญมาก ต้องวางแผนให้ดีจะได้ประโยชน์ หลายฝ่าย ทั้งตัวนักศึกษาทั้งโปรแกรมโทรทัศน์ของ RSU.TV

บทที่ 9

กระบวนการศึกษาอบรมในวัยเด็กและวัยรุ่น

มองโดยภาพรวมการสรุคสร้างสังคมประชาธิปไตยหรือธรรมาธิปไตย เป็นวาระแห่งชาติในอันดับต้นๆ และการปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตามที่สาธารณะได้เพียรเสนอจะสำเร็จลงมีได้โดยปราศจากการปฏิรูประบบการเรียนรู้ และการเรียนการสอน ด้านสังคม และวัฒนธรรม เพื่อหล่อหลอมบุคคลกินสัญตลอดจนความรู้ความเข้าใจ และความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีธรรมาภิบาลเป็นตัวนำ

การปฏิรูประบบการศึกษาและการบูรณาการเรียนการสอน จึงต้องเริ่มต้นที่อนุบาลศึกษา และประถมศึกษา จึงต้องมีทั้ง “pedagogy” ศาสตร์การสอนเด็กวัยอนุบาลและวัยรุ่น และ “Andragogy” ศาสตร์การสอนผู้ใหญ่ และเท่าที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่บทที่ 1 ถึงบทที่ 8 เป็นการวางแผนกรอบกว้างๆ สำหรับเด็กวัยรุ่น ระหว่างมัธยมศึกษาตอนปลาย กับปีที่ 1-2 ในระดับอุดมศึกษา จึงจำเป็นต้องมองภาพรวมตั้งแต่วัยอนุบาลจนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ จึงจะครบวงจร

ดังคำกล่าวแต่โบราณ เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า เดอ ทอกเคอวิล (De Tocqueville) นักประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสผู้เรื่องนามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้เขียนหนังสือคลาสสิกชื่อ “Democracy in America” ได้ตั้งข้อสังเกตอันแหลมคมไว้ว่า หากจะเข้าใจสังคมประชาธิปไตยอเมริกันในวันนี้ จะต้องหันไปดูสังคมอเมริกันในสมัยก่อร่างสร้างตัวในศตวรรษที่ 16

หรือหากจะเข้าใจผู้ใหญ่ในวันนี้ก็ต้องกลับไปคุอดีตที่ผ่านมาสมัยเข้าผู้นั้น ยังแบบเบาะอยู่ในอ้อมกอดของมารดา เพราะเด็กในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ในวันหน้า สอนเด็กให้ประพฤติอย่างไรในวันนี้เด็กผู้นั้นก็จะประพฤติเช่นนั้นในวันหน้า

ศาสตร์การสอนความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งมีธรรมะนำหน้าจึงต้องเริ่มต้นตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์ของมารดา การให้ความสำคัญของระบบกระบวนการเลี้ยงดูเด็กในวัยทารก หรือตั้งแต่ยังแบบเบาะจนกระทั่งเข้าโรงเรียนประถมศึกษา หรืออายุถึง 8 ขวบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สังคม และรัฐควรจะได้ช่วยกันพิจารณา

ประเด็นสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกนิสัยของความเป็นประชาธิปไตย ก็คือความมีระเบียบวินัยและเสรีภาพ สังคมประชาธิปไตย และ/หรือธรรมชาติปั้นต้องการความสมดุลระหว่างวินัยและเสรีภาพ การมีเสรีภาพแบบสุดโต่งโดยขาดวินัยก็ไม่ใช่สิ่งที่พึงประสงค์ หรือตรงกันข้าม การมีวินัยสุดโต่งโดยขาดซึ่งเสรีภาพก็มิใช่สภาพที่พึงประสงค์ จะหล่อหลอมจิตใจของเด็กให้มีความสมดุลระหว่างคุณสมบัติที่ดูจะตรงกันข้ามนี้ จะมีวิธีการอย่างไร ดูจะเป็นประเด็นที่เปิดกว้าง

อย่างไรก็ตาม ก็ควรตั้งเป็นข้อสังเกตไว้เป็นเบื้องต้นว่า ความมีวินัยนี้ มักหมายถึง วินัยในความประพฤติ เช่น การตระหนักรู้ เวลา ความซื่อสัตย์ สุจริต (การไม่พูดเท็จ) ส่วน เสรีภาพ จะหมายถึง เสรีภาพในการคิดเห็นและในจิตนาการ ตลอดจนเสรีภาพในการสร้างสรรค์ผลงานและการทำงาน หากเข้าใจในเรื่องเบื้องต้นเช่นนี้ การอบรม สั่งสอนก็จะไม่มีปัญหาข้อขัดแย้ง

ประเด็นสำคัญ ที่จะต้องคำนึงถึงก็คือ การสร้างและหล่อหลอมอุปนิสัยใจคอ และจริยธรรม อาศัยการดำเนินการ 3 ลักษณะ ลักษณะแรก ก็คือ กรอบของการประพฤติปฏิบัติ หรือ กรอบของการดำเนินชีวิต อาจจะเรียกง่าย ๆ ว่า “ความประพฤติ” ลักษณะที่สอง ก็คือ การกระตุ้นอารมณ์

ความรู้สึกให้อยากจะทำความดี เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ และ ลักษณะที่สาม ก็คือ กระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจและเหตุผล ของการดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรม ตามกฎแห่งกรรมที่ว่า การทำความดี ย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิต หรือที่ชาวอังกฤษมักจะมีคำพังเพยที่ว่า “Honesty is the best policy” ซึ่งสมัยที่พากเราอยู่ในวัยเด็กก็ได้ท่อง ประโยคนี้กันอย่างขึ้นใจ จะขอขยายความเล็กน้อยทั้ง 3 ประการ

1. มิติแรกของยุทธศาสตร์การอบรมปั้มนิสัย หลักสำคัญของ จิตวิทยาทางสังคม (Social Psychology) ก็คือ การสร้างกรอบของการดำเนินชีวิต เพื่อประกับประคองให้มนุษย์ตั้งแต่คลอดจากครรภ์มาด้วยกระทั้งเติบใหญ่ และเป็นผู้ครองเรือนต่อไป ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Social Formations” ซึ่งอาจมีหลายลักษณะเริ่มตั้งแต่การกินอยู่หลบนอนจนต้องมีระบบระเบียบให้เกิดสภาพความแน่นอน ที่เรียกว่ากิจวัตรประจำวัน (Routinization) เริ่มตั้งแต่การเข้านอน ตื่นนอน ตรงเวลา การรับประทานอาหารตรงเวลา ร่วมกันทั้งครอบครัว เพื่อเน้นมิติทางสังคมของความเป็นมนุษย์

ผู้เขียนมีความรู้สึกประทับใจการฝึกอุปนิสัย “ขับถ่าย” (toilette training) ของครอบครัวอังกฤษ สมัยที่ผู้เขียนเคยไปเรียนหนังสือที่อังกฤษ สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คุณแม่ที่เลี้ยงดูเด็กหากจะดำเนินการป้อนนม และฝึกให้เด็กขับถ่ายตรงตามเวลา ตามที่คุณมือการเลี้ยงดูหากได้แนะนำไว้ตลอดจนพาเข้าสู่การหลบนอนตรงตามกำหนดทุกๆ วัน ผลลัพธ์ ตามที่ผู้เขียนจิตนาการ ก็คือ อุปนิสัยของเด็กที่ตรงต่อเวลาและรักษาความสะอาดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การฝึกอุปนิสัยพื้นฐานน่าจะกล้ายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานด้านความมีระเบียบวินัยในชีวิตของชาวอังกฤษ อีกทั้งความสามารถที่จะพึงพาตนเอง มากกว่าจะคิดพึงพาผู้อื่น

สำหรับทารกและเด็กไทย ตามที่เห็นประจักษ์กันทั่วเมือง กระบวนการป้อนอาหารเด็กเป็นกระบวนการที่ยึดเยื่ออย่างเหลือเชื่อ และสร้างอุปนิสัย “ตามใจตนเอง” ของเด็ก เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ชาวไทยจะมีอุปนิสัยทั้งแบบ “โตไม่เป็น” (ยังพึงพาพ่อแม่) ขณะเดียวกันก็มีเสรีภาพของการดำเนินชีวิตตามสุภาษณ์ “ทำได้ตามใจคือไทยแท้”

เสรีภาพนั้นแน่นอนสำคัญสำหรับระบบอุดมประชาธิปไตย แต่เสรีภาพโดยขาดวินัย ก็ปราภูผลอย่างที่เห็นกันทุกวันนี้ เมื่อนักการเมืองปกครองบ้านเมืองผิดพลาด ก็ยังไม่รับผิดชอบ อีกทั้งสื่อมวลชนก็ไม่ทำหน้าที่เป็นมโนธรรมสำนึกรักให้แก่นักการเมืองเท่าที่ควร

การสร้างกรอบจริยธรรมของการดำเนินชีวิต จะต้องทำต่อเนื่องตลอดไป ทั้งในระดับอนุบาลศึกษา ประถมศึกษา อุดมศึกษา และในวัยผู้ใหญ่ คนไม่ต้องขยายความมากนัก แต่ได้โปรดให้ความสำคัญกับสิ่งที่คุณครูกำลังทำอยู่ทุกวัน ตั้งแต่การเข้าแคล้ว ร้องเพลงชาติ การสวดมนต์ตอนเช้า การห้องอาขยานตอนเย็น การฝึกให้เด็กประทานอาหารกลางวันร่วมกัน เด็กนักเรียนประถมที่ญี่ปุ่น เท่าที่เคยได้สัมผัสมาก่อน มักจะฝึกให้เด็กเข้าคิวไปรับกล่องอาหารกลางวัน และกลับมารับประทานในห้องเรียนของตน ขณะเดียวกันก็เพียรพยายามฝึกให้เยาวชนญี่ปุ่นทำงานเป็นทีม แม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น การจัดโต๊ะเรียน ก็ยังกำหนดให้โต๊ะนักเรียนประถมเป็นโต๊ะยาวขนาดนั่งได้ 5-6 คน ตามว่าทำไม่เจิงทำเช่นนั้น คำตอบของเขาก็คือเพื่อว่าจะฝึกให้เด็กต้องพึ่งพา กัน ต้องทำงานเป็นทีม เวลาจะยกโต๊ะต้องช่วยกัน เพราะยกคนเดียวไม่ได้ เป็นต้น

สถาบันทางสังคม-และศาสนา ก็คือตัวอย่างที่สำคัญของ Social Formations โครงสร้างทางสังคมที่สังคมสร้างไว้ให้เป็นกรอบของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม เช่น การไปโบสถ์วันอาทิตย์ของชาวคริสต์ การไปทำบุญ

วันพระของชาวไทยพุทธ การไปสวดขอพรพระอัลเลาะห์ในมัสยิดตามเวลาที่กำหนด ตลอดจนการจัดงานฉลองวันสำคัญของชาติ และศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันรัฐธรรมนูญ วันฉัตรมงคล วันสำคัญเหล่านี้ต้องถือว่าเป็นโอกาสของการตอกย้ำความเป็นไทย ความเสียสละ ความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมพุทธ สังคมอิสลาม และสังคมไทย เมื่อตนที่ชาวอเมริกันก็ให้ความสำคัญแก่การฉลองวันชาติของเขาก็อีกวันที่ 4 กรกฎาคม และฝรั่งเศสก็ฉลองวันที่ 14 กรกฎาคม ไทยเราไม่มีวันชาติแบบเดียวกับเขา ยกเว้นวันรัฐธรรมนูญ 24 มิถุนายน และวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ และศาสนาพุทธ ซึ่งเราจะต้องให้ความสำคัญในการสร้าง ตอกย้ำ ความเป็นชาติ และผลประโยชน์สาธารณะและความเสียสละของบรรพบุรุษไทย รวมทั้งผู้นำทางการเมืองและสังคม ที่ได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติ ในปัจจุบัน

ประเด็นที่ควรเป็นจุดเน้นของการอบรมปั้มนิสัย

เมื่อได้พิจารณาเรื่อง กรอบของการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นจากวันสำคัญทางศาสนาและวันชาติ หรือนัยหนึ่ง สภาพแวดล้อมทางสังคมและครอบครัวของผู้เรียนแล้ว ประเด็นที่จะต้องเป็นจุดเน้นด้านการอบรมและหล่อหลอมจิตใจและอุปนิสัยของเด็กและเยาวชน จึงควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง

โดยประการแรก การฝึกให้เด็กทราบกรุ๊ปะรำณ์โภเศะ และความอยากได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดเป็นประเด็นสำคัญที่คุณพ่อ คุณแม่ และคุณครูไม่ควรละเลย กระบวนการนี้เป็นกระบวนการฝึกให้เด็กทราบกรุ๊ปะยั้งสัญชาติญาณดิบดังเดิมของมนุษย์ และจะช่วยให้เด็กเจริญเติบโต มีความสมดุลทางอารมณ์ การแสดงอารมณ์กรอดแบบสุดโต่งที่ฝรั่งเรียกว่า

“Tantrum” (บางทีกินอนดื่นกลางถนน เพื่อประท้วงพ่อแม่ หรือต้องการจะได้ในสิ่งที่ไม่ควรจะได้) เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งผู้ดูแลเลี้ยงดูเด็กต้องหาทางช่วยให้เด็กรับโทรศัพท์ เช่นนี้ไว้ให้ได้ โดยวิธีใดก็แล้วแต่

การการต่อไปก็คือ ฝึกให้เด็กรู้จักแบ่งปันขนมและเล่นกับเพื่อนๆ น่าจะฝึกอุปนิสัยความรู้จักເခື້ອເພື່ອແພ່ ທີ່ຈະເປັນຮາກສູນຂອງອຸປນິສັຍຂອງຄວາມເປັນນักประชาธิปไตย ທີ່ໄມ່ຮັບອຳນາຈາມໄວ້ໄທແກ່ຕົນຄົນເດືອຍ

การฝึกให้เด็กเล่นกับเพื่อน ๆ เข้ากลุ่มได้ เล่นเกมส์ที่ຢືດຕິກາ หากทำเป็นนิสัยก็จะเป็นการฝึกฝนทักษะขั้นต้นของการเป็นผู้นำ-ผู้ตามที่ดี และเป็นนิสัยที่จำเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

การสร้างอุปนิสัยที่รักความสะอาดและซื่อตรง มีวินัยต่อตนเอง เช่น การรักษาเวลา มาตรรงเวลา ทำงานตรงเวลา ซึ่งคุณครูต้องหั้งสอนและจัดกิจกรรม ตารางเวลาของการดำเนินงานที่สถานศึกษา จึงมีความสำคัญ

การมีเวลาเป็นของเราเอง ที่จะใช้ไปในการอ่าน หรือแสวงหาความรู้ตามความสนใจและความสนใจของตนเอง หรือการทดลองทางวิทยาศาสตร์ เป็นสิ่งประเสริฐ แต่ควรจะเป็นเวลาที่นอกเหนือจากที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ ซึ่งบุคคล เช่น ไอ้น์สไตน์ จะใช้เวลาออกเวลาเรียนสำหรับค้นคว้าประดิษฐ์ ปัญหา ซึ่งหนุ่มน้อยไอ้น์สไตน์ สนใจอย่างแท้จริง นั่นเป็นสิ่งที่ประเสริฐ และสถานศึกษาควรจะจัดเวลาสำหรับแสวงหาความรู้หรือแสวงหาตนเองในแต่ละวันให้นักเรียนเพื่อเข้าห้องสมุดได้เป็นเวลานานๆ ตั้งแต่ 2 ชั่วโมงขึ้นไป แต่ทั้งหมดทั้งปวงต้องระลึกไว้เสมอว่า ระบบการศึกษามีไว้เพื่อสอนคนในสังคมให้รู้จักเข้าสماคอมทำงานร่วมกันได้ คิดร่วมกันได้ ขณะเดียวกันก็ยังคงดำเนินรักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้ด้วย การจัดตารางเวลาจึงต้องคำนึงถึงสองมิติดังกล่าว

ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ลืมว่า มนุษย์ในสังคมประชาธิปไตยต้องมีวินัย ตรงต่อเวลา มีเมตตาธรรม และแบ่งปันสิ่งของให้แก่เพื่อนๆ ตลอดจนรักษา กติกาของกลุ่มและสังคม ขณะเดียวกันก็มีเสรีภาพที่จะคิดสร้างสรรค์และ แสดงออกในขอบเขตของสังคมอารยะ นัยหนึ่งดังที่กล่าวมาแล้ว มีวินัย ในความประพฤติ แต่มีเสรีภาพในความคิดเห็นและการดำเนินชีวิต ซึ่งไม่ขัด ต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมประชาธิปไตย

ฉะนั้นการส่งเสริมให้เด็กแสวงหาความรู้ตามความอยากรู้อย่างเห็น ของเข้าจึงเป็นอุดมการณ์ของระบบการศึกษา การส่งเสริมให้เด็กได้อ่าน หนังสือทุกๆ ประเภทที่เหมาะสมกับวัยของเข้าจึงเป็นสิ่งสำคัญ

2. มิติของการสร้างแรงบันดาลใจ

การหล่อหลอมอุปนิสัย จะเกิดผลสัมฤทธิ์ได้ต้องอาศัยแรงกระตุ้น และแรงบันดาลใจ ยุทธศาสตร์หลักก็คือ การส่งเสริมกิจกรรมภาคปฏิบัติ เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงความสามารถ ตลอดจนส่งเสริมกิจกรรมการ อ่านหนังสือนอกเวลา จะต้องคำนึงถึงคุณค่าของหนังสือที่จะมีต่อการหล่อหลอม ความประพฤติและความคิดที่ดีงามและสร้างสรรค์ เช่น หนังสือนิทาน อีสป ซึ่งແທบทุกประเภทในโลกจะมีหนังสือเล่มนี้ ในระดับโรงเรียนประถม ศึกษา หนังสือเทพนิยายที่ปลูกฝังทัศนคติที่ดีมีจริยธรรม หรือหนังสือประเภท การผจญภัยเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เช่น โร宾สัน ครูโซ่ เก้ามหาสมบัติ นิทานที่マーค ทเวน (Mark Twain) แต่งสำหรับเด็กอเมริกัน เช่น เรื่องทอม ซอเยอร์ (Tom Sawyer) รามเกียรตี (สำหรับเด็ก) มหาชนก (ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงพระราชนิพนธ์) กามนิต - วาสีภูมิ และ กองทัพธรรม สำหรับเด็กวัยรุ่นและนวนิยายของดอกไม้สุด และของเสนีย์ เสาพงศ์ เช่น ความรักของวัลยา ปีศาจ และคนดีศรีอยุธยา เป็นต้น

3. มิติประการที่สาม ในการสร้างมโนธรรมสำนึก ต้องคำนึงถึงมิติทางปัญญาและการใช้เหตุผล

ในการสร้างมโนธรรมสำนึก หรือจิตสำนึก หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วเดีนั้น นอกจาก การวางแผนการอุบการดำเนินชีวิตและการสร้างแรงบันดาลใจ ให้อยากกระทำความดีแล้ว ซึ่งก็ต้องพึงกระบวนการทางปัญญา กระบวนการของเหตุผล พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์จึงต้องเพียรพยายามชี้แจงให้เด็กได้รับทราบ และตระหนักว่าทำไม่เจิงต้องประพฤติตนให้เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว และเอาแต่ใจตนเอง ทำไมต้องซื่อตรง ซื่อสัตย์ ทำไมจึงต้องไม่มาสัตว์ลักษทรัพย์ มีเหตุผลอย่างไร ตามหลักทำดีได้ดี ทำช้าได้ช้า หรืออยากรู้ผู้อื่นทำกับเราย่างไร ก็จะทำอย่างนั้นแก่เขา สุภาษิตอังกฤษจึงมี เช่น “Honesty is the best policy” “การยึดแนวทางของความซื่อสัตย์เป็นนโยบายที่ดีที่สุด” คุณครูและพ่อแม่ ผู้ปกครองต้องชี้แจงแสดงเหตุผลและยกตัวอย่างให้กุลบุตร กุลธิดา ได้เข้าใจเหตุผลของการประพฤติดี ประพฤติชอบ เช่น ศีลห้า ไม่ดื่มของมึนเมา ไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น

สามมิติหลักของวัฒนธรรมการเมือง

การสร้างอุปนิสัยเป็นส่วนสำคัญของการสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมประชาธิปไตยนั้น ก็ประกอบด้วย 3 มิติ มิติทางด้านปัญญา ความนึกคิด ความรู้ ความเข้าใจ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการปกครองและระบบประชาธิปไตย มิติที่ 2 ก็คือเรื่องระบบคุณค่าและอุดมการณ์ทางการเมือง อุดมการณ์แห่งชาติ และมิติที่ 3 ก็คือ เรื่องการประพฤติ ปฏิบัติ เช่น การเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 มิตินี้จะต้องครบในการที่จะฝึกอบรมเยาวชนของเราให้มีความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย สำหรับการวางแผนพื้นฐานด้านอุดมการณ์ ระบบคุณค่า ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติ

ได้พูดมาเป็นส่วนหนึ่ง สำหรับเยาวชนตั้งแต่วัยอนุบาลจนถึงวัยรุ่นมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่สมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะสำหรับวัยรุ่น ในเรื่องของภาคปฏิบัติที่จะต้องมีกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนต่างๆ ตลอดจนระบบคุณค่าที่จะสัมพันธ์กับระบบการปกครองโดยตรง ซึ่งเรื่องระบบคุณค่า หรืออุดมการณ์เหล่านี้ เช่น เรื่องความเสียสละ ความมีจิตสาธารณะ ความกล้าหาญทางด้านการเมือง ซึ่งได้กล่าวไว้พอสมควรแล้วในบทที่ 2 ในตอนต้นนั้น ก็เป็นส่วนสำคัญที่ต้องนำมาสอน อีกครั้งหนึ่งในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย ส่วนมิติด้านความรู้ ด้านปัญญา ความนึกคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง อันนี้เป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ในระดับมัธยม โดยเฉพาะมัธยมต้นและมัธยมปลาย มัธยมต้นก็ในระดับมัธยมที่ 3 และมัธยมปลายก็ประมาณมัธยมปีที่ 4 ปีที่ 5 ฉะนั้นต้องนำเอกสารนี้เป็นตัวชี้เป้า หรือแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทางการเมืองที่มีความสำคัญต่อระบบของชาธิปไตยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างของการเมืองในระบบนี้เข้ามาสอน ตลอดจนจุดอ่อนจุดแข็งของระบบการเมืองระบบต่างๆ โดยเฉพาะระบบประชาธิปไตยซึ่งต้องการการวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ที่ต้องกล่าวเพิ่มเติมก็คือว่าในการสอนภาคความรู้โดยตรงให้แก่วัยรุ่นดังที่สอนกันอยู่ในวิชาพลเมืองและศีลธรรมนั้น อาจจะเป็นการสอนที่ค่อนข้างจะแห้งแล้ง และอาจจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร โดยเฉพาะชื่อหน้าที่ พลเมืองและศีลธรรม ก็เป็นชื่อที่ไม่ค่อยดึงดูดความสนใจนัก เพราะคำว่าหน้าที่ ซึ่งความจริงควรจะเป็นสิ่งที่ประเสริฐแต่่ว่าตามประสบการณ์ของนักเรียนตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาดูเหมือนเป็นสิ่งที่น่าเบื่อตลอดจนเรื่องหลักการประชาธิปไตยที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญก็เป็นสิ่งที่สอนกันเหมือนกับให้ห่องจำเสียมากกว่าเป็นความเข้าใจ ซึ่งแน่นอนอยู่แล้ว

ที่ครุคงพยากรณ์สอนให้เกิดความเข้าใจ แต่ในที่สุดก็นำไปสู่การท่องจำ และนำเอาไปตอบตามตำรา อันที่จริงแล้วควรจะปรับวิชาเหล่านี้ให้เป็นวิชาที่น่าสนใจยิ่งกว่านี้ เช่น เป็นวิชาวัฒนธรรมเมือง หรือเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองตามแนวทางของประชาธิปไตย เป็นต้น หรือการสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม การกำหนดชื่อเหล่านี้ ก็อาจจะมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการปรับวิธีการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จะได้ให้ความสำคัญกับมิติวัฒนธรรมการเมือง มิติทางด้านความนึกคิด ความเข้าใจ และทัศนคติ อุดมการณ์ และภาคปฏิบัติ การมีส่วนร่วมต่างๆ นอกจากนั้นการสอนวิชาเหล่านี้ อย่างที่กล่าวไว้แล้วว่า การสร้างความเป็นพลเมืองนั้นเกี่ยวข้องกับหลายวิชา ตลอดจนเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตในโรงเรียน ในสถานศึกษา ฉะนั้นทุกวิชาจะเกี่ยวข้องกับ หัวนั้น โดยเฉพาะวิชาภาษาไทย ซึ่งภาษาไทยนั้นก็จะต้องสอนในเรื่องของการให้เหตุผล การเขียนเรียงความที่แสดงความคิดเห็นที่มีตรรกะ ตลอดจน ประเด็นต่างๆ ที่เป็นที่สนใจของสังคมในแต่ละยุคสมัย วิชาภาษาไทยเป็น วิชาที่จะตอกย้ำในเรื่องความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ ความคิดต่างๆ ตลอดจนวรรณคดี ซึ่งมีต่างๆ นานา ซึ่งถ้าหากเป็นวรรณคดี ของฝรั่ง ซึ่งมีรายละเอียดมากจะสอนวรรณคดีของเช็กสเปียร์บางส่วน ซึ่งก็มี ความแตกต่างจากการวรรณคดีไทย ในแต่ที่วรรณคดีฝรั่งนั้น จะมีองค์ประกอบ ของความคิดทางการเมืองเข้ามาแทรก และซึ่งให้เห็นถึงจุดอ่อน จุดแข็ง คุณค่า ของแนวคิดทางการเมืองอย่างไร เช่น เรื่องที่เช็กสเปียร์ได้แต่งไว้ไม่ว่าจะเป็น เรื่องเกี่ยวข้องกับพระเจ้าเคนริที่ 4 หรือแม็คเมธ และแฮมเลท หรือจูเลียต ชีซาร์ ดังนี้ โรงเรียนของประเทศอังกฤษหรือประเทศในสหรัฐอเมริกันก็มัก จะนำวรรณคดีเหล่านี้มาสอนให้นักเรียนของเขากลับตระหนักรถึงเรื่องของ ประเด็นปัญหาของการเมืองและจริยธรรม แต่ของไทยเรา นั้น วรรณคดี

เราอาจจะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับเรื่องของการเมือง มักจะมุ่งตรงไปเรื่องของ สุนทรียภาพหรือเรื่องของความเป็นมนุษย์ ความรัก ความเกลียดชัง ประเต็น ต่างๆ ในสังคม ยกเว้นเรื่องของการเมือง ซึ่งคงจะต้องขยายความ หรือ ขอบเขตของการอ่านวรรณคดีของเราให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมไปถึงเรื่องของ วรรณคดีในต่างประเทศที่มีข้อคิดที่ดีทางการเมือง ฉะนั้นการเรียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จึงมีความความสำคัญในแง่การสร้างจิตสำนึก หรือ อุดมการณ์ทางการเมือง ตลอดจนวิชาอื่นๆ ที่สำคัญคือ วิชาประวัติศาสตร์ วิชาศาสนา และวิชาสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

สำหรับวัฒนธรรมพลเมืองนั้น อันที่จริงค่อนเข็ปต์พื้นฐานของ การเมืองมีมากมาย เท่าที่กล่าวไว้ในบทที่ 2-3-4-5 นั้นก็เป็นตัวอย่าง ฉะนั้น สำหรับเด็กมัธยมของเรา โดยเฉพาะมัธยมต้นนั้นก็อาจจะต้องพยายามซักกันนำ เอาค่อนเข็ปต์หรือความคิดพื้นฐานง่ายๆ แต่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือ เป็นพื้นฐานทางการเมืองให้นักเรียนได้อภิปรายซักถาม โต้แย้งกัน เช่น เรื่องของค่อนเข็ปต์ หรือ แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ตลอดจนเรื่องของการมี ระเบียบวินัย ให้นักศึกษาได้โต้แย้งกันว่าอะไรคือสิ่งที่จำเป็น อะไรคือขอบเขต ความหมายของแนวคิดเหล่านี้ รวมทั้งเรื่องของ อำนาจและการใช้อำนาจ ที่ถูกต้องท่านของคลองธรรม และการใช้อำนาจที่เรียกว่า Legitimacy อำนาจที่ชอบธรรม อำนาจตามหลักของกฎหมาย อำนาจที่ได้รับการยอมรับ แตกต่างจากอำนาจดิบ อำนาจเสื่อนอย่างไร เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะว่าจะ ทำให้เด็กเข้าใจพื้นฐานของระบบนิติรัฐ หรือการปกครองโดยกฎหมาย ฉะนั้น การสอนรัฐธรรมนูญจึงต้องเริ่มด้วยค่อนเข็ปต์พื้นฐานเหล่านี้ ตลอดจนขยาย ความไปถึงเรื่องความสำคัญ จุดอ่อน จุดแข็งของเสรีภาพ และเกี่ยวข้องกับ เรื่องของจริยธรรมและศาสนา ตั้งคํากรล่าวที่ว่า ยิ่งประเทศมีเสรีภาพหรือ เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งจำเป็นจะต้องมีศาสนามากขึ้นเท่านั้น

เป็นคำกล่าวของนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ 19 ที่เขียนเกี่ยวกับประเทศอเมริกา ซึ่ว่า托马斯·杰斐逊 เป็นนักประวัติศาสตร์ ผู้ร่วมก่อตั้ง Democacy in America ของท่าน กล่าวเป็นหนังสือที่มหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ ต้องมอบให้นักศึกษาได้ไปอ่าน

สำหรับชาวพุทธหรือไทยมุสลิมที่อยู่ในประเทศไทยนั้นสามารถที่จะเน้นประเด็นสำคัญของศาสนาพุทธที่สร้างสันติภาพในสังคมของอาณาจักรสยามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาททางศาสนาพุทธที่เชื่อมโยงให้คนไทยอยู่ด้วยกันอย่างสันติ และมีความเป็นปึกแผ่น มีความภูมิใจในวัฒนธรรมของชาวพุทธ บรรยักษณ์และอารมณ์ของศาสนาพุทธที่เน้นเรื่องของสันติภาพตลอดจนเปิดแนวทัศนคติที่เปิดกว้าง ไม่มีบทบาทที่จะก้าวร้าว หรือกระทำการทั้งกันกับศาสนาอื่นๆ เคราะห์ต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นแนวทางของวิทยาศาสตร์นั้น ทำให้สังคมชาวพุทธนั้นเป็นสังคมที่เป็นแกนหลักสำคัญ ทำให้สังคมไทยยังมีศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอิสลาม ที่เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ก็อยู่ด้วยความสงบในบรรยักษณ์ วัฒนธรรมชาวพุทธมาแต่โบราณ ตรงนี้คือจุดเด่นของสังคมไทย ซึ่งควรจะต้องให้นักศึกษาได้ทราบเป็นสำคัญ ว่าศาสนาพุทธมีบทบาทอย่างไร ที่ทำให้การปกครองประเทศไทยมีความแตกต่าง หรือมีวัฒนธรรมการเมืองที่ค่อนข้างแตกต่างจากศาสนาจากประเทศในยุโรป เราจึงสามารถแก้ไขปัญหา วิกฤติด้วยสันติวิธี ซึ่งสร้างความประหลาดใจแก่ชาวต่างประเทศได้ไม่น้อย โดยเฉพาะในวิกฤติที่พึ่งผ่านมาไม่กี่เดือนนี้ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่เกิดการรัฐประหาร และการหยุดยั้งสิ่งคุณภาพทางเมืองที่ทำท่าจะประทุขึ้น มาในไม่ช้า ถ้าหากไม่มีการยึดอำนาจของคนละนายทหาร นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นี่คือสิ่งมหัศจรรย์ซึ่งชาวต่างประเทศไม่เข้าใจ การยึดอำนาจ สำหรับคนไทยแล้วจึงมิใช่การล้มล้างประชาธิปไตย แต่ว่าคนไทย

ส่วนใหญ่หรือส่วนสำคัญนั้นถือว่าเป็นการหยุดยั้งระบบของการปกครองที่อาจจะเรียกว่าคุณธิปไตยหรือระบบของการปกครองที่ธุรกิจการเมืองที่นายทุนสามารถเป็นใหญ่ ฉะนั้นมิติของการสร้างปัญญา การสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองจึงมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับมารยมตันที่เราพยายามเอาก่อนเช็ปต์ พื้นฐานของการเมืองมาเริ่มต้นสอนก่อน จนกระทั่งถึง ม.ปลาย ก็อาจจะขยายความไปถึงเรื่องหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญ หลักสำคัญของการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางการเมือง หรือลักษณะ การเมืองต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ ทุกคนจึงได้นำเอาหลักของศาสนาพุทธมาเป็นส่วนสำคัญของแนวคิดทางการเมืองด้วย เช่นกัน สำหรับระดับอุดมศึกษานั้นได้พูดไว้อยู่แล้วตั้งแต่ในบทต่างๆ ในตอนต้น จึงไม่ขอกล่าวถึงในบทสุดท้ายนี้

ระบบคุณค่าและอุดมการณ์ทางการเมือง-มิติที่ 2

ประการต่อไปก็คือในการสร้างความเป็นพลเมืองในระบบ ประชาธิปไตย หรือธรรมาธิปไตย หรือประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิรัตน์ เราจำเป็นที่จะต้องเน้นมิติของระบบคุณค่า ระบบค่านิยม และอุดมการณ์ที่จะต้องต่อต้านระบบทุจริตคอร์รัปชัน ต่อต้านเรื่องการคดโกง หรือประพฤติปฏิบัติที่ทำลายทรัพย์สมบัติหรือประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ เช่นนโยบายประชาชนนิยม ซึ่งอาจจะดึงให้คนส่วนหนึ่งในชนบท หรือในเมืองเข้ามาเป็นคณะแนนเสียง แต่ในขณะเดียวกันนโยบายนั้นก็มีส่วนสำคัญที่จะทำลายผลประโยชน์ของคนทั่วประเทศ อย่างเช่นนโยบายเรื่องการจำนำข้าวที่ผ่านมา ด้วยการสูญเสียเงินจำนวนมหาศาล ฉะนั้นมิติทางลบของประชาธิปไตยแบบนี้จึงเป็นสิ่งที่เยาวชนควรตระหนักรู้มากยิ่งขึ้น ฉะนั้น การจะสอนเรื่องของคุณธรรมทางการเมืองจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมการเมืองที่เราจะต้องตอกย้ำในอนาคตต่อไป การนำหลักของ

ธรรมะมาใช้ในทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่จะทำได้อย่างไร หากความประพฤติของคน หรืออุดมการณ์ของคนไม่เปลี่ยนแปลง คนไทยยังคงเห็นแก่ตัว ยังคงติดอยู่กับระบบอุปถัมภ์ เห็นเงินเป็นใหญ่ การซื้อเสียงก็เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายขึ้น ก็อาจจำเป็นต้องมีทั้งกฎหมายมาบังคับใช้ ขณะเดียวกัน มนตร์ธรรมชำนาญก็เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถ้ามีมนตร์ธรรมชำนาญแล้ว แม้จะไม่มีกฎหมายก็สามารถที่จะป้องกันหรือบรรเทาบางปัญหาเหล่านี้ได้ ฉะนั้น จะสอนให้คนเป็นคนดีได้อย่างไรจึงเป็นเรื่องไม่ง่ายนัก ต้องมีกลวิธีมากมาย ทั้งบทบาทของบุคคลที่เป็นตัวอย่าง ที่เป็น Role Model ครูใหญ่ อาจารย์ประจำชั้น เพื่อนนักเรียน ตลอดจนบุคคลสำคัญในสังคมที่จะวางบทบาทให้เป็นตัวอย่างที่จะเป็น Role Model เป็นตัวอย่างของผู้กระทำความดี สังคมสรรเสริญ การเรียนชีวประวัติของคนเหล่านี้จึงมีความสำคัญมาก หรือ การที่เราพยายามรื้อฟื้นเพื่อให้นักศึกษาไปค้นคว้าชีวประวัติบุคคลสำคัญของโลก เช่น ประธานาริบดีลินคอล์น หรือ约瑟夫 วอชิงตัน หรือเซอร์วิลสตัน เชอร์ชิล บุคคลเหล่านี้อาจจะเป็นคนต่างประเทศแต่ก็มีบุคคลสำคัญของคนไทยที่เรารู้จะได้ให้ความสนใจเช่นกัน ตั้งแต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ หลายท่านในอดีตที่ผ่านมาก็ได้บำเพ็ญคุณงามความดีไว้มาก เช่น ท่านองคมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกฯ และ รัฐบุรุษ สมัยหนึ่งก็ได้ทำให้สังคมการเมืองของเรางพันวิกฤติเศรษฐกิจมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง และท่านอื่นๆ อีกหลายท่านที่รายกย่องว่าเป็นรัฐบุรุษ ฉะนั้น การสอนโดยตัวอย่าง หรือการสอนโดยผ่านหนังสือชีวประวัติ ตลอดจนนวนิยายต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาหลายครั้งในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นส่วนสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรมในอนาคต

การประพฤติปฏิบัติ-มิติที่ 3 ของวัฒนธรรมพลเมือง

และการสุดท้ายสำหรับเยาวชนก็คือเรื่องการประพฤติปฏิบัติ

คือสิ่งที่ครูบาอาจารย์จำเป็นต้องวางแผนรอบให้แน่ชัด อธิบายเหตุผลว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เช่น การส่งการบ้านตามเวลา ความขยันหมั่นเพียร การเคร่งครัดต่อการสอดมอนต์ ตลอดจนเรื่องของการมีวินัยตนเอง และ การไม่เบียดเบี้ยนผู้อื่น การหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพย์สินของส่วนรวม ตลอดจนเรื่องการลักขโมย เหล่านี้เป็นแนวประพฤติปฏิบัติที่ต้องเคร่งครัด และในชุมชนก็คือต้องสอนในเรื่องของการมีวินัยในการเข้าแ脱 ใน การเข้า คิว เพื่อเคารพสิทธิของผู้อื่นตามลำดับ การขับรถยนต์และจักรยานนั้นก็ต้อง มีวินัยเช่นกัน การอุบค่ายลูกเสือก็จะได้ฝึกเรื่องของการเป็นผู้นำและผู้ตาม ที่ดี การทำงานร่วมกัน การคิดร่วมกัน ผลประโยชน์ของส่วนรวมคืออย่างไร ต้องนึกกิจกรรมร่วม เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานร่วมกันของ นักศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่บ่อย เพื่อให้นักศึกษาของเรานั้นได้ทำงาน ร่วมกัน และฝึกความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การอุบค่ายเพื่อไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนก็เป็นส่วนสำคัญอีกเช่นกัน ในการที่จะฝึกให้นักศึกษา ได้เข้าใจปัญหาของชุมชน ปัญหาของสังคมต่างๆ ตลอดจนเข้าใจตนเอง เข้าใจสมาชิกของกลุ่ม ความรู้เรื่องเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์นี้มีความสำคัญมากมากเท่าๆ กับความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ต่างๆ ทั้งหมดทั้งปวง ที่กล่าวมานี้ก็คือ ประเด็นของการที่จะนำเอาวัฒธรรมการเมืองเข้ามาสู่ สถานศึกษาในระดับประเทศและมัธยมศึกษา ตลอดจนอุดมศึกษา ซึ่งได้กล่าว ไว้แล้วในบทก่อนๆ

ทั้งหมดทั้งปวงนี้เป็นเรื่องที่เรียกว่า เพเดดากอจี (Pedagogy) หรือ ศาสตร์การสอนเด็กในวัยเรียน แต่หากว่างแผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา ไว้เพียงเท่านี้ ก็จะไม่ประสบผลสำเร็จจำเป็นจะต้องมียุทธศาสตร์การจัดการ ศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ ที่เรียกว่า แอนดรากอจี (Andragogy) จึงจะ pragmatism สำเร็จ จะขอกล่าวถึงเรื่องนี้ในบทต่อไป

บทที่ 10

การสร้างประชาธิปไตยส่ายตรงระดับหมู่บ้าน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วการจัดการศึกษาให้แก่เด็กวัยอนุบาล หรือวัยรุ่นนั้น ศัพท์ทางศึกษาศาสตร์เรียกว่า เพ็ดดากอจี (Pedagogy) ซึ่งหมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยรุ่น รวมทั้งอนุบาลศึกษา ซึ่งเด็กวัยรุ่น และเด็กระดับอนุบาลนั้นกิจกรรมการเรียนรู้นั้นมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ ตลอดจนในการสอนแนวคิดต่างๆ หรือหลักการต่างๆ ที่จะง่ายถึงยาก ต้องมีขั้นตอนเรียงลำดับไปตามหลักทฤษฎี เช่น จะสอนคณิตศาสตร์จะต้องเริ่มตั้งแต่แนวคิดเรื่องตัวเลขบวก ลบ คูณ หาร เป็นระดับไปขึ้นไป แต่สำหรับการจัดการศึกษาระดับผู้ใหญ่นั้น ศึกษาศาสตร์เรียกว่า แอนดรากอจี (Andragogy) ซึ่งเป็นหลักการศึกษาที่ถือว่าผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากมาย แล้ว ได้บรรลุนิติภาวะหรือบรรลุความเป็นผู้ใหญ่แล้ว การที่จะสอนผู้ใหญ่ ตามกระบวนการสอนเด็กไม่น่าจะถูกต้องมากนัก การสอนผู้ใหญ่ตามหลัก Andragogy จึงเป็นการสอนที่สอนต่อยอดจากภาคปฏิบัติ หมายความว่า ในการปฏิบัติงานของผู้ใหญ่นั้นไม่ว่าจะมีอาชีพค้าขาย หรือทำไร่โภนา ทำการเกษตร อุตสาหกรรม หรือช่างต่างๆ เมื่อมีการปฏิบัติการแล้ว เกิดปัญหาขึ้น ต้องเรียนรู้หรือมีการสอนให้ผู้ใหญ่เหล่านั้นสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภาคปฏิบัติ เพื่อที่จะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ ฉะนั้นแรงจูงใจของการเรียนของผู้ใหญ่นั้นจึงเกิดจากความมุ่งหวังที่จะประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ของชีวิต เป็นเรื่องของการปฏิบัติจริง ไม่ใช่เป็นเรื่องของการเรียนหนังสือ

แต่เน้นภาคปฏิบัติ วิธีการหรือกระบวนการจึงต้องแตกต่างจากการสอนของเด็กในวัยอนุบาลและวัยรุ่นดังที่กล่าวมาแล้ว

สำหรับการที่จะพัฒนาสังคมไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลน้านนี้ โดยหลักการก็ถือว่าการให้การศึกษา เช่น การอบรมศึกษาแก่เด็กในวัยอนุบาลและวัยเรียน จะกระทั่งถึงอายุ 20 ถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการสร้างอนาคตอันยาวไกล ดังที่กล่าวว่าเด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า และหากที่คิดจะลงทุนในการพัฒนาประเทศก็ต้องลงทุนในการสร้างเด็กในวันนี้เพื่อที่อีก 20 ปีข้างหน้าสังคมจะได้เปลี่ยนแปลง แต่ว่าปัญหาที่ทำให้เกิดวิกฤติในวันนี้ ผู้ใหญ่ทั้งนั้นที่จะมีบทบาทสำคัญในการแก้ไข ฉะนั้นการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ในวันนี้จึงมีความสำคัญ จะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่รวดเร็วและทันการณ์ จึงจำเป็นต้องมีบุคลาศาสตร์ของการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งหมายความว่า ผู้ปกครองประเทศหรือนักการเมืองตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง นักวิชาการต่างๆ ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้ใหญ่มากเท่าๆ กับการศึกษาสำหรับเด็ก แต่ว่าในปัจจุบันเราอาจจะให้ความสนใจกับประเด็นนี้ไม่มากเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการก็เคยมีกรมการศึกษาผู้ใหญ่ หรือที่เรียกว่ากรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นกรมหลักของการดำเนินงานเรื่องนี้อยู่แล้ว แต่ต่อมาภายหลัง 10 ปีมานี้ก็ได้มีการลดระดับฐานะของกรมการศึกษานอกโรงเรียนให้เป็นเพียงส่วนระดับที่ต่ำกว่ากรม มาเป็นเพียงส่วนราชการในสำนักปลัด ซึ่งคิดว่า่น่าจะเป็นการสูญเสียหรือเป็นการเข้าใจшибดิบบางประการในบทบาทที่สำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ เราต้องไม่ลืมว่า ระบบคุณค่า ค่านิยม หรือความประพฤติของเด็กทุกวันนี้ส่วนหนึ่งก็มาจากการประพฤติปฏิบัติของผู้ใหญ่ หรือแนวการอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ถ้าหากหัวหน้าครอบครัว ผู้หลักผู้ใหญ่เป็นแรงสำคัญในการที่อบรมสั่งสอนเยาวชน

ตั้งแต่คลอดจากครรภ์ของมารดาจนกระทั่งเติบใหญ่ ก็คิดว่าปัญหาเรื่องของความประพฤติของเด็กก็คงไม่มากเหมือนปัจจุบัน ฉะนั้นการศึกษาผู้ใหญ่จึงมีขอบเขตกว้างขวาง และผู้ใหญ่ต้องเป็นรองนำ มีความสำคัญอันดับหนึ่งในการที่จะนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดในสังคม และการเมืองในปัจจุบัน กระ功劳ของศึกษาการ โดยผ่าน กศน. หรือที่เดิมเรียกว่า กรมการศึกษา ก่อตั้งเรียนนั้นมีความสำคัญมาก กระ功劳วัฒนธรรม และสื่อสารมวลชน กระ功劳การท่องเที่ยวและกีฬา ตลอดจนกระ功劳การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระ功劳มหาดไทย กระ功劳เหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งสิ้น แม้ว่ากิจกรรมของแต่ละกรมอาจจะเกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว แต่ว่ามีนัยยะของเรื่องวัฒนธรรมอยู่ด้วยเสมอ

ขอเน้นไปที่กระ功劳วัฒนธรรมและกระ武功ศึกษา โดยเฉพาะหน่วยงานที่เรียกว่า กศน. หรือกรมการศึกษาผู้ใหญ่ ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาผู้ใหญ่นั้นเน้นในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ ในสมัยสองครั้ง คือ ครั้งที่สอง นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นคือท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ให้ความสำคัญในการที่จะรณรงค์ให้ผู้ใหญ่ได้อ่านออกเขียนได้ตามแนวทางของชาติ แต่ในครั้งที่สอง คือ ครั้งที่สาม คือ จันทร์ ที่ได้เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมานั้น แนวความคิดเรื่องการอ่านออกเขียนได้ก็ได้มีการปรับให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น แทนที่จะเรียกว่าอ่านออกเขียนได้ธรรมดា ก็เรียกว่า การอ่านออกเขียนได้แบบเบ็ดเสร็จ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Functional literacy หรือการอ่านออกเขียนได้โดยสอดแทรกไปกับปัญหาของชีวิต ปัญหาของการทำมาหากิน เช่น การสร้างทักษะในวิชาชีพต่างๆ

ตลอดจนเรื่องของการแก้ไขปัญหาด้านเกษตร ปัญหาสุขภาพอนามัย ฉะนั้น การสอนอ่านออกเขียนได้จึงสอดแทรกอยู่ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาของชีวิตของชาวนาหรือชาวชนบทดังที่กล่าวมาแล้ว โปรแกรมเรื่อง Functional literacy หรือการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจึงมีความสำคัญ และมีการรณรงค์พยายามที่จะยกระดับการศึกษาผู้ใหญ่ต่อมามาให้เทียบเท่ากับการศึกษาในระบบ เช่น เทียบกับประถม 4 ประถม 6 หรือมัธยมต้น มัธยมปลาย การเทียบโอนเกรดการศึกษาและตลอดจนการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ต่อนกลางคืนที่เปิดสอนให้แก่ผู้ใหญ่ที่พลาดโอกาสที่ไปเรียนในระดับโรงเรียน ก็ถือเป็นโปรแกรมที่ประชาชนให้ความสนใจมาก และยังเป็นโปรแกรมที่สำคัญอยู่

ต่อมายได้เกิดยุทธศาสตร์ของการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีหลายรูปแบบและเจริญเติบโต กลายเป็นกิจกรรมที่พูดกันมากในสมัยที่ท่านพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ได้เน้นโครงการพัฒนาชนบท ให้ความสำคัญในเรื่องการแก้ไขปัญหาความยากจน ความอดอยางหิวโหย การเจ็บไข้ได้ป่วย และการไม่รู้หนังสือเป็นหลัก ขณะเดียวกันทางกรมการศึกษากองโรงเรียน โดยเฉพาะผู้เขียนนี้ซึ่งมีบทบาทอยู่ในสมัยนั้นในช่วงหนึ่งก็ได้ริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการที่จะพัฒนาความเป็นผู้นำของชาวบ้าน เพื่อที่จะสร้างศักยภาพของการพึ่งตนเองของชาวบ้านให้มากยิ่งขึ้น โดยปกติการพัฒนาชนบทนั้น รัฐบาลหรือองค์กรของรัฐบาลจะเป็นฝ่ายที่ไปบอกให้ชาวบ้านดำเนินการต่างๆ รัฐบาลเป็นตัวตั้ง ไม่ว่าจะเป็นโครงการชุดบ่อหน้า หรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดก็ตาม ราชการจะเป็นตัวตั้งสำคัญ แต่ว่า ในโครงการพัฒนาผู้นำในระดับหมู่บ้านของเรา ในสมัยนั้น ในช่วงปี 2530 ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน

เช่น กลุ่มสุขภาพอนามัย กลุ่มพัฒนาการเกษตร กลุ่มการพัฒนาการศึกษา กลุ่มต่างๆ โดยให้ชาวบ้านเลือกกันเองว่าใครจะเป็นผู้นำ ใครจะเป็นประธาน ในที่ประชุม ใครจะเป็นเลขานุ บทบาทของเราก็คือให้การชี้แนะว่าบทบาท ของประธานของที่ประชุมควรจะเป็นอย่างไร การรวมกลุ่มแบบเป็นชุมชน มี วัตถุประสงค์อย่างไร และควรดำเนินการอย่างไร ฝึกให้ชาวบ้านได้รู้จักทำ หน้าที่เก็บสถิติต่างๆ ศึกษาปัญหาต่างๆ และทำหน้าที่เลขานุ ของชุมชน หรือ เลขานุ ของกรรมการ เพราะฉะนั้นการสร้างให้เกิดชุมชนต่างๆ เหล่านี้ ถ้าดำเนินงานต่อๆ ไปหลายปี ก็อาจทำให้เกิดความเข้มแข็งของการเป็นผู้นำ หรือการรู้ศักยภาพของความเป็นผู้นำของชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น แต่ก็ น่าเสียดายที่โครงการนี้ไม่ได้ดำเนินการต่อไป ฉะนั้นบทเรียนสำคัญก็คือว่า ในการที่สร้างศักยภาพของชุมชนนั้นควรจะต้องเริ่มจากการจัดตั้งชุมชนต่างๆ เหล่านี้ให้ชาวบ้านได้ดูแลกันเอง ให้แก่ไขปัญหาของเขาวง โดยที่ส่วนราชการ จะเข้าไปเป็นตัวเสริมหรือเป็นตัวหนุนหรือให้ความรู้เฉพาะทาง เมื่อเกิด ปัญหานี้ที่ต้องการความรู้เฉพาะทางนั้น คือเราจะไม่เป็นผู้กำหนด จะให้ ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของเขา

นอกจากนั้นแล้ว ถ้าหากสิ่งเหล่านี้ไม่เกิดขึ้นก็อาจจะต้องมีอีก ยุทธศาสตร์หนึ่งก็คือส่งเสริมให้เกิดสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งที่พວກเรชาวด กศน. เมื่อได้ไปศึกษาการพัฒนา ประชาธิปไตยของประเทศไทยมั่นคงวันตก หลังสังคมโลกที่สองแล้ว ก็ทราบว่าสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ของเยอรมันนี้เป็นหลักสำคัญของการ พัฒนาประชาธิปไตย สมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ของเยอรมันนี้เกิดจาก รากหญ้า ไม่ใช่เป็นสมาคมที่กระทรวง ทบวง กรม ตั้งลงไป แต่ว่าเกิดจาก การที่ประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ รวมตัวจัดตั้งสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ ส่วนราชการเพียงส่งเสริมด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญไปชี้แนะหรือให้ความรู้ต่างๆ

สมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ที่เป็นหลักสำคัญของการรณรงค์เรื่องของประชาธิปไตยให้แก่หมู่บ้านต่างๆ สังคมไทยก็ควรจะเรียนรู้จากสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ของเยอรมันในอดีตที่ผ่านมาว่าดำเนินการอย่างไร ฉะนั้นถ้าหากว่าในหมู่บ้านอยู่ในกระบวนการของการพัฒนาการปกครองตนเองและมีสภาราษฎร์แบบต่างๆ เหล่านี้ มีการเลือกตั้งสภาราษฎร์ และเราต้องการที่จะให้ประชาชนของเรานั้นเป็นนักประชาธิปไตยที่ชาญฉลาด รู้ว่าผลประโยชน์ของเขาก็จะเป็นอย่างไร มิติขององค์ความรู้ก็จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวชนบทได้วินิจฉัยได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาพื้นที่ชุมชน หรือการพัฒนาการเกษตร คงจะไม่ลงมạngายกับโครงการประชาชนนิยมบางอย่าง เช่น โครงการรับจำนำข้าว ซึ่งเป็นความคิดที่ผิด ค้านต่อหลักของการตลาด เกษตรกรรมมีความรู้ที่ดีเที่ยมเท่ากับคนเมือง ไม่ลงกลอุบายนของนักการเมืองที่มีความโลภเป็นหลัก การเมืองของเราก็คงพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้น สมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ จะเป็นคำตอบที่สำคัญที่รัฐบาลยุคของ คสช. ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หากได้เกิดขึ้นหรือขยายพื้นที่ไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะทางภาคอีสานและภาคเหนือคิดว่าในการเลือกตั้งครั้งต่อไปจะเกิดความแตกต่างเกิดขึ้น การซื้อสิทธิ์ขายเสียงคงจะน้อยลงไปเมื่อเรามีสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของกระทรวงศึกษาการ คือกระทรวงศึกษาการเป็นผู้ที่เริ่มให้เกิดโครงการเหล่านี้ในชนบทต่างๆ ในขั้นต่อไปก็อาจจะถึงเวลาที่จะมี สภาราษฎร์ โดยที่ชาวบ้านเลือกที่จะ จัดตั้งสภาราษฎร์ ของเขาราษฎร์ ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีกฎหมายมารองรับ หรือให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งประเทศไทย ซึ่งจะเกิดประเด็นในเรื่องกฎหมายต่างๆ หยุดหย่อนทำให้การดำเนินงานไม่คล่องตัวเท่าที่ควร ดังนั้น สภาราษฎร์ ที่มีการพูดถึงทางสื่อสารมวลชนก็เป็นสิ่งที่จะต้องเป็นเป้าหมายสำคัญแต่ก่อนถึงสภาราษฎร์ อันนั้นในความคิดของผู้เขียนก็คือว่าควรจะมีสมาคม

การศึกษาผู้ใหญ่เป็นตัวนำ เพื่อว่า การเมืองจะได้มีการศึกษาเป็นตัวนำมากกว่าเรื่องของความโลก หรือวัตถุธรรม หรือเรื่องเงินเป็นตัวนำ หากการศึกษาเป็นตัวนำแล้ว ในที่สุดภาคการเมืองก็จะดำเนินไปตามครรลองที่ควรจะเป็น โครงการเหล่านี้เป็นเรื่องของการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งสิ้น

ฉะนั้นแนวทางของ Andragogy ที่เสนอในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นแนวทางที่จะยึดศาสตร์ของการพัฒนาผู้ใหญ่โดยผ่านการจัดตั้งสมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ และต่อไปโดยสภาพหมู่บ้านในชนบทต่างๆ เพื่อเป็นองค์กรของการเรียนรู้ที่สำคัญ ดังที่ ragazzi เดิมที่ทราบกันอยู่แล้วว่าประชาธิปไตยต้องเริ่มที่ราษฎร์ แล้วจะต้องให้ชาวบ้านหรือประชาชนธรรมดากลายเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง จะต้องไม่กำหนดสิ่งที่ส่วนกลางหยิบยื่นให้ และควรจะเปิดทางให้เป็นเส้นทางของแต่ละหมู่บ้านที่จะสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ด้วยความเห็นชอบของความคิดเห็นส่วนใหญ่ของชาวบ้าน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่าอะไรไม่ควร เมื่อทำไปแล้วผิดพลาดก็สามารถเปลี่ยนได้ ปรับเปลี่ยนได้อยู่เสมอ ไม่ยึดโยงกับกฎหมายที่ค่อนข้างจะคับแคบหรือค่อนข้างที่จะเปลี่ยนได้ยาก และบางครั้งอาจจะไม่เหมาะสม โครงสร้างแบบหนึ่งก็อาจจะไม่เหมาะสมกับทุกๆ สถานที่เสมอไป ฉะนั้นหลักสำคัญของการรณรงค์ให้เกิดการศึกษาผู้ใหญ่ตรงนี้จะเป็นแกนหลักอยู่ที่ต้องให้เกิด สมาคมการศึกษาผู้ใหญ่ และ สภาพหมู่บ้านเกิดขึ้นให้ได้ในอนาคต และองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งตรงนี้ที่รัฐบาลจะทำได้ก็คือเรื่องของการสร้างองค์ความรู้หรือสร้างพลังให้เกิดความเข้มแข็งในเรื่องความรู้ เช่น ที่ อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่ง กศน. ได้สร้างมาเป็นระยะเวลา 30-40 ปีมาแล้ว ก็ควรจะต้องเตรียมการเรื่อง ห้องสมุดประจำตำบลให้เกิดขึ้นให้ได้ ขณะเดียวกันเรื่องรายการ วิทยุของชุมชนก็จะมีบทบาทสำคัญมาก เพราะการสื่อสารทางวิทยุและทางโทรทัศน์ รวดเร็วทันใจ สามารถเข้าถึงชาวบ้านได้รวดเร็วเพียงพัง

วิทยุ ฉะนั้น จำเป็นที่รัฐบาลต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับโปรแกรมของวิทยุต่างๆ เพื่อสอดส่องดูว่ารายการเหล่านี้เป็นการพัฒนาชาวบ้านไปในทิศทางที่ถูกที่ควร สอดคล้องกับศีลธรรมอันดี และการพัฒนาประเทศโดยองค์รวมมากกว่าจะเป็นการบ่นthonสังคมหรือซักนำสังคมให้ไปทางที่ผิด เรื่องของการเรียนรู้ของประชาชนผ่านวิทยุ จึงมีความสำคัญมาก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ที่รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญ ตลอดจนโทรทัศน์แห่งชาติที่มีบทบาทต่างๆ ก็ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างบทบาทครบที่นำเสนอความความดีมาเป็นแนวทางหลักของการสร้างตัวอย่าง ของพระเอกนางเอกที่จะมีอิทธิพลต่อผู้ดูทั่วประเทศ โดยเฉพาะการสร้างบทบาทครหรือบทบาทวิทยุที่เป็นชีรีย์ ที่ปรากฏเป็นรายการประจำวัน วันละครรึซึ่งซ้ำโมงเป็นต้น หรือสัปดาห์ละ 4-5 ครั้ง ก็อาจจะเป็นสิ่งสำคัญ

ผู้เขียนเคยติดตามบทบาทที่เป็นชีรีย์ ที่เรียกว่าโรงน้ำชาหรือโรงเตี๊ยมจากสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ซึ่งบทบาทที่ชื่อว่าโรงน้ำชาหนึ่น ถือว่าเป็นตัวอย่างของการสร้างละครที่เอาชีวิตของชาวบ้านมาตีแผ่ปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคนซื้อสัตย์สุจริต คนที่อยู่ในศีลธรรมอันดี ซึ่งเป็นเจ้าของร้านน้ำชา หรือบุคคลอื่นๆ ที่ประพฤติชั่ว ประพฤติฉ้อฉล ตลอดจนระบบราชการที่เอาเปรียบกดซี่ประเทศจีนในสมัยก่อนการปฏิวัติ 1911 ซึ่งตอนนั้นเข้าใจว่าทำไม่เกิดการปฏิวัติในประเทศไทยในสมัยนั้น ก็เช่นกันในสังคมไทยเราก็อาจจะมีวิทยุหรือโทรทัศน์ที่มีชุดละครประจำวันดังกล่าวที่เพื่อสอดแทรกปัญหาของชาวนา ชีวิตของคนที่อยู่ในสลัม หรือการแก้ไขปัญหาของชาวนาหรือชาวสวน รัฐบาลมีบทบาทอย่างไร ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนของรัฐบาลกับคนในชนบทเหล่านี้ สร้างตัวละครที่มีทั้งพระเอกที่ขยันขันแข็ง ทำแต่ความดี กล้าหาญ กับผู้ร้ายที่อาจจะเอารัดเอาเปรียบ สร้าง

ผลกระทบให้เหมือนจริง แต่ว่าปรับให้องค์ประกอบของอุดมการณ์เป็นส่วนสำคัญของบทละครซึ่งไม่ควรจบเพียงใน 1-2 อาทิตย์ แต่ว่าให้ทำตลอดไปเป็นชุดอาจจะชุดละครรีบีฟ์ หรือตลอดปีก็แล้วแต่ ละครโทรทัศน์หรือละครวิทยุเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญที่จะสร้างทัศนคติของชาวบ้าน จุดสำคัญก็คือว่าจะต้องสร้างตัวละครให้เด่นและเป็นที่ชื่นชมของชาวบ้านให้เหมือนกับว่าชาวบ้านเป็นผู้เล่นได้ พวกราชานา ชาวสวนได้ฟังวิทยุละครเหล่านี้แล้วก็คิดว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเขา เอาชีวิตจริงของชาวชนบทหรือชาวสลัมมาเป็นฉากให้ญี่ปุ่นของละครเรื่องนั้นๆ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่การและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงค่านิยมของชาวไทยได้ในอนาคต ฉะนั้นการศึกษาผู้ญี่ปุ่นจึงเป็นการศึกษาที่เริ่มจากการปฏิบัติจริงและแก้ไขปัญหาของชีวิต เช่น การส่งเสริมทักษะอาชีพต่างๆ การขยายพื้นฐานความรู้ทางการเมืองต่างๆ ผ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และห้องสมุดประจำตำบล ตลอดจนการจัดตั้งสมาคมการศึกษาผู้ญี่ปุ่น โดยชาวบ้านเป็นผู้จัดตั้ง และในที่สุดสภาพหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นองค์กรที่กำกับสภาพตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลนี้

ทั้งหมดทั้งปวงที่กล่าวมานี้ ก็คือการมองภาพกระบวนการเรียนการสอน หรือการกล่อมเกลาให้เกิดวัฒนธรรมการเมืองที่สนับสนุน การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ซึ่งควรจะมีธรรมาภิบาล ด้วยการสร้างนักประชาธิปไตยไทย จะไม่เกิดผลสำเร็จแน่นอน จึงถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องตื่นรู้และให้ความสำคัญแก่มิติวัฒนธรรมการเมือง และช่วยกันสร้างสรรค์สร้างวัฒนธรรมนี้ให้เกิดขึ้นให้จงได้ในสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

ปัจฉิมบท

แก่นสาระของการปฏิรูปการเมือง*

สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ ได้เปิดเผยแพร่ให้เห็นถึงบทเรียนหลายประการ ซึ่งชาวไทยและสังคมไทยจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศ เพื่อความพำสุกของปวงชน

การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ (อย่างสุดโต่ง) ของประชาชนบางกลุ่ม พร้อมด้วยแรงสนับสนุนอย่างแข็งขันของนักวิชาการบางกลุ่ม เป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณา

จริงอยู่ ตามสภาพของสังคมปัจจุบันและอดีต โครงสร้างของสังคม การเมือง ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรม และการกดขี่ทางเศรษฐกิจ ภายใต้ระบบทุนนิยม ฉะนั้น ก็ต้องมีการดิ่นรน และการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม

แต่การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพเหล่านี้ จะต้องไม่เลยขอบเขตของกฎระเบียบของสังคม โดยเฉพาะเมื่อเป็นกฎระเบียบที่เกิดขึ้นในสังคม ประชาธิปไตย (ขอ้ำประโยคท้ายนี้)

ที่กล่าวเช่นนี้ ก็เพราะตามหลักปรัชญาพื้นฐานของที่มาของสิทธิเสรีภาพ ไม่ว่าจะเป็นแนวทางของนักคิดกระแสใดจากอดีตถึงปัจจุบัน โดย

* จากบทความ การพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดย ดร.วิชัย ตันศิริ ใน วารสารศาสตร์แห่งผู้นำ Jounal of Leadership Sciences ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มิถุนายน – กันยายน 2554.

เฉพาะ ผู้มาเก็บ รุสโซ มันูชา ไม่มีเสรีภาพที่แท้จริง หากไม่มีชีวิตอยู่ สังคม การเมือง หรือสังคมที่มีกฎหมายปกครอง สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ แม้จะเป็นสิทธิตามธรรมชาติ แต่จะไม่สามารถดำเนินการอยู่ได้โดยปราศจาก กฎหมาย นัยหนึ่ง สิทธิเสรีภาพในสังคมการเมือง กำเนิด หรือดำเนินการอยู่ ในกรอบ หรือภายใต้กฎหมาย ไม่มีกฎหมายก็ไม่มีสิทธิเสรีภาพ

กล่าวอีกส่วนหนึ่งก็คือ สิทธิเสรีภาพ กับความมั่นคง เป็นของ คู่กัน ขาดความมั่นคงเมื่อใด สิทธิเสรีภาพก็ติดปีกบินหนีไป ไม่เชื่อก็ลองไป ตามประชาชนที่อยู่ใกล้ๆ ราชประสงค์โดยเฉพาะโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ (ในปี พ.ศ. 2553)

บทเรียนนี้ นักวิชาการ ปัญญาชน นักบริหาร นักธุรกิจ สื่อมวลชน นักการเมือง และประชาชนทุกๆ คน จะต้องเรียนรู้และสำเนียงไปอีกชั่ว กาลนาน

ฉะนั้น ในหลักรัฐศาสตร์ (หรือศาสตร์ของการปกครอง) หลักการ เปื้องต้นก็คือ จะสร้างหรือพัฒนาความมั่นคงแห่งชาติ ควบคู่ไปกับการพัฒนา สิทธิเสรีภาพได้อย่างไร ความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพ จึงเป็นเป้าหมายหลักและเป็นโจทย์หลักให้นักการเมือง นักปกครองต้อง รำลึกไว้เสมอ

สังคมไทยต้องเผชิญกับวิกฤติทางการเมืองในปัจจุบัน ส่วนหนึ่ง ก็เพราะในวงวิชาการ การเรียนการสอนอาจขาดความสมดุลดังกล่าว นักวิชาการอาจให้ความสำคัญแต่เพียงประเด็นสิทธิเสรีภาพ ไม่สนใจ ในประเด็นเรื่องความมั่นคง แต่หากลองเหลียวมองดูสังคมตั้นแบบของ ประชาธิปไตย เช่น ฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่า “Liberty and Orders” (สิทธิ เสรีภาพและความมีระเบียบ) เป็นของคู่กัน

ความมั่นคงแห่งรัฐ หรือความมั่นคงในสังคมประชาชาตินั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และความเข้มแข็งของกำลังทหาร ที่จะปกป้องสิทธิเสรีภาพ และอธิปไตยของประชาชน แต่ในที่สุดพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยมั่นคงได้ก็คือ ความยุติธรรมที่บังเกิดขึ้นทั้งในระดับสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง และระดับปัจเจกชน หากไร้ซึ่งความยุติธรรม สถาบันต่างๆ เหล่านั้นก็ย่อมล่มสลายในที่สุด

ปัญหา ก็คือ ความยุติธรรมนั้น คืออย่างไร อย่างไรจึงเรียกว่า ความยุติธรรม แนวคิดเรื่องความยุติธรรมก็มีหลากหลาย ในปัจจุบันก็จะยก วาระรวม เช่น ระบบหลายมาตรฐาน อำเภอตัวย์และไฟร์ ขึ้นมากล่าวข้างต้น ซึ่งมีทั้งการบิดเบือนข้อเท็จจริงและยุยงส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชังกัน

การแสวงหาความยุติธรรม และการร่วมกันแสวงหาด้วยใจที่ เปิดกว้าง ไม่มีวาระซ่อนเร้น ไม่มีเกมส์แห่งอำนาจอยู่เบื้องหลัง จึงเป็น เป้าหมายที่คุ้มครองแก่การพิจารณา

ในหลักพื้นฐานเบื้องต้น อาจจะกล่าวได้ว่า ความยุติธรรมคือ การมอบให้บุคคล สิ่งซึ่งควรจะเป็นของเขา (Giving to everyone his due) หากเราเป็นหนึ่นนาย ก. เราเก็บราชดใช้หนึ่นสิ่นให้หมด หากนาย ข. กระทำ ความดี ก็ควรได้รับผลกระทบแห่งคุณความดีนั้น หากนาย ค. กระทำความผิด ก็ควรได้รับโทษให้เหมาะสมสมกับความผิดนั้นๆ นี่คือหลักพื้นฐานเบื้องต้น ของทุกๆ สังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมยุคศักดินา หรือสังคมสมัยใหม่

ในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งกำเนิดจากพื้นฐานของหลักทฤษฎีสัญญา ประชากม ที่มนุษย์ทุกคนเข้ามาร่วมทำสัญญาเพื่อออยู่ร่วมกัน โดยก่อให้เกิด องค์อธิปไตย เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพชีวิตและทรัพย์สินของมวลมนุษย์ ความยุติธรรมก็คือการปกปักษ์รักษาสิทธิเสรีภาพเหล่านั้นของมวล มนุษย์

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความยุติธรรม เป็นประเด็นปลายเปิด ซึ่งสังคมจะต้องร่วมกันอภิปราย ทางทางออกให้แก่สังคมในทุกยุคทุกสมัย ไม่มีคำตอบสำเร็จรูป มนุษย์จึงเชื่อว่าในสังคมประชาธิปไตยเท่านั้นที่โอกาสแห่งการแสวงหาจะยังคงเปิดกว้างต่อไป ไม่มีวันจบสิ้น แต่ประเด็นก็กลับย้อนมาอีกว่า และสังคมประชาธิปไตยนั้นคืออย่างไร ปัจจุบันก็ถูกเฉียงกันอยู่ ทั้งโดยสุจริตใจและไม่สุจริตใจ

ประเด็นสำคัญมิใช่การจะมานิยามว่า ประชาธิปไตยคืออย่างไร เรื่องนี้เป็นเรื่องง่าย และมีผู้ชี้แนวทางไว้แล้ว แต่ที่สำคัญกว่าคือ เงื่อนไขสำคัญที่ให้เกิดสังคมประชาธิปไตย

ระบบการใช้กฎหมายปกครอง (Rule of Law) น่าจะเป็นเงื่อนไขสำคัญอันดับแรก โดยคำว่า กฎหมาย ก็จะต้องหมายถึง กฎหมายของความยุติธรรม ที่แบบແນ่นกับหลักของศีลธรรม เมื่อสังคมได้มีกฎหมายปกครอง ใช้หลักกฎหมาย เพื่อปกครองสังคม สังคมนั้นก็มี “รัฐธรรมนูญ” โดยปริยาย

แต่เงื่อนไขสำคัญของสังคมประชาธิปไตยยังมีอีกหลายประการ ที่สำคัญก็คือ องค์กรและกระบวนการที่ให้กำเนิดกฎหมายมีลักษณะเช่นใด ซึ่งจะอย่างมาถึงประเด็นเรื่อง รัฐธรรมนูญ ระบบบริหาร ระบบการเลือกตั้ง พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจนวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้นๆ

รัฐธรรมนูญนั้น โดยหลักการควรจะประกอบด้วย รัฐธรรมนูญที่เป็นตัวบทกฎหมายเฉพาะและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนขอบธรรมเนียมประเพณีในยุคกรีกโบราณ รัฐธรรมนูญก็คือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองทั้งหมดไม่ได้มีตัวรัฐธรรมนูญที่เป็นตัวบทกฎหมายเฉพาะ ร่างเบ็ดเสร็จอยู่ในฉบับเดียว ความคิดที่ว่า ต้องเป็นกฎหมายสูงสุดฉบับเดียว นั้น มีจุดกำเนิดจากรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา รัฐธรรมนูญที่แท้จริง

จึงควรอยู่ในสายเลือดและวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้นๆ

รัฐธรรมนูญ หรือระบบการปกครองที่ดีนั้นจะต้องเหมาะสมกับสภาพของสังคมแต่ละสังคม ไม่มีรูปแบบที่เบ็ดเสร็จ แต่หลักพื้นฐานซึ่งบرمครุทางการเมือง เช่น อริสโตเตล ได้กล่าวไว้ก็คือว่า **รัฐธรรมนูญรูปผสม** น่าจะดีที่สุด

คำว่า รัฐธรรมนูญรูปผสม หมายถึง ผสมระหว่างรูปแบบของการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์ รูปแบบของอภิชนาริปไตย (หมายถึงคนส่วนน้อยที่มีคุณธรรม) และรูปแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนส่วนใหญ่ (ชนชั้นล่าง) มีอำนาจจริปไตย รูปแบบการปกครองที่ดีจะต้องผสมผสานรูปแบบเหล่านี้โดยจัดให้เกิดการคาดคะเนอำนาจระหว่างชนชั้นสูง (เฉพาะผู้ที่มีคุณธรรมความรู้) กับชนชั้nl่างซึ่งเป็นเสียงส่วนใหญ่

การคาดคะเนของระบบการปกครองอังกฤษนั้น เป็นการคาดคะเนระหว่างชนชั้นมากเท่าๆ กับการคาดคะเนระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการ

ในสังคมไทย ผู้ก่อการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 อาจได้รับอิทธิพลทางความคิดจากฝรั่งเศสเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค และราดราฟ จึงมองอุดมการณ์ของการปฏิวัติ หรือประชาธิปไตยว่าเป็นเรื่องของการสร้างความเสมอภาค และการทำลายชนชั้น ให้ความสำคัญแก่เสียงของปวงชนว่า เป็นเสียงสวรรค์ จึงไม่ได้ศึกษาให้ล่องเท้าว่า ในวัฒนาการของการเมืองฝรั่งเศส ในที่สุดก็ให้ความสำคัญของการสร้างระบอบวินัย มากเท่าๆ กับเสรีภาพ และให้ความสำคัญของการสร้างกลไกการปกครองของรัฐให้เข้มแข็ง ขณะที่ประเทศไทยนักคิดนักทฤษฎีไม่ให้ความสำคัญในการสร้างกลไกการปกครองของรัฐให้เข้มแข็ง แต่มีแนวโน้มจะให้ความสำคัญต่อภาคประชาชน และเอกชนแบบในสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญแต่เรื่องสิทธิเสรีภาพ

โดยลีมเรื่องการรักษาและเบี่ยบวินัยในสังคม

โดยสรุป นักคิด นักวิชาการ เรื่องรัฐธรรมนูญและระบบการปกครอง ในสังคมไทยควรจะต้องศึกษาหาความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ และออกแบบระบบการเมืองการปกครองที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน

นอกจากนั้น กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญของไทยก็ไม่ให้ความสำคัญ ต่อประสบการณ์ของฝ่ายการเมือง กรรมการร่างก็มาจากภาควิชาการ ภาคเอกชน ประชาชน นักทฤษฎีทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ แต่จะขาดผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง เพื่อจะได้เติมให้เต็มความรู้ภาคทฤษฎีที่จะนำสู่ภาคปฏิบัติได้สำเร็จ

ที่สำคัญ หรือความเข้าใจผิด คือ ความคิดของนักวิชาการ ปัญญาชน ชาวไทย ที่คิดว่ารัฐธรรมนูญก็คือ เอกสารกฎหมายที่ร่างกันขึ้นมา โดยลีมไปว่า รัฐธรรมนูญที่แท้จริง คือ วัฒนธรรมทางการเมืองของชาวไทย ซึ่งประกอบด้วยปัทสานทางความคิดและทางปฏิบัติ ทุกครั้ง ทุกยุค ทุกสมัย เมื่อเกิดความล้มเหลวทางการเมือง ก็จะโทษไปที่ตัวบทกฎหมายในรัฐธรรมนูญ โดยลีมไปว่า พฤติกรรมมนุษย์นั้นแหลกคือตัวปัญหา จะต้องแก้ไขที่พฤติกรรมมนุษย์และเครื่องกำกับพฤติกรรมมนุษย์ก็คือ วัฒนธรรมทางความคิดและระบบคุณค่า หากชาวไทยคิดว่าการโกรกแล้วรายเป็นเรื่องน่าสร้างสรรค์ เราจะได้นักการเมืองที่ดีตามระบบตามระบบประชาธิปไตยอย่างไร? หากประชาชนยังไม่ลงโทษนักการเมือง หรือนักวิชาการที่พูดความจริงเพียงครึ่งเดียว หรือที่เอกสารนี้ที่นำมาเป็นความจริง เราจะได้กระบวนการแก้ไขปัญหาตามหลักประชาธิปไตยได้อย่างไร? หากวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยส่งเสริมให้ผู้คนชอบอยู่ในระบบอุปถัมภ์ เราจะหาทางกำจัดระบบการซื้อเสียงและธุรกิจการเมืองได้หรือ?

การแก้ไขรัฐธรรมนูญต้องมุ่งแก้ที่วัฒนธรรมทางการเมือง มิใช่ตัวบทกฎหมาย เพราะว่าเฉพาะตัวบทกฎหมายไม่จำเป็นต้องมีรายละเอียดมาก เพียงแต่กำหนดหลักการสำคัญๆ ไว้ตามแบบของรัฐธรรมนูญ สร้างความเชื่อใจให้มีหนึ่งส่วน หรือสองส่วน จะเลือกตั้งกันอย่างไร อำนาจของนิติบัญญัติ ตุลาการและบริหาร สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

เสถียรภาพทางการเมืองเป็นเป้าหมายสำคัญอันหนึ่งของการออกแบบรัฐธรรมนูญ ประเด็นคือ ปัญหาของการขาดเสถียรภาพมาจากการสาเหตุใด จากระบบพรรคการเมืองใช่หรือไม่? จากตัวบุคคลที่เข้ามาสู่การทางการเมืองใช่หรือไม่? มาจากระบบการเลือก กระบวนการการเลือกตั้งใช่หรือไม่? ปัญหาเหล่านี้เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน เช่น หากกระบวนการการเลือกตั้งต้องใช้เงินมากและการซื้อเสียงยังมีความสำคัญอันดับหนึ่ง ผู้ที่เข้ามาสู่การเมืองก็จะต้องใช้ทุนรอนมาก และตกไปอยู่ใต้อานัติของผู้มีเงิน หรือนายทุน การถอนทุนหลังการเลือกตั้งจึงต้องเกิดขึ้น จะเกิดระบบธุรกิจการเมือง นำไปสู่การทุจริตในวงการบริหาร และการล้มรัฐบาลในที่สุด

กระบวนการการเลือกตั้งจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อระบบพรรคการเมืองว่าจะมีลักษณะเช่นใด เป็นพรรครึ่งผู้เป็นหัวหน้าคือนายทุนใหญ่ และ “เป็นเจ้าของพรรค” จึงขาดกระบวนการมีส่วนร่วม และความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรครุ่นใหญ่แทนราชภูมิที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาก็เป็นเสมือน “ลูกจ้าง” ของนายจ้าง ระบบการเลือกตั้งดังกล่าว จึงทำลายความเป็นประชาธิปไตยของระบบ

คำตอบก็อาจจะมาจากแนวทางให้เกิดระบบสมมพسانให้มีส่วนร่วมแทนราชภูมิจากการเลือกตั้ง และส่วนผู้ทรงคุณวุฒิจากการแต่งตั้ง ควรจะดำเนินการอย่างไร เพื่อมิให้เกิดระบบพรรครุ่นใหม่อีก

เส้นทางของการพัฒนาระบบพรรคเส้นทางหนึ่ง ก็คือ การพัฒนาสายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์หลายๆ กลุ่ม กับพรรคการเมือง เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการงานอำนวยในพรรคการเมือง และที่ดีไปกว่านั้นคือ สร้างฐานของพรรครให้มีมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น กระบวนการคัดเลือกหัวหน้าพรรคร หรือผู้ที่จะสมควรรับเลือกตั้ง โดยให้สมาชิกพรรครุกคนมีสิทธิลงคะแนนเลือก ฐานของมวลชนดังกล่าวจะนำไปสู่การระดมทุนจากคนหมู่มากไม่เฉพาะนักธุรกิจ ซึ่งจะทำให้เกิดการงานอำนวยระหว่างกลุ่มทุนกับมวลชนภายในพรรคร

โดยสรุปง่ายๆ ขึ้นต้น ก็คือ จะได้รัฐสภาที่ดีต้องเริ่มที่การพัฒนาพรรครการเมืองให้เป็นพรรครของมวลชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในบทบาทของการคัดเลือกหัวหน้าพรรคร ฯลฯ

ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่ง ก็คือ ระบบบริหารการเมืองที่ดีในรัฐสภา เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ที่จะนำไปสู่คณะผู้บริหารระดับสูงสุด (คือคณะรัฐมนตรี) ที่ดี แต่กลไกของการบริหารได้แก่ข้าราชการ ก็จะต้องดีและมีประสิทธิภาพด้วย การสร้างมืออาชีพและประสิทธิภาพในวงราชการจึงมีความสำคัญ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับระบบและผู้คนที่จะเข้ามาสู่ระบบราชการ

การแทรกแซงระบบการแต่งตั้งข้าราชการโดยนักการเมืองในประสบการณ์ของประเทศต่างๆ ถือว่าเป็นเรื่องที่ทำลายระบบคุณธรรมฉะนั้น จึงต้องเริ่มต้นที่จะจัดระบบการคัดเลือกและแต่งตั้งข้าราชการโดยยึดระบบคุณธรรมได้อย่างไร หากจัดระบบได้ แต่ตัวบุคคลที่เกี่ยวข้อง (ผู้บังคับบัญชา) จะมีคุณธรรมแค่ไหน ประเด็นก็ย้อนกลับมาสู่กระบวนการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ระบบข้าราชการโดยเฉพาะในระดับที่จะเป็นผู้บริหารในอนาคต จะต้องเป็นกระบวนการพิเศษ บนพื้นฐานของระบบการคัดกรอง ตั้งแต่ในสถานศึกษา วิทยาลัย มหาวิทยาลัย จึงน่าจะมีสถาบันเฉพาะทาง

ที่มีคุณภาพสูง สำหรับเป็นสถานบ่มเพาะผู้ที่จะมารับราชการในอนาคต คล้ายๆ กับ จป. แต่เป็น จป.ของฝ่ายพลเรือน จุดมุ่งหวังก็คือจะต้องสร้าง หัวกะทิให้แก่สถาบันบริหาร เพื่อเป็นกลไกการนำนโยบายของนักการเมือง สู่ภาคปฏิบัติ

นอกจากนั้น ประเดิ่นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างนักบริหารที่ มีประสิทธิภาพก็สัมพันธ์กับระบบแรงจูงใจทั้งทางวัฒนธรรม ฉะนั้น ระบบเงินเดือนก็จะต้องยกระดับให้สูงขึ้น เปรียบเทียบได้กับภาคธุรกิจ เอกชน ขณะเดียวกันบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับข้าราชการ ซึ่งสัมพันธ์กันดีอยู่แล้วก็ควรจะต้องแนบแนวโน้มยิ่งขึ้น ครั้งหนึ่งพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันเคยทรงตั้งข้อสังเกตว่า “ผู้ว่า ซีอีโอ” นั้น คืออย่างไร? จะให้ผู้ว่าราชการ ซึ่งเป็นผู้ปกครองราชภูมิ (ในพระประมาภิไธย ของพระมหากษัตริย์) ไปทำหน้าที่เซลล์เมนหรือ?

ข้าราชการนั้น ก็ควรจะเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในพระประมาภิไธยของ พระมหากษัตริย์ เป็นผู้ทรงเกียรติ ต้องเสียสละ และอุทิศกายใจให้แก่การ ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งหากนำหลักเกณฑ์ทางเศรษฐกิจมาพิจารณาแล้ว คงจะใช้ ไม่ได้ เพราะทางธุรกิจ คุณค่าของผลงานนับเป็นตัวเงิน ข้าราชการซึ่งได้เงิน เดือนน้อยอยู่แล้ว ก็คงจะต้องผลิตผลงานน้อยตามสัดส่วนของเงินเดือนที่ ได้รับ แต่ในข้อเท็จจริงข้าราชการเป็นผู้ทำงานในพระประมาภิไธยของพระ มหากษัตริย์ จึงต้องทำเพื่อเกียรติยศชื่อเสียง ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เกินกว่า เงินเดือนที่ได้รับ ฉะนั้นระบบการบริหารการปกครองจึงต้องแตกต่างจาก ระบบการเมืองและธุรกิจ จะต้องมีหลักเกณฑ์ของตนเองโดยเฉพาะที่ เรียกว่าระบบ Merit – system (คุณธรรม – ความสามารถ)

หากระบบราชการพัฒนาตนเองให้เป็นสถาบันที่แท้จริงสมชื่อ ก็จะ ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินงานตามนโยบายของผู้นำ

ทางการเมืองได้สำเร็จลุล่วงโดยไม่เกิดการรั่วไหลของทรัพยากร ไม่มีค่าห้ามอนน้ำชา เพื่อเป็นน้ำมันหล่อลื่นให้งานเดิน และก็จะไม่ทำงานเพื่อประจับประแจงนักการเมืองคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ แต่ทำเพื่อประเทศชาติ โดยภาพรวม ระบบการปกครองที่ดีจึงควรเป็นระบบที่ผสานระบบ
ระหว่างองค์ประกอบฝ่ายการเมืองที่มีพื้นฐาน และอำนาจจากเสียงส่วนใหญ่ และความเห็นชอบของประชาชน (Popular elements) กับองค์ประกอบฝ่ายการบริหารและตุลาการ ที่มีพื้นฐานของการคัดกรองโดยระบบ Merit – system สอดรับในลักษณะหนึ่งกับรัฐธรรมนูญ รูปแบบของอริสโตเต็ล สมมติว่า วิชนาธิปไตย (คุณธรรมคืออำนาจ) กับประชาธิปไตย (เสียงประชาชนคืออำนาจ)

แต่การจะได้มาซึ่งฝ่ายการเมืองกับฝ่ายบริหารที่ดี ตามที่ควรจะเป็นนั้น คงจะสัมพันธ์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย กล่าวคือ จะต้องมีการกระจายรายได้ถึงชนชั้นล่าง หรือนัยหนึ่งขยายฐานของชนชั้นกลางให้ครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งจะมีนัยความหมายต่อระบบการเลือกตั้ง (การลดการซื้อเสียง การเพิ่มความสำคัญของกระแสความคิดเห็นและนโยบายของพรรคการเมือง) ขณะเดียวกัน นโยบายของรัฐนอกจากการกระจายรายได้ก็จะต้องกระจายโอกาสทางการศึกษาพื้นฐานและสูงกว่าพื้นฐานให้ครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศด้วย

การขยายโอกาสทางการศึกษานี้ แท้จริงก็คือกระบวนการ Democratization ทางสังคม นัยหนึ่งเป็นกระบวนการสร้างนักประชาธิปไตยในสังคม ปัญหาของสังคมไทยปัจจุบันคือผู้รับผิดชอบ (ผู้นำทางการเมืองและทางความคิด) คิดแต่จะสร้างระบบประชาธิปไตยโดยไม่คิดที่จะสร้างนักประชาธิปไตย ระบบของเราจึงเป็นระบบประชาธิปไตยที่ไม่มีนักประชาธิปไตย มีน่าเล่า ประชาธิปไตยของเราริ่งล้มลุกคลุกคลานมาถึงกว่า 75 ปี

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากปรับโครงสร้างเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้แล้ว ก็จะต้องปรับโครงสร้างภาษีให้ภาคธุรกิจได้รับผิดชอบมากขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจขนาดยักษ์จากกลุ่มทุนผู้กขาดระดับโลก ควรต้องจ่ายภาษีให้สังคมมากกว่านี้ เพื่อนำไปใช้ในการจัดรัฐสวัสดิการและสร้างความสมดุลของรายได้ให้แก่ภาคราชการ รวมทั้งข้าราชการเมือง จะลดการทุจริตในวงราชการก็จะต้องช่วยให้ข้าราชการและนักการเมืองมีชีวิตที่ดีร่วมอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

ประการสุดท้าย แต่ไม่สุดท้ายในความสำคัญ อาจจะสำคัญที่สุดก็คือ บทบาทของสื่อในการพัฒนาการเมือง และสร้างความมั่นคงแห่งรัฐ ผู้เขียนไม่เคยคิดเหมือนกับนักคิดในสังคมตะวันตก ที่เห็นทุนเสรีภาพของสื่ออย่างสุดโต่ง ที่เรียกว่า จะเผยแพร่ข้อเท็จจริง (หรือข้อเท็จ) อะไรก็ได้ แม้แต่ข้อคิดเห็นที่กระทบต่อหลักศีลธรรมและความมั่นคงของรัฐ ผู้เขียนยืนหยัดมาโดยตลอดเวลา สืบต้องมีความรับผิดชอบต่อคุณธรรมความ公สุก และความมั่นคงของสังคม และสืบต้องไม่เป็นเครื่องมือของทุนนิยม (สามัญ) หรือระบบความคิดความคิดเผด็จการนิยม – ในรูปแบบต่างๆ

นโยบายของรัฐและของสื่อจึงควรหาข้อตกลงร่วมกันว่า ควรจะมีขอบเขตของการดำเนินงานอย่างไร ขณะเดียวกันรัฐก็ควรตระหนักรู้ในการสร้างความปรองดองแห่งชาติผ่านสื่อด้วยวิธีการต่างๆ ในรูปแบบสื่อต่างๆ ทั้งผ่านบทละครโทรทัศน์ บทความทางวิชาการ

มีคำกล่าวว่า บุคลิกของชนชาติจะสะท้อนผ่านนิยานนิพานประจำชาติ ที่เผยแพร่กันจากบรรพบุรุษจนถึงอนุชนรุ่นหลัง ศรีรัตนญชัย ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของความกล่อน ขุนแผนก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของสุภาพบุรุษไทย แต่โบราณ รวมทั้งพระอภัยมณีด้วย และผู้ชนะสิบทิศ หากในอนาคตเราอยากเห็นสังคมไทยมีผู้นำที่น่าจะเป็นแบบอย่างที่ดี เราควรจะสร้างบทละคร

นิยาย นิทานผ่านวิทยุโทรทัศน์ของเราอย่างไร จึงเป็นการบ้านสำหรับฝ่ายพัฒนาวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์จะต้องคิด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชินิพนธ์เรื่องพระมหาชนกได้แปลหนังสือชีวประวัติของติโต (Tito) ผู้เขียนสมัยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงการเทคโนโลยีส่องสว่างมาสน์เรื่องมหาชนก และเผยแพร่ไปยังสถานศึกษา แต่จนบัดนี้ ก็ยังไม่มีการขยายแนวคิดดังที่ควรจะเป็น ไม่ทราบว่านโยบายการส่งเสริมการอ่านของรัฐบาลมีแนวคิดแนวปรัชญาสร้างคนดังกล่าว呢 หรือไม่

โดยสรุป ความมั่นคงแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างสถาบันการปกครองและการเมืองก็มีองค์ประกอบรัฐธรรมนูญ ระบบพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง ระบบการบริหาร โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและสื่อสารมวลชน แต่ที่สำคัญ ในจุดเริ่มต้นผู้ดำเนินงานต้องเข้าใจหลักการของสิทธิเสรีภาพ ที่สัมพันธ์กับนิติรัฐและระบบกฎหมายเป็นเบื้องต้นเสียก่อน และต้องเข้าใจหลักผลสมดسانของรัฐธรรมนูญ มีฉะนั้นก็จะเข้าใจธรรมชาติของการเมืองที่ไม่ถูกต้องและเสนอแนวทางการแก้ไขที่ไม่ถูกต้องมาโดยตลอด

สถาบันนโยบายศึกษา

Institute of Public Policy Studies

สถาบันนโยบายศึกษา (Institute of Public Policy Studies-IPPS) เป็นองค์กรอิสระที่ดำเนินงานภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา (Foundation for the Promotion of Public Policy Studies-FPPS) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ (Konrad Adenauer Foundation) แห่งประเทศสาธารณรัฐเยอรมันนับแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

กำเนิด

สถาบันนโยบายศึกษาก่อตั้งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 โดยมีจุดเริ่มต้นจากโครงการศึกษานโยบายสาธารณะภายใต้สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ต่อมาสถาบันฯ ได้แยกตัวออกจากบริหารงานของสำนักเลขานุการสมาคมสังคมศาสตร์ภายใต้ชื่อ “โครงการศึกษาสาธารณะ” โดยมี ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต เป็นผู้อำนวยการ และ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทwanich เป็นผู้อำนวยการร่วม ปัจจุบันสถาบันนโยบายศึกษามี ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทwanich เป็นประธาน และมีผู้บริหารร่วมสองคน คือ นางยศวดี บุณยเกียรติ และ นางทิพย์พาพร ตันติสุนทร

วัตถุประสงค์

สถาบันนโยบายศึกษาเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมโดยไม่มุ่งหวังผลกำไร มีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ โดยมีการทำกิจกรรมในรูปแบบของการสัมมนา การวิจัย ผลิตสื่อและสิ่งพิมพ์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตาม

วัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจการเมืองระบบประชาธิปไตย
2. เพื่อให้การศึกษาและเผยแพร่ข่าวสารกิจการนโยบายสาธารณะ และสนับสนุนการศึกษาทางการเมืองให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญต่อสังคมส่วนรวม
3. เพื่อสร้างพลเมืองใหม่ความสามารถที่จะใช้เสรีภาพบนพื้นฐานของความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม
4. เพื่อสนับสนุนการเสวนา สัมมนาและฝึกอบรม วิจัย ผลิตสิ่งพิมพ์ และสื่อต่างๆ เพื่อสนับสนุนแนวทางการปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจโดยให้พลเมืองมีส่วนร่วมในทุกระดับของสังคม

กิจกรรม

สถาบันนโยบายศึกษา มีการดำเนินงานในรูปการจัดกิจกรรม 4 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การจัดเสวนา สัมมนา และฝึกอบรม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและถกเถียงระหว่างกลุ่มตัวแทนต่างๆ ของสังคม ต่อประเด็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ เพื่อเสนอต่อสาธารณะและรัฐบาล อีกทั้งยังเป็นเวทีในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สำคัญจากหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อประชาชน เพื่อทำหน้าที่ในการให้ความรู้และทักษะทางการเมืองและสังคม

2. วิจัย โดยให้การสนับสนุนการศึกษาและวิจัยในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อสาธารณะ ผลงานสำคัญๆ ที่ผ่านมา อาทิเช่น การกระจายอำนาจจากการปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปการเมือง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ซึ่งผลของงานวิจัยดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการเมืองของประเทศไทย

3. สิงพิมพ์ จัดทำจดหมายข่าวรายเดือนเป็นประจำตั้งแต่ “ผู้แทนราชภูมิ” ในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งในต้นปี พ.ศ. 2533 ได้เปลี่ยนเป็น “จดหมายข่าวปฏิรูปการเมือง” และปัจจุบัน คือ จดหมายข่าว “ปฏิรูปการเมือง-กระจายอำนาจ” เนื้อหาสาระของจดหมายข่าวของสถาบันฯ คือ การติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทย นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังจัดพิมพ์หนังสือ เอกสารน้อยบาย เอกสาร ข้อมูล เอกสารวิจัย เอกสารสัมมนาต่างๆ เป็นประจำทุกปี

4. สื่อการศึกษา จัดทำสื่อในหลายรูปแบบเพื่อเป็นสื่อให้ความรู้ ทางการเมืองแก่ประชาชนได้มากขึ้น อาทิ

- ธนาคารเสียง (Digital Voice Bank) เป็นการรวบรวมข้อมูลเสียง ของบุคคลต่างๆ ในระดับผู้ตัดสินน้อยบายของประเทศไทย รวมทั้ง นักวิชาการและนักธุรกิจ ในหัวข้อที่น่าสนใจไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการค้นคว้า อ้างอิง โดยจัดทำเป็นซีดี ที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่ได้รวบรวมจาก รายการวิทยุของโครงการ “ศึกษาไทยสารานะทางวิทยุ” ที่ออกอากาศ ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง อสมท. เอเอ็ม 1494 เป็นประจำทุกวันเสาร์ ดำเนินรายการโดย ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นหลักฐาน ชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งในการก่อตั้งห้องสมุดเสียง เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป

- ปฏิทินประวัติศาสตร์ทางการเมืองและเกมการเมือง เช่น เกม วงศ์เรียนประชาริปไตย ไฟกราฟเมือง ปฏิทินรัฐธรรมนูญไทย และเกมเลือกตั้ง เป็นการสร้างสรรค์มิติใหม่ในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่เยาวชนและ บุคคลทั่วไป

- เว็บไซต์ของสถาบันน้อยบายศึกษา เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีทั้ง ภาษาไทยและอังกฤษ ซึ่งท่านผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถเข้าชมได้โดยผ่าน เว็บไซต์ <http://www.fpps.or.th> ซึ่งจะนำเสนอ:-

- จดหมายข่าวรายเดือน “ปฏิรูปการเมือง-กระจายอำนาจ”
  - บทความ
  - หนังสือทางวิชาการ
  - กิจกรรมของสถาบันฯ
  - e-library โดยนำหนังสือที่สถาบันฯ จัดพิมพ์ ขึ้นเผยแพร่ให้ผู้ที่สนใจได้ทำความรู้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- .....

สิงพิมพ์สถาบันโยบายศึกษา

.....

Policies of Thai Political Parties in the 1995 General Election (1995) 50 บาท

*Kiratipong Naewmalee, Nattaya Kuanrak,
Prachak Kongkirati, Win Phromphaet
(Translated and edited by Santhad Atthaseree,
David Peters, Parichart Chotiya)*

Thai Constitutions in Brief (1997) 50 บาท

*Parichart Siwaraksa, Chaowana Traimas,
Ratha Vayagool*

เปรียบเทียบสถาบันโยบาย 4 รัฐบาล (พิมพ์ครั้งที่ 2 2541) 60 บาท

การวิเคราะห์
การวิเคราะห์ คิวะรักษ์

กรอบนโยบายแม่บทของพรรคการเมืองไทยยุคใหม่ (2541) 50 บาท

เชาวนະ ไตรมาศ

กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส:
ข้อคิดเพื่อการปรับปรุงกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญไทย (2541) 160 บาท

นันทวัฒน์ บรรمانันท์

บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมือง (2541) 60 บาท

นันทวัฒน์ บรรمانันท์

ปฏิรูปประเทศไทย...จากวิกฤตสู่สวรรษใหม่ (2541) 20 บาท

วุฒิพงษ์ เพรียวจริยวัฒน์

มาตราการทางกฎหมายในการเสริมสร้าง เสถียรภาพรัฐบาล (2541) มนิตร์ จุ่มปา	60 บาท
ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด (2541) ชัยอนันต์ สมุทวนิช	70 บาท
ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตยไทย (2541) ชาวนา ไตรมาศ	150 บาท
ศักยภาพทางการคลังของ อบต. (2541) จรัส สุวรรณมาลา	130 บาท
Portfolio Government and Multiple Legislative Processes / ข้อเสนอในการออกแบบระบบการเมือง และการบริหารใหม่ (2542) ชัยอนันต์ สมุทวนิช	20 บาท
การเลือกตั้งและพรรคการเมือง: บทเรียนจากเยอรมัน (2542) บุญศรี มีวงศ์อุโโนะ	120 บาท
การเลือกตั้งแบบใหม่ : ทำไมคนไทยต้องไปเลือกตั้ง (2542) ชาวนา ไตรมาศ	50 บาท
บทบาทใหม่ของข้าราชการไทย : ในบริบทของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน (2542) ชาวนา ไตรมาศ	50 บาท
องค์กรซึ่งขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล (2542) นันทวัฒน์ บรรمانันท์	80 บาท

ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 2 2543)	70	บาท
สนิท จرونันต์		
กับดักของสังคมความเปลี่ยนแปลง : ทางเลือกและทางรอดของสังคมการเมืองไทยในสหสวรรษใหม่ (2543)	70	บาท
เชванะ ไตรมาศ		
เลือกตั้งอย่างไร : คนไทยและประเทศจึงไม่เสียโอกาส (2543)	50	บาท
เชванะ ไตรมาศ		
การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน (2545)	80	บาท
เชванะ ไตรมาศ		
Thailand: State-Building, Democracy and Globalization (2002) <i>Chai-Anan Samudavanija</i>	210	บาท
รัฐบาลทำงานอย่างไร (พิมพ์ครั้งที่ 2 2546)	120	บาท
สนิท จرونันต์		
นิติรัฐกับประชาสังคม (2546)	210	บาท
นันทวัฒน์ บรมานันท์		
สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง :	150	บาท
ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราชภูมิ (2546)		
ชัยอนันต์ สมุทรณิช		
กฤษมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา		
อนาคตที่เล่าล่าประเทศไทย: แนวโน้มของโลก สังคม เศรษฐกิจ	150	บาท
การเมืองกับอนาคตของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546)		
ธิรพัฒน์ วิลัยทอง, ชัยอนันต์ สมุทรณิช และคณะ		

คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง (เล่ม 1) (2546) จรัส ดิษฐาภิชัย	185 บาท
ประชาธิรัฐกับการเปลี่ยนแปลง (พิมพ์ครั้งที่ 3 2547) ชัยอนันต์ สมุทวนิช	130 บาท
การปฏิรูประบบราชการ : เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (2547) สถาบันนโยบายศึกษา	30 บาท
คนไทยกับการเมือง : ปีติภาวิปโยค (2547) อภิญญา รัตนมงคลมาศ วิวัฒน์ คติธรรมนิตร	200 บาท
วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป (พิมพ์ครั้งที่ 2 2547) วิชัย ตันศิริ	120 บาท
นโยบายพรรคการเมืองไทย (2547) เชewanee ไตรমาศ	150 บาท
...กว่าจะเป็นพลเมือง (2547) สถาบันนโยบายศึกษา	200 บาท
คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง (เล่ม 2) (2548) จรัส ดิษฐาภิชัย	150 บาท
ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่น (ฉบับปรับปรุง) (2548) สนิท จرونันต์	90 บาท
Thai Political Parties in the Age of Reform (2006) <i>Siripan Nogsuan Sawasdee</i>	350 บาท

บันหนทางสีทึมนุชยชน (2549)	150	บาท
จรัส ดิษฐาภิชัย		
ข้อมูลพื้นฐาน 75 ปี ประชาธิปไตยไทย (2550)	200	บาท
เชาวนະ ไตรมาศ		
อุตสาหกรรมโทรคมนาคมกับเศรษฐกิจไทย (2550)	150	บาท
เศรษฐพร คุครีพิทักษ์		
โผลเลือกตั้งกับการเมืองไทย (ในมิติกว้างมาก) (2550)	150	บาท
ณรงค์เดช สุโนเชต		
วัฒนธรรมพลเมือง (2551)	90	บาท
วิชัย ตันศิริ		
การจัดการศึกษาในท้องถิ่น (2551)	150	บาท
สนิท ใจอนันต์		
การเมืองในรัฐธรรมนูญ (2551)	200	บาท
เชาวนະ ไตรมาศ		
รัฐ (2551)	200	บาท
ชัยอนันต์ สมุทรณิช		
วิทยุชุมชน : กวามชายและการพัฒนา (2552)	80	บาท
ธนาวชณ์ แก้วพงศ์พันธุ์		
ไปดู Civic Education ที่เยอรมัน (2553)	-	บาท
ทิพย์พาพร ตันติสุนทร		
100 ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการ : วิวัฒนาการของ อำนาจรัฐและอำนาจการเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 4 2554)	260	บาท
ชัยอนันต์ สมุทรณิช		

รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์ไทยในพหุสังคมสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 2 2554)	240 บาท
ชัยอนันต์ สมทวนิช	
การชุมนุมสาธารณะ (2554)	150 บาท
โสพล จริงจิตร	
ทิพย์พาพร ตันติสุนทร	
ประชาธิปไตยนอกห้องเรียน :	- บาท
เรียนให้เพลิน - LEARN ด้วยโครงการ (2555)	
ยศวดี บุณยเกียรติ	
การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 (2556)	180 บาท
ทิพย์พาพร ตันติสุนทร	
ข้อมูลพื้นฐาน 80 ปีประชาธิปไตยไทย (2556)	290 บาท
เชาวนະ ไตรมาศ	
จาก 100 ปี ร.ศ. 130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย (2556)	200 บาท
สุราษฎร์ ยิ่มประเสริฐ ทิพย์พาพร ตันติสุนทร	บรรณาธิการ
ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย (2557)	200 บาท
วิชัย ตันศิริ	

.....

สื่อความรู้ทางการเมืองของสถาบันโยบายศึกษา

วงเวียนประชาธิปไตย	80 บาท
แผนที่เส้นทางประชาชน-ถนนประชาธิปไตย	75 บาท
Road of Democracy Map	40 บาท
ไฟฟ้าเมือง	100 บาท
เกมการเมือง (Political Monopoly)	200 บาท
เกมเลือกตั้ง	200 บาท
ปฏิทินรัฐธรรมนูญไทย 2475-2545	50 บาท
ธนาคารเสียง (Digital Voice Bank)	– บาท

สนใจกรุณาติดต่อ : สถาบันโยบายศึกษา

99/146 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0 2941-1832-3 โทรสาร: 0 2941-1834

e-mail: ipps_fpp@yahoo.com

.....

ประวัติผู้เขียน

ดร. วิชัย ตันศิริ

ดร. วิชัย ตันศิริ

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยรังสิต

เกิด   จังหวัดสระบุรี

การศึกษา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

พ.ศ. 2496 ได้รับทุน ก.พ. ไปศึกษาต่อประเทศอังกฤษ

- ปริญญาตรีเกียรตินิยม B.A.Hons, History

มหาวิทยาลัย Birmingham, U.K.

- ปริญญาโท (สาขาประวัติศาสตร์), Birmingham, U.K.

พ.ศ. 2510 ได้รับทุนมหาวิทยาลัยอินเดียนนา ส.ร.อ.

ปริญญาเอก Ph.D. (Pol.Sc), Indiana University, U.S.A.

ประวัติการทำงาน

- ราชการพลเรือน (สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ)
- อาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษา (ประสานมิตร)
- หัวหน้ากองพัฒนาหลักสูตร
- ผู้อำนวยการกองวิจัย
- ผู้อำนวยการกองความสัมพันธ์ต่างประเทศ
- รองผู้แทนภาครประจำองค์กรยูเนสโก, ปารีส
- ผู้อำนวยการกองแผนงาน ส.บ.
- รองอธิบดี กรมวิชาการ
- รองอธิบดี กรมการศึกษาก่อโรงเรียน
- ผู้ตรวจราชการกระทรวงฯ
- เลขาธิการ ก.ค.
- เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สังกัดสำนักนายกฯ)

ราชการการเมือง

พ.ศ. 2539 – 2547 ผู้แทนราชภูร สังกัดพระครูประชาธิปไตย

พ.ศ. 2541 – 2543 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ผลงานวิชาการ

1. เหตุการณ์ปัจจุบันของโลก
2. รัฐธรรมนูญประเทศไทยตะวันตกและไทย
3. การปฏิรูปการเมืองไทย
4. วัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป
5. วัฒนธรรมพลเมือง

6. วิวัฒนาการของระบบประชาธิปไตย
7. โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต
8. อุดมการณ์ทางการศึกษา
9. หลักพื้นฐานทางการศึกษา
10. วิกฤติการเมือง พ.ศ. 2548-2550
11. Regional Disparities in Educational Development
(IIEP, Unesco)
12. Education and Employment, The Case of Thailand.
13. Secondary Education in Thailand (World Bank)
14. เส้นทางเกียรติยศ
15. ความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมธรรมชาติปั้ตย

An Abstract of the book

“The Pedagogy of the Democrat”

By Vichai Tunsiri

The Pedagogy of the Democrat is a continuation of the work previously undertaken to disseminate the concept and the role of political culture in democracy, particularly in a country like Thailand which experiences unstable democracy since the beginning of the regime from year 1932.

The cultural, psychological and behavioral approach to political reform is really worthy of serious considerations by the would-be reformers in Thai society at this juncture. So many written constitutions have been drafted by Thai political reformers in the past, and yet they have been found wanting for the last 82 years. The big question is the problem of attitude and values and moral sanction which should be inculcated along with the desirable political institutions.

The present author has been advocating this political culture approach for the last 18 years or since the drafting of the constitution in 1997 and with the kind support of Konrad Adenauer Foundation, at least two publications – **Political Culture and Reform** and **Civic Culture** have been widely disseminated among school teachers and NGO agencies.

The present publication, *the Pedagogy of the Democrat*, as the title implies, is aimed at the classroom teachers, at the level of the first year university level, as well as the in-school and out of school clients. Apart from the distinct emphasis on

appropriate political attitudes and values and ideology which democracy demands, and school education should constantly cultivate, the book devotes a good portion to exemplary lessons on concepts teaching such as the basic concepts of “political system”, such as “authority”, “legitimate power”, “power”, and principles of “Democracy”. What Bernard Crick, an English political scientist, refers to as the literacy approach to learning in school is one of the approaches adopted in the text.

However, the distinct aspect advocated in this book is the inspirational approach to political education, i.e. the reading of politically inspired novels which teachers should frequently advocate in the classroom. Examples of politically inspired novels have been cited as examples in the text.

The role of education for the adult is also advocated here, in the final chapter. Believing in the non-formal and informal aspects of education, the book conceives the role of adult education as also crucial for grassroots democracy at the village community level.

Finally, it should also be said that since every society has its own unique identity, a political system appropriate for each particular society should have a certain uniqueness, and not necessarily a replica of any “advanced” nation. Thailand is a Buddhist society, so Buddhist Dhamma should be an integral part of Thai political system. So we advocate “Dhamma Democracy” rather than pure and simple “free, liberal democracy”, which tends towards self-serving, narrow minded individualism, at the expense of common goods, which should be one object for investigation and promotion.

“ศาสตราจารย์豪羅德 ลาสเวล (Harold Lasswell) ตั้งคำถาม
ที่เด็ดไว้อย่างน่าสนใจว่า “Is there a democratic personality?”
มีใครบ้างที่มีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตย? ลั่นคอมประชาธิปไตย
ต้องการพลเมืองที่เป็นนักประชาธิปไตย แต่จะมีพลเมืองมากน้อย
แค่ไหน ที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย”

ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย หน้า 18

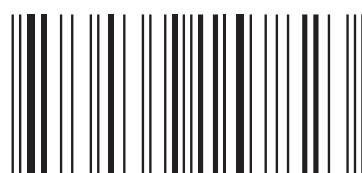
“หนังสือเล่มนี้ เขียนขึ้นโดยนักการศึกษาและนักวิชาศาสตร์อาวุโส
ที่ได้รับการศึกษาอย่างดีเลิศจากอังกฤษและอเมริกา...หนังสือเล่มนี้จึงมิใช่
เพียงตำราหรือเอกสารประกอบการสอนเท่านั้น แต่คิดต่างๆ ที่ผู้อ่าน
จะได้รับจึงมิใช่เพียงทฤษฎีหรือนามธรรมที่แห้งแล้ง หากยังจะได้
“จับต้อง” พลิกความคิดจากประสบการณ์และปฏิบัติการกว่า
ครึ่งศตวรรษของผู้เขียนด้วย”

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์

“ผู้สนใจและผู้มีหน้าที่โดยตรงในการปฏิรูปการเมืองควรอ่าน
หนังสือนี้ ในระยะเวลาที่จะมีการปฏิรูปการเมือง หนังสือนี้จะช่วยให้เกิด
ความรู้ความเข้าใจกระบวนการสร้างประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก”

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวนิช

ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย

9 786169 157823 >
C112 120000 200.- บาท